

Vlaams Verbond van het
Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1 1040 Brussel

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG

Derde graad TSO
Eerste leerjaar
Tweede leerjaar

In voege vanaf 1 september 1999

Licap - Brussel D/1999/0279/022 - september
1999

INHOUD

LESSENTABEL.....	5
INLEIDING.....	7
AV EXPRESSIE.....	15
EXPRESSIE EN ANIMATIE	
PVSTAGES <i>OPVOEDKUNDE</i>	27
TV <i>OPVOEDKUNDE/TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE</i>	37
BEROEPSGERICHTE PEDAGOGIEK EN PSYCHOLOGIE	
TV <i>OPVOEDKUNDE</i>	65
ORTHO(PED)AGOGIEK EN ORTHO(PED)AGOGISCHE VAARDIGHEDEN	
TV <i>OPVOEDKUNDE/RECHT</i>	101
WETGEVING	

TV TOEGEPASTE BIOLOGIE/VERZORGING	113
BIOLOGIE VAN DE MENS wordt vervangen door Toegepaste biologie 2017/024	

TV VERZORGING.....	129
BEROEPSGERICHTE ZOR GKUNDE	

LESSENTABEL

		1ste lj.	2de lj.
1	<u>Basisvorming</u>	10	10
AV	Godsdienst	2	2
AV	Aardrijkskunde	1	1
AV	Frans 2		2
AV	Geschiedenis	1	1
AV	Lichamelijke opvoeding	2	2
AV	Wiskunde	2	2
2	<u>Optie</u>		
2.1	<u>Studierichting (fundamenteel gedeelte)</u>	22	22
AV	Expressie		
	Expressie en animatie (x)	2	2
AV	Nederlands (*)	3	3
PV	Stages <i>Opvoedkunde</i> (x)	4	8
TV	<i>Opvoedkunde/Toegepaste psychologie</i>		
	Beroepsgerichte pedagogiek en psychologie (x)	4	1
TV	<i>Opvoedkunde</i>		
	Ortho(ped)agogiek en ortho(ped)agogische vaardigheden (x)		4
			5
TV	<i>Opvoedkunde/Recht</i>		
	Wetgeving (x)	1	1
TV	<i>Toegepaste biologie/Verzorging</i>		
	Biologie van de mens (x)	2	2
TV	<i>Verzorging</i>		
	Beroepsgerichte zorgkunde (x)	2	0
<p>Nederlands (*) behoort tot de basisvorming en is in deze studierichting opgenomen in het fundamenteel gedeelte.</p>			
2.2	<u>Complementair gedeelte: maximum</u>	4	4
-	Geen specifieke aanbevelingen.		

- Te kiezen uit de vakken en/of de specialiteiten opgesomd in het Besluit van de Vlaamse Regering van 5 juni 1989 tot vaststelling van de algemene vakken, de kunstvakken, de technische vakken en de praktische vakken in de instellingen voor secundair onderwijs met volledig leerplan, voor zover het vakken of specialiteiten betreft waarvan het Besluit van de Vlaamse Regering van 14 juni 1989, zoals gewijzigd, bekwaamheidsbewijzen vastlegt in de derde graad.
- Wanneer in het complementair gedeelte één of meer vakken gekozen worden die ook voorkomen in de basisvorming of in het fundamenteel gedeelte, dan vervallen deze vakken **niet** in de basisvorming, noch in het fundamenteel gedeelte.

(x) Voor deze vakken is het leerplan in deze brochure opgenomen.

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG
Derde graad TSO

INLEIDING

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/022

INHOUD

INLEIDING

1	HERWERKING VAN HET LEERPLAN BIJZONDERE JEUGDZORG:WAAROM?	9
1.1	Nieuwe accenten/evoluties in de gehandicaptensector.....	9
1.2	Van Bijzondere Jeugdzorg ---> Jeugdzorg.....	9
1.3	Een keuze voor graadleerplannen en clusters van vakken tot componenten	9
2	INSTROOM, MOTIVATIE EN PERSOONLIJKE ACHTERGRONDEN VAN DE LEERLINGEN	10
2.1	Instroom	10
2.2	Motivatie	10
2.3	Persoonlijke achtergronden	10
3	DE SPECIFICITEIT VAN DE STUDIERICHTING JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG	11
3.1	Een specifieke beroepsopleiding tot opvoeder/begeleider	11
3.2	De persoon van de opvoeder/begeleider	11
3.3	Componenten van de opleiding	12
3.4	Het christelijk mensbeeld als kader.....	12
4	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	12

INLEIDING

1 HERWERKING VAN HET LEERPLAN BIJZONDERE JEUGDZORG: WAAROM?

1.1 Nieuwe accenten/evoluties in de gehandicaptensector

- een uitgebreider en meer gedifferentieerd aanbod van diensten in 't algemeen en ambulante initiatieven in 't bijzonder;
- belang van het gezinsgericht werken;
- toenemend belang van kwaliteitszorg;
- noodzaak van teamgericht werken;
- werken vanuit een emancipatorische visie (<--> bescherming).

Deze evoluties komen in de oude leerplannen inhoudelijk onvoldoende aan bod en vragen dus om *aanpassing en verdieping*.

1.2 Van Bijzondere Jeugdzorg ---> Jeugdzorg

Daarmee geven we aan dat de Bijzondere Jeugdbijstand geen onmiddellijk tewerkstellingsgebied is voor afgestudeerden Bijzondere Jeugdzorg. De stages leren ons dat de leerlingen eerste en tweede leerjaar derde graad té jong en té kwetsbaar zijn voor instellingen Bijzondere Jeugdzorg. In bepaalde leefgroepen waar zij stage lopen verblijven pupillen van dezelfde leeftijd en soms met eenzelfde opleidingsniveau. Daarenboven zijn de problematieken vaak heel complex en te confronterend. Stages zijn hier eerder uitzonderlijk en bij voorkeur weggelegd voor oudere/rijpere leerlingen.

Nieuwe tewerkstellingssectoren in de gewone jeugdzorg bieden zich aan voor opvoeders: gemengde kinderdagverblijven, initiatieven voor buitenschoolse kinderopvang, buurtwerk ...

1.3 Een keuze voor graadlerplannen en clusters van vakken tot componenten

Op deze manier onderstrepen we het belang van de toenemende autonomie van scholen/leraren en de mogelijkheid om vanuit de eigen schoolcontext de studierichting af te stemmen op de plaatselijke situatie en in te kleuren vanuit het eigen opvoedingsproject.

Daarenboven worden teamoverleg en samenwerking daardoor extra aangemoedigd.

We onderscheiden 4 componenten:

- pedagogiek - psychologie;
- ortho(ped)agogiek - ortho(ped)agogische vaardigheden;
- verzorging - biologie van de mens;
- stages.

2 INSTROOM, MOTIVATIE EN PERSOONLIJKE ACHTERGRONDEN VAN DE LEERLINGEN

2.1 Instroom

Heel wat leerlingen hebben in de tweede graad 'Sociale en technische wetenschappen TSO' gevolgd. Anderen zijn afkomstig uit een ASO-studierichting, bv. 'Menswetenschappen-Moderne Talen'. Voor alle leerlingen is de systematische aanpak vanuit de onderscheiden componenten relatief nieuw. In de vorige jaren kunnen zij wel voor bepaalde vakken/vakonderdelen of occasioneel via de jeugdbeweging/speelpleinwerking/vrijwilligerswerk/... in contact gekomen zijn met inhouden en doelstellingen die in deze derde graad aan bod komen.

2.2 Motivatie

De motivering wordt door veel leerlingen verwoord als 'iets met mensen doen, mensen helpen, helpen bij het oplossen van persoonlijke problemen ...'.

Er is bijna steeds een algemeen geformuleerde positieve motivatie.

Daarnaast is het voor sommigen ook zo dat in de keuze ook een vermijdingsaspect zit. Zo willen zij bv. een richting met te veel natuurwetenschappen, wiskunde ... ontlopen.

Er zijn ook veel leerlingen die deze richting als een finaliteit zien. Ze willen een diploma behalen waarmee ze kunnen gaan werken. Anderen - nogal wat - kiezen deze opleiding als basis voor verdere studies in menswetenschappelijk georiënteerde richtingen in het hoger onderwijs.

2.3 Persoonlijke achtergronden

Gemeenschappelijk hebben de leerlingen dat ze allen op de drempel naar jong-volwassenheid staan. Ze zijn minstens 16 jaar en al dan niet nog intens op zoek naar een eigen identiteit. Sommige leerlingen zijn, zoals andere leeftijdsgenoten, nog aan het experimenteren rond gezag-macht, grenzen en dergelijke. Verder zijn de persoonlijke achtergronden heel divers. We stellen ook vast dat familiegegevens of ingrijpende levenservaringen de keuze mee kunnen bepalen: een gehandicapte of langdurig zieke persoon in de familie of vriendenkring, een kamp met b.v. ziekenzorg, ze kennen een opvoeder ...

Daarnaast is er ook vaak een gezond idealisme. Ze hebben interesse voor 'waarden', ze nemen het op voor de zwakkere, ze komen op voor gerechtigheid en zijn verontwaardigd bij onrecht.

3 DE SPECIFICITEIT VAN DE STUDIERICHTING JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG

De derdegraadsstudierichting 'Jeugd- en gehandicaptenzorg TSO' situeert zich binnen **het domein van de Personenzorg** boven de tweedegraadsstudierichting 'Sociale en technische wetenschappen TSO'.

3.1 Een specifieke beroepsopleiding tot opvoeder/begeleider

In de nieuwe/aangepaste naamgeving ligt een duidelijke verwijzing naar *het basisgegeven: een opleiding tot opvoeder/begeleider*.

Uiteraard is er ook, zoals in alle studierichtingen op secundair niveau een algemeen vormende component, die zich situeert zowel op het cognitieve niveau als op het vlak van persoonlijkheidsvorming. De algemene vakken dragen bij tot een algemeen menselijke ontwikkeling, waarbij doorstroming naar het hoger onderwijs zeker mogelijk is.

De (ortho)pedagogische sector is meer en meer vragende partij naar goede en specifiek opgeleide opvoeders/begeleiders. Bij selectie van personeel wordt gepeild naar vakkennis, visie en persoonlijkheid. Opvoeder/begeleider zijn is een vak apart.

Onderzoek wijst trouwens op het verband tussen kwaliteit van hulpverlening en specifieke opleiding. Uit de vele contacten met het werkveld wordt deze stelling bevestigd.

3.2 De persoon van de opvoeder/begeleider

Er wordt in de opleiding intens gewerkt aan het ontwikkelen van een gezonde opvoedersattitude. Het middel bij uitstek van de opvoeder/begeleider in de beroepsuitoefening is zijn persoon. De kwaliteit van (ortho)(ped)agogisch werk staat of valt met de rijke en evenwichtige persoonlijkheid van de opvoeder.

Daarom wordt in de opleiding zoveel aandacht besteed aan het werken aan de persoonlijke en intermenselijke communicatieve vaardigheden van de leerling. Essentieel is dat de toekomstige opvoeder/begeleider in relatie kan treden met de andere. Als opvoeder/begeleider ben je er voor de persoon die je mag/moet begeleiden. Deze opvoederspresentatie veronderstelt dat de begeleider zich goed kan afstemmen op het niveau en de belevingswereld van de andere. Vertrekkende van een goed inzicht moet je de leef- en werksituatie zo kunnen organiseren dat ze voldoende structurerend, ontwikkelings- en welzijnsvorderend wordt. Essentieel is ook dat de (ortho)(ped)agogische relatie er een is waarbij de totale persoon wordt gezien. De benadering vertrekt verder vanuit een respectvolle houding voor de andere persoon.

Naast het gepast in relatie kunnen treden met een individu, is het *kunnen werken met een groep* ook heel belangrijk. Heel wat aandacht en tijd gaat dan ook naar functioneren in en werken met een groep. De opvoeder/begeleider werkt met een leefgroep en werkt in een team. Ook samenwerken met ouders en respect voor de persoonlijke levensgeschiedenis van de persoon en het gezin komen aan bod.

Verder wordt veel belang gehecht aan de vorming van zowel 'het hart', 'de handen', als 'het hoofd' van de opvoeder/begeleider. Zo krijgen het ontwikkelen van kritische zin, creatief en probleemoplossend denken en handelen veel gewicht. Zowel in de lessen als in de stages wordt een appel gedaan op kritische reflectie en actief omgaan met een gegeven of geschetste (probleem)situatie.

3.3 Componenten van de opleiding

De ruggengraat van de opleiding wordt gevormd door:

- (ortho)(ped)agogische en psychologische inzichten, vaardigheden, en toepassingen;
- kenniselementen m.b.t. biologie van de mens (anatomie- fysiologie-pathologie) en het in de praktijk brengen van de beroepsgerichte zorgkunde;
- expressie en animatie;
- stages.

De **stages** vormen een essentieel integratiemoment en een scharnierpunt in de opleiding. In de vaak complexe realiteit van het begeleidingswerk verschijnt de praktijk waarnaar de verschillende vakken refereren. Dikwijls worden voor de leerlingen dan ook daardoor de verbanden tussen de leerstofonderdelen duidelijk.

3.4 Het christelijk mensbeeld als kader

Bij de uitbouw van de studierichting en de leerplannen wordt vertrokken van een visie op opvoeding/begeleiding die ingekleurd wordt vanuit een christelijke levensovertuiging in 't algemeen en het schooleigen opvoedingsproject in 't bijzonder. Om te komen tot keuzes vanuit overtuigings- en gewetensvol handelen, leren de leerlingen de christelijke levensvisie te hanteren en te uiten in concrete situaties naar de pupillen/bewoners toe. In de dagelijkse omgang en opvoeding kunnen waarden als respect, vergevingsgezindheid, naastenliefde vanuit christelijk perspectief gestalte krijgen. Ook de leraars en de stagebegeleiders bevorderen deze belangrijke waarden door een voorleven vanuit een christelijk perspectief. Een christelijke overtuiging typeert immers de mensen als 'de hoeder van zijn broeder'. De christen weet zich uitgedaagd tot lotsverbondenheid, hij kan niet lijdzaam toezien.

In deze opleiding zijn er bijzondere integratiemogelijkheden voor het vak Godsdienst. Overleg en samenwerking tussen de (ortho)pedagogen/psychologen en de leerkracht Godsdienst rond bepaalde thema's (bv. lijden en dood, de gehandicapte medemens, euthanasie ...) zouden eigenlijk vanzelfsprekend moeten zijn in een katholieke school.

4 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

Naast een serieuze theoretische benadering houden we een pleidooi voor voldoende integratie van stages en theorie. Inductief werken, vertrekkend vanuit concrete stage-ervaringen, biedt heel wat mogelijkheden om de lessen boeiend te maken en aan te sluiten bij de leerstijl van de leerlingen.

Verder is het wenselijk werkvormen te kiezen die de leerlingen aansporen tot activiteit en zelfstandig werken, tot probleemoplossend denken en handelen. Als we op stage verwachten dat leerlingen zich actief en zelfstandig opstellen, is het maar normaal dat dit ook in de lessen en het schoolgebeuren kan geoefend en bijgestuurd worden.

De persoonlijkheid van de leraar die verschillende werkvormen tegenover elkaar afweegt, die aanstuurt op dialoog en interactie met de leerlingen, die met gezag spreekt en door zijn houding getuigt van zijn vak, heeft de grootste impact op de leerling, die zich graag met hem of haar identificeert. Dit geldt voor alle

leerplannen en studierichtingen, maar in 't bijzonder voor een opleiding waarbij 'opvoeding/begeleiding' centraal staat.

In functie van het (inter)actief werken en het stimuleren van de zelfstandigheid bij leerlingen is het wenselijk dat de school beschikt over de nodige infrastructuur (bv. een aangepaste mediatheek en bibliotheek, internet ...).

De meeste scholen werken met blokstages. Dit biedt mogelijkheden om de recuperatie-uren te groeperen in een voor- of namiddag zodat er mogelijkheden zijn om thematisch en/of projectmatig te werken. Deze vormen van onderwijs blijven dode letter als zij niet steunen op intens overleg en samenwerken tussen de leraren. Wij durven hier dan ook pleiten voor regelmatig en structureel ingebouwd werkoverleg tussen de leraars.

In de vakken van het fundamenteel gedeelte en deze van de basisvorming wordt voldoende tijd en ruimte genomen voor het werken aan de geïntegreerde proef.

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG
Derde graad TSO

AV EXPRESSIE
EXPRESSIE EN ANIMATIE

Eerste leerjaar: 2 uur/week
Tweede leerjaar: 2 uur/week

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/022

INHOUD

1	BEGINSITUATIE.....	17
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	17
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN	17
4	LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHouden, PEDAGOGISCH- DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN	18
4.1	Expressie en animatie	18
4.2	Expressievormen	19
4.3	Activiteiten	20
5	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN.....	23
6	EVALUATIE	23
7	BIBLIOGRAFIE.....	23

1 BEGINSITUATIE

De meeste leerlingen hebben vanuit diverse invalshoeken (binnen en buiten schoolverband) notie van een aantal expressievormen. Deze voorkennis is doorgaans eerder beperkt en eenzijdig. Ook op het gebied van ervaring is de leerlingengroep eerder heterogeen.

De relatie naar de ortho(ped)agogische praktijk is voor de meesten vrij nieuw of berust op persoonlijke en/of occasionele ervaringen.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

Het geheel van deze lesinhouden is in hoofdzaak tweeledig bedoeld:

- (1) het bijbrengen van informatie, vaardigheden en attitudes aangaande expressie en animatie;
- (2) het agogisch aspect onder vorm van het aanwenden van de bijgebrachte informatie, vaardigheden en attitudes gericht op bepaalde doelgroepen of individuen waarmee wordt gewerkt (in relatie met het vak ortho(ped)agogiek).

Als algemene doelstellingen van dit open leerplan stippen we aan:

- algemene basiskennis en beheersing van expressievormen en mogelijke uitwerkingen (onder diverse vormen);
- animeren;
- eigen creatieve mogelijkheden ontdekken en verder ontwikkelen;
- creatieve uitwerkingen m.b.t. en aangepast aan specifieke doelgroepen realiseren;
- kennis van een aantal spelen en spelvormen; deze hanteren in het kader van de ortho(ped)agogische (inter)actie en begeleiding;
- leren samenwerken;
- doel(groep)gericht werken;
- creëren van een leef- en woonsituatie vanuit een ortho(ped)agogische benadering ter ondersteuning van de zelfzorg en de autonomie;
- ...

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

- Het ligt in de bedoeling dat over de twee leerjaren (de volledige graad) alle in het leerplan vermelde expressievormen evenwichtig aan bod komen en dat deze eveneens geïntegreerd worden gebruikt/toegepast.
- Projectmatig en/of thematisch (volgens bv. onderwerp, doelstellingen of doelgroep) werken.
- Rekening houdend met de individuele leerling, kansen bieden ter ondersteuning van het zelfstandig werk, zowel individueel als in groep.

- Aanleggen van een verzamelmap met praktische bruikbare informatie (relatie stage).
Bv.: expressievormen, spel(mogelijkheden) en spelmaterialen met praktische bruikbare informatie.
- Realiteits- en belevingswaarde verhogen door onder andere het inschakelen van gastdocenten, het uitwerken van expressie-/creadagen, bezoeken aan initiatieven (bv. speel-o-theek) ...
- Samenwerken met leraren van andere vakken/vakonderdelen zoals onder andere ortho(ped)agogiek en ortho(ped)agogische vaardigheden, beroepsgerichte pedagogiek en psychologie, keuzes (bv. bepaalde expressievormen) bepalen in samenspraak met Nederlands, plastische opvoeding, lichamelijke opvoeding, muzikale opvoeding e.a.
- Leerlingen informatie doorgeven om zelf cursussen/vorming in verband met expressie en animatie te volgen.
- Leerlingen en hun ouders inlichten over het belang van het kunnen uitvoeren van bepaalde activiteiten ter ondersteuning van een aangename en aangepaste leefomgeving.
- Zinnvolle tijdsverdeling in functie van het optimaal gebruik van de lestijden, bv. door plaatsing van minimum twee aaneensluitende lessen in blokken (ook voor recuperatie-uren) of door een veertiendaagse uurregeling per lesgroep te voorzien (telkens voor- of namiddag).
- Werken met audiovisuele materialen zoals foto's, videofilm ...
- (Groeps)werken rond diverse technieken (met bespreking van haalbare 'vertaling' binnen de leefgroepsituatie, gerelateerd aan doelgroepen) .
- Werken met kleine groepen.
- Praktische uitwerkingen en bespreking van toepassingsmogelijkheden binnen de ortho(ped)agogische praktijk (al dan niet een combinatie van meerdere expressievormen); hierbij aansluitend het uitvoeren van activiteiten of oefeningen enerzijds met de eigen leerlingengroep, anderzijds met een doelgroep bv. in een voorziening voor jeugd- en gehandicaptenzorg, op school (doelgroep laten komen) tijdens een projectweek (met leerlingen en doelgroep op een andere locatie)
In dit kader is de schriftelijke voorbereiding van activiteiten (expressie, spel, creëren van aangepaste leefsituatie ...) te beschouwen als een belangrijke denktaak. Deze is evenwel ondergeschikt aan de praktische uitwerking (o.a. de gehanteerde methodiek, de animatie ...) van de uitvoering.
- Leerlingen bewust maken van belangrijke meespelende parameters als de hygiëne en de veiligheid, het bieden van ontwikkelingskansen, de leefgroep en/versus het individu, de verbondenheid, de kwaliteit van het leven, de zelfwerkzaamheid en zelfrealisatie, de realiteitsbetrokkenheid, en andere.

4 LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHouden, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

4.1 Expressie en animatie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

1 Verduidelijken wat expressie, creativiteit en animatie in het dagelijkse leven betekenen, o.a. de leef- en woonsituatie, de arbeids-, bezigheids-

LEERINHouden

Expressie, creativiteit, animatie

en onderwijssituatie; er voorbeelden en toepassingen van geven; deze inhouden kunnen hanteren/bezitten in praktische oefeningen en op stage.

- 2 De beïnvloedende factoren illustratief verduidelijken en in positieve zin aanwenden.

4.2 Expressievormen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 3 De verschillende expressievormen omschrijven en hiervan voorbeelden geven; toepassen in praktische oefensessies zowel afzonderlijk als geïntegreerd, op school en tijdens de stage.
- 4 Voor de expressievormen:
 - omschrijving en/of kenmerken weergeven;
 - voorbeelden en praktische toepassingen inventariseren;
 - concrete uitwerking(en) voorstellen;
 - relaties naar de ortho(ped)agogische praktijk verduidelijken en van daaruit praktische toepassingen evalueren.
- 5 Beheersen van basisvaardigheden:
 - Verbale expressie**
 - vertellen;
 - voorlezen van verhalen;
 - voor een groep (durven) spreken;
 - eenvoudige woord- en taalspelletjes;
 - poppenspel.
 - Manuele expressie**
 - werken met waardevol, kosteloos materiaal;
 - belevingsgericht werken met beeldend materiaal.
 - Bewegingsexpressie**
 - dans- en lichaamsexpressie;
 - eenvoudige bewegingsspelletjes.
 - Muzikale expressie**
 - met muziek en ritme sfeer creëren;

LEERINHOUDEN

Expressievormen:

- verbale expressie
- manuele expressie
- bewegingsexpressie
- muzikale expressie
- dramatische expressie

- liedjes zingen, klank- en geluidenspel;
- hanteren van eenvoudige instrumenten.

Dramatische expressie

- kortdurende toneeltjes begeleiden en uitvoeren;
- rollenspel;
- verhaal dramatiseren;
- poppen hanteren.

4.3	Activiteiten
------------	---------------------

4.3.1 Didactische component

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

- 6 Activiteiten schriftelijk voorbereiden en geanimeerd uitvoeren. Een evaluatie van een activiteit van jezelf of een ander opmaken.
Naar het einde van de opleiding toe een verkorte vorm van schriftelijke voorbereiding opmaken en verantwoorden.

De schriftelijke voorbereiding van een activiteit; theorie en oefening rond de doordachte voorbereiding van een activiteit

Plannen, uitwerken en uitvoeren van (geleide) activiteiten

Activiteiten plannen, uitwerken en uitvoeren voor de eigen klasgroep op school.
Activiteiten begeleiden in functie van een handelingsplan, zowel voor individuen als voor groepen binnen een ortho(ped)agogische context.

Spontaan en zonder schriftelijke voorbereiding een groep kunnen animeren.

4.3.2 Methodische component

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

- 7 Spel
Het belang (in relatie tot een doelgroep), kenmerken en doelen van spel uitleggen.
Spel en spelkenmerken kunnen omschrijven en toepassen.

Kenmerken van spel/vrijtijdsbesteding
Spelvormen en/of (bewust hanteren van) accenten in het spel en aanverwante activiteiten
Mogelijkheden

- vertrouwensspel
- competitief/niet-competitief spel en samenwerkingsspel (new games)
- tussendoorse spelletjes
- aangepaste sportvormen
- gezelschapsspel, partijspelen
- bos- en tuinspel, speur- en zoektochten ...

- spel in combinatie met één of meerdere expressievormen

Spelmogelijkheden, activiteitenbesteding en invulling van de vrije tijd aangepast aan de diverse doelgroepen: tips voor spel (spelen), spelbegeleiding en -materialen bij personen met een mentale, fysieke, zintuiglijke... handicap

8 Leef- en woonsituatie
 Aspecten omtrent het domein leef- en woonsituatie die de leefsituatie en de autonomie van de bewoner en de doelgroep kunnen ondersteunen, inventariseren, concretiseren voor bepaalde doelgroepen;
 duiden van de aanwezige (ped)agogische waarden bij de dagelijkse zorg voor de leef- en woonsituatie met betrekking tot de beoogde doelgroep.

Leef- en woonsituatie van de leefgroep en de individuele bewoners, ter ondersteuning van de leefsituatie en de autonomie

9 Thematisch denken en organiseren.
 Belang en de symboliek van de jaarfeesten duiden.
 De uitwerking van een jaarfeest toelichten wat betreft onder meer: wat realiseren (precies omschrijven), doelgroep, door wie, wanneer en waar uitvoeren, tijdstip, ruimte.
 Kritisch reflecteren omtrent maatschappelijke tendensen met betrekking tot jaarfeesten.

Jaarfeesten

10 Specifieke activiteiten (U)
 Gekozen items kennen, begrijpen en algemeen duiden/kaderen.
 Behandelde items binnen de taakinfilling van een opvoeder/begeleider uitvoeren.

Items naar keuze aan/in te vullen (volgens eigen behoefte) eventueel in relatie tot de verschillende doelgroepen (cf. ortho):

- basale stimulatie
- relaxatietechnieken en eenvoudige massa-

- gevormen (bv. Shantala)
- snoezelen
- bewegingspedagogiek, onder andere
Veronica Sherborne
- hydrotherapie
- sfeerschepping
- vrijetijdsbesteding bij volwassenen
- ...

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

5 Expressievormen

- Voor verbale expressie

Hier kan gewerkt worden met oefeningen en praktijkgerichte uitwerkingen zoals poppenspel, verhalen vertellen, al dan niet eenvoudige taalspellen; steeds met nadruk op het belang van taalstimulerend handelen van de begeleidend opvoed(st)er. Samenwerking met Nederlands.

- Voor manuele expressie

(Groeps)werken rond diverse technieken (met bespreking van haalbare 'vertaling' naar de leefgroepsituatie en de doelgroep) onder meer:

- grafische technieken: pen, potlood, viltstiften ...;
- collages met diverse materialen;
- eenvoudige houtbewerkingstechnieken;
- textiele werkvormen: weven, macramé, lappenpoppen ...;
- werken met waardevol, kosteloos materiaal;
- druk- en stempeltechnieken (bv. thematische uitwerking);
- werken met papierdeeg en aanverwante materialen;
- schildertechnieken.

Samenwerking met plastische opvoeding.

- Voor bewegingsexpressie (lichamelijke expressie)

Uitgaande van een algemeen theoretisch kader kan dit worden toegepast op de praktijksituatie (al dan niet in combinatie met andere expressievormen).

Er zijn dus voorbeelden en oefeningen met relaties naar de ortho(ped)agogische praktijk.

Bv. achtergronden uit de bewegingsleer van Laban (met drie componenten van de beweging: ruimte, tijd, kracht) en relaties naar de concrete werksituatie.

Verkenkende oefeningen in bewegingsexpressie (op het niveau van de leerlingen) en eenvoudige dans behoren tot de mogelijkheden.

Samenwerking met lichamelijke opvoeding.

- Voor muzikale expressie

Mogelijkheden zijn hier: teksten ritmeren, luistergerichte oefeningen, ritme, gebruik van (al dan niet zelfgemaakte) instrumenten in de leefgroep, expressief musiceren en experimenteren, zang; bespreking toepassingsmogelijkheden in de leefgroep; animatie en muziek.

Samenwerking met muzikale opvoeding.

- Voor dramatische expressie
We adviseren hier het werken met korte stukken met beperkte bezetting, zoals voorkomt bij de sketch. Combinatie met andere expressievormen ligt voor de hand.

6 Activiteiten

Theoretische uitleg en oefeningen in verband met de schriftelijke voorbereiding.

Uitleg en voorbeelden van de verschillende onderdelen.

In combinatie met de praktijkgerichte uitwerkingen in dit leerplan zal hier bij voorkeur simultaan gewerkt kunnen worden rond aandachtspunten van animatie tijdens de uitvoering van activiteiten.

Bespreking toepassingsmogelijkheden en verbinden (naar keuze) met de jaarlijks terugkerende gebeurtenissen en jaarfeesten zoals: verjaardag, vader- en moederdag, Kerstmis-nieuwjaar, Pasen, carnaval, Sint-Maarten, Sint-Niklaas ...

9

- Projectmatig werken.
- Zelfstandig werk, zowel individueel als in groep.
- Uitnodigen gastspreker of combinatie van het onderwerp met een studiebezoek aan een instelling/organisatie.
- Praktijkgerichte uitvoering (en/of opdracht tijdens de stage) van een (onderdeel van een) thema.

5 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

- Voldoende groot lokaal rekening houdend met het aantal leerlingen en de na te streven doelstellingen; met voldoende bergruimte voor expressie-materialen
- Audiovisueel materiaal en didactische uitrusting: overhead, tv- en videotoestel, geluidsinstallatie
- Nutsvoorziening: koud water

6 EVALUATIE

Expressie en animatie is een doe-vak. De nadruk ligt op vaardigheden en attitudes. Permanente evaluatie is vanzelfsprekend.

7 BIBLIOGRAFIE

ADACKI, AROL, Energize. Groepsactiviteiten voor groot en klein, Quest International, 1994.

BARZ, B., Jaarfeesten vieren met kinderen, Christoffor, Zeist, 1991.

BLOEMENDAL, G., Speelt u mee? Gezelschapsspelen met dementerende ouderen, Intro, Baarn, 1998.

BLOEMENDAL, G., BLOEMENDAL-DE GRAAF, J., De rode draad. Handvaardigheden voor ouderen, Intro, Baarn, 1998.

BOONZAAIJER-VAN DER SCHEUR, P., Bikkelen, bijenwas en bakpapier. Activiteiten voor psychogeriatrische ouderen, Intro, Baarn, 1998.

BROICH, J., Lichaam en beweging, uitg. H. Nelissen, Baarn, 1994.

CONTRYN, L., 't Is Poppenspel; Poppenspelletjes en hoe je ze kan opvoeren, Die Keure, Brugge.

CULTUURDIENST, Samenspel, expressievormen voor kinderen met of zonder handicap, postbus 100, 3950 HB, Maarn.

DE GERDT, G., BASTIAANSE, M., Creatief omgaan met muzikale expressievormen, Standaard, 1985.

DEPLA, J., WILMANS, R., Dansexpressie met kinderen, Altiora, Averbode.

Dialogo, De Veronica Sherborne bewegingspedagogiek, bewegingscentrum Leuven.

DON MORRIS, G.S., STIEHL, J., (BOETES BERT, red.), Maak je eigen spel, Intro, Baarn/Nijkerk, 1992.

s.n., Door spelen. Een speels antwoord op conflict, macht en geweld, Centrum voor Informatieve Spelen, Leuven, 1998.

FLORQUIN, V., BERTRANDS, E., Speelkriebels voor kleuters, Acco, Leuven, 1986 (1ste druk).

HORAK, S., Spelen met je kindje (deel 1), Casterman, Brussel, 1998.

K. BOUDEWIJNSTICHTING, Aangepaste sport- en bewegingsactiviteiten voor mentaal gehandicapte personen. (Brederodestraat 21 - 1000 Brussel)

K. BOUDEWIJNSTICHTING, Wegwijzer voor aangepast sporten in Vlaanderen. Sport counseling voor fysiek gehandicapte personen.

PATZ, A.-G., DETLEV, Spelen met je kindje (deel 2), Casterman, Brussel, 1998.

KEYSELL, P., Bewegingsexpressie met kinderen, De Bilt, Cantecler, 1979.

LEAR, R., Speelhulp voor gehandicapte kinderen, Intro, Baarn/Nijkerk, 1980.

LEAR, R., HULSEGG, J. (red.), Creatieve ideeën voor boeiend speelgoed, Intro, Baarn/Nijkerk, 1994 .

LEAR, R., HULSEGGE, J. (red.), Zinvol spelen met gehandicapte kinderen, Intro, Baarn/Nijkerk, 1996.

LETTANY, G., Spelend bewegen, Chirojeugd Vlaanderen, Antwerpen, 1982.

LOSCHER, W., Luister-spelletjes, Intro, Baarn/Nijkerk, 1998.

s.n., Moet je doen (vijf pakketten voor het basisonderwijs).

Standaard, Antwerpen, 1998 (dans, drama, handvaardigheid, muziek en tekenen)

RAPPAPORT, M., SCHULTE, L., HULSEGGE, J. (red.); Creatief spelen met gehandicapte kinderen, Intro, Nijkerk, 1992.

ROOYACKERS, P., Honderd dramaspelen, Katwijk, Panta Rhei, 1995.

(samen met dit boeken verschenen ook: Dans spel, Honderd nieuwe dramaspelen, Honderd nieuwe muziekspelen, Muziek- en dansspelletjes, Honderd dansspelen, Honderd bewegingsspelen (voor onderwijs en jeugdwerk), Honderd taalspelen, Spelen met Jeugd boeken, Drama centraal, Samenspel (expressievormen voor kinderen met of zonder handicap).

SIMONS, J., KONSTEN, L., Psychomotorische therapie, bewegen in beeld, Acco, Leuven.

TER BURG, W., MEER, M., Muziek als orthopedagogisch medium, Intro, Baarn/Nijkerk, 1990.

VAN DWIJL, N., Expressievormen voor kinderen met of zonder handicap, Kultuurdienst, Maarn, 1985.

VAN WIJCK, I., HULSEGGE, J., Spelend omgaan met muziek. Spelmateriaal voor de begeleiding van verstandelijk gehandicapten, Intro, Baarn/Nijkerk, 1991.

VAN WIJCK, I., Het muziekspelenboek. Spelsuggesties voor (ortho)pedagogisch gebruik, Intro, Baarn/Nijkerk, 1991.

WATSON, B., Gymnen op muziek. Oefeningen voor dementerende ouderen, Intro, Baarn/Nijkerk, 1998.

WAY, B., Vorming door drama, Wolters-Noordhoff, 1977.

ZAIDEE, L., Handenarbeid met gehandicapte kinderen, De Bilt, Cantecler, 1974.

Recente fondslijsten kan men aanvragen bij de uitgeverijen en/of verdeelcentra.

Agora: Capucienenlaan 49, 9300 Aalst

De fondslijst vermeldt bij uitg. De Vrieseborgh, een aantal werken over gehandicaptensport (o.a. tafeltennis, zitvolleybal, zwemmen), bewegingsopvoeding, spel.

Clavis, Vooruitzichtstraat 42, 3500 Hasselt.

Cantecleer, Bosch & Keuning

Info via Tirion, Postbus 309, NL-3740 AH Baarn, Nederland.

België: Capucienenlaan 49, 9300 Aalst (Mevr. G. Vandenplas)

Cantecleer beschikt over een uitgebreid aanbod Hobbyboeken (manuele expressievormen), uitgaven over werken rond volgende onderwerpen: hout- en houtbewerking; textielcahiers; video/foto/film; interieur en woondecoratie, tekenen en schilderen, kleurenleer, grafische technieken, kalligrafie, diversen. Ook specifieke jeugduitgaven rond quiz, spellen, moppen, puzzelboeken.

Casterman, Louizalaan 162, 1050 Brussel.

Standaard, Belgiëlei 147a, 2018 Antwerpen.

Enkele werken voor kleuteronderwijs rond expressie (muziek), poppenspel, vertelmappen en versjes, Voor het basisonderwijs biedt de reeks 'Moet je doen' bruikbare informatie (zie bibliografie).

Uitg. Intro (Baarn, Nederland) is voor België te contacteren via Westland, Theo van Cauwenberghe 101, 2900 Schoten.

Veel uitgaven rond (dementerende) ouderen, muziektherapie en aanverwante werkvormen, activiteitenmethodiek (auteur Cor Laming), snoezelen en andere zintuiglijke activiteiten (tast-, luister-, reuk- en smaakspelletjes, auteur(s) Wolfgang Löscher en Rudolf Steiz), kinderspelletjes en -liedjes, ideeën voor een verjaardagsfeest.

Het Speelgoedmuseum te 2800 Mechelen, Nekkesspoel 21, geeft enkele publicaties uit rond spel- en speelgoed, rond de symboliek rond kerstboom, -man, -ballen en dergelijke.

Het Centrum voor Informatieve Spelen, Naamsesteenweg 164, 3001 Leuven beschikt over diverse uitgaven en spelmaterialen (o.a. new games).

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG
Derde graad TSO

PV STAGES *OPVOEDKUNDE*

Eerste leerjaar: 4 uur/week
Tweede leerjaar: 8 uur/week

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/022

INHOUD

1	BEGINSITUATIE.....	29
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN.....	29
3	LEERPLANDOELSTELLINGEN	29
	Eerste leerjaar	29
	Tweede leerjaar	30
4	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN.....	30
4.1	Algemeen.....	30
4.2	Vorbereiding op de stage.....	31
4.3	Stagebegeleiding.....	31
4.3.1	De stagementor en de stagebegeleider.....	31
4.3.2	Activiteitenplanning	32
4.3.3	Stagebegeleiding.....	32
4.3.4	Stage-evaluatie	32
4.4	Organisatorische aspecten	33
4.4.1	Voorwaarden tot organisatie	33
4.4.2	Algemeen stagedossier	33
4.4.3	Stageplanning - Keuze stageplaatsen	34
5	GEINTEGREERDE PROEF	35

1 BEGINSITUATIE

Bij de aanvang van de derde graad TSO 'Jeugd- en gehandicaptenzorg' is stage voor de leerlingen een nieuw gegeven. Men zal moeten uitgaan van de beginsituatie van de leerlingen (vooropleiding, motivatie, verwachtingen, sociaal-emotionele ontwikkeling, zwakke en sterke punten ...) om te kunnen bepalen op welk niveau en op welke wijze de leersituatie in de praktijk zal moeten gestart worden.

Beginsituatievariabelen die van invloed zijn op de stageleerresultaten en dus geanalyseerd kunnen worden, zijn onder meer:

- het cognitief en motorisch begingedrag: de vereiste voorafgaande kennis en vaardigheden;
- het sociaal-emotioneel begingedrag: de motivatie om deel te nemen aan het stageleerproces; de sociale competentie en emotionele stabiliteit.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

Deze basisopleiding en dus ook de stage concentreren zich op de kerntaken van de opvoeder/begeleider bij kinderen, jongeren, volwassenen en bejaarden in een intra-murale setting.

- De leerlingen krijgen een beroepsgerichte opleiding om zich vlot aan te passen aan hun toekomstig werkveld.
- Aangeleerde vaardigheden verwerken in de praktijk en nieuwe praktijksituaties terugkoppelen naar het lesgebeuren.
- Het transformeren van het geleerde in bepaalde praktijksituaties naar nieuwe situaties en het ontwikkelen van een eigen opvoedings- en begeleidingsstijl.
- Door de stageactiviteiten een gestructureerd totaalbeeld krijgen van het beroep als opvoeder/begeleider.
- Het ontwikkelen van een verantwoorde (orthoped)agogische begeleidingsstijl; kunnen handelen vanuit een verantwoorde (orthoped)agogische houding.
- Toegankelijk zijn voor feedback en kunnen reflecteren over het eigen optreden en bereid zijn dit in bespreking te brengen om van daaruit het eigen handelen bij te sturen.
- Geleide activiteiten kunnen plannen, organiseren, uitvoeren en evalueren (= beoordelen en bijsturen).

3 LEERPLANDOELSTELLINGEN

Eerste leerjaar

Basis

- Belangstelling tonen voor de individuen en voor de groepswerking; zich op zinvolle wijze, dit wil zeggen niet-storend en gemotiveerd, inschakelen in de werking van de stageplaats.
- Eenvoudige activiteiten voorbereiden, begeleiden en evalueren, na overleg met de collega's en/of stagementor en dit verantwoorden.

- Samenwerken met collega's (in teamverband) en op een gangbare manier omgaan met andere verantwoordelijken (bv. opvoeder, hoofdopvoeder, opvoeder-groepschef, orthopedagoog, directie, ouders).
- Na een inlooperperiode het materiële werk en het zorgwerk zien en spontaan aanpakken.
- Vanuit de geziene theorie een aantal praktijksituaties herkennen en verklaren.
- Observeren en details opmerken in functie van het (orthoped)agogisch handelen.
- Vanuit een aanzet tot zelfreflectie zichzelf kunnen evalueren en dit in bespreking kunnen brengen.

Uitbreiding

- Belangstelling tonen voor de ruimere werking van de instelling (diensten, andere leefgroepen) en dit door vragen te stellen, informatie op te zoeken ...

Tweede leerjaar

Basis

- Naar het einde van de stageperiode toe een groep zelfstandig hanteren.
- Zich inschakelen in de werking van het (orthoped)agogisch systeem van het stageoord.
- Samenwerken met collega's (in teamverband) en op een gangbare manier omgaan met andere verantwoordelijken.
- Situaties, gebeurtenissen, gesprekken en activiteiten aanpassen aan de eigenheid van de pupillen.
- Reflecteren over zichzelf en over het eigen optreden; reflecteren over de werking van de groep en het ruimere geheel van de stageplaats.
- Hanteren van sociale en (orthoped)agogische vaardigheden.
- Na een inlooperperiode het materiële werk het zorgwerk zien en spontaan aanpakken.

Uitbreiding

- Een aantal kernrelaties (in beide richtingen) leggen tussen theorie en praktijk, welbepaald handicaps en opvoedings- en begeleidingsmethoden.
- Hanteren van vergadertechnische vaardigheden, onder andere het maken van een werkverslag.

Het is belangrijk dat de leerlingen voor de aanvang van de stage op de hoogte gebracht worden van de doelstellingen. Het moet voor hen duidelijk zijn dat de begeleiding, de evaluatie (tussentijds en op het einde van de stage) en de beoordeling gebeuren aan de hand van de doelstellingen.

4 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

4.1 Algemeen

In de stagepraktijk staat het leren van de leerling centraal. Wil men voldoende garantie hebben dat zoveel mogelijk leerlingen de stagedoelstellingen bereiken, dan dient men bij het organiseren van elk stageleerproces rekening te houden met het profiel van de leerlingen.

Hiernaast zijn de volgende aspecten heel belangrijk:

- een intense voorbereiding op de eerste stage;

- kennismaking met de verschillende stageoorden;
- een intense begeleiding;
- in het begin accenten leggen op niet-complexe situaties, zodat schoolse gegevens gemakkelijk getransformeerd kunnen worden naar praktijksituaties;
- geleidelijk aan ruimte bieden voor nieuwe situaties, voor het verbeteren/ontwikkelen van een eigen stijl.

Als uitgangspunt voor de stage geldt:

- het participeren van de stagiair(e)s in de stageoorden staat op de eerste plaats ten dienste van het leerproces;
- de leerling staat centraal in het opdoen van praktijkervaringen, waarbij tevens de ontwikkeling van de persoonlijkheid en de sociale vaardigheden zeer belangrijke aspecten zijn;
- de leerling moet leren zelfstandig zijn leerroute uit te stippelen door hem medeverantwoordelijk te stellen voor zijn persoonlijke leerdoelen.

4.2 Voorbereiding op de stage

- De praktische voorbereiding is hoofdzakelijk het werk van de stagebegeleiders; voor bepaalde aspecten in samenspraak met de stagementor(en).

Men dient tijdig duidelijk afspraken te maken in verband met:

- de beoogde stagedoelen;
- de leer- en werkopdrachten nodig om deze vooropgestelde stagedoelen te helpen realiseren, rekening houdend met het geleidelijk opvoeren van de moeilijkheidsgraad;
- de evaluaties.

Door de school worden voor elke stagiair(e) in het individueel stagedossier de vereiste documenten gebundeld (SOZ (91)15 dd. 10 juli).

- Naast de onderwijsinhoudelijke informatie moeten de leerlingen ook inlichtingen krijgen over hun stageplaats.
- Een voorafgaandelijk bezoek aan de stageplaats en het maken van duidelijke afspraken met de stagegever of de stagementor, waarbij de stagiair(e) actief betrokken is, zijn zeer belangrijk. De afspraken betreffen:
 - de contactpersoon op de stageplaats, de stagementor;
 - de werkuren;
 - de verplaatsing;
 - zich melden bij aankomst/vertrek en bij afwezigheid;
 - speciale eisen in verband met kleding, schoeisel, kapsel ...
 - algemene regels in verband met hygiëne en orde, veiligheid ...

De stagebegeleider kan de stagiair(e) een formulier bezorgen waarin deze afspraken worden genoteerd.

4.3 Stagebegeleiding

4.3.1 De stagementor en de stagebegeleider

De **stagementor** is binnen het stageoord het personeelslid dat door de stagegever aangeduid wordt om de stage te begeleiden. Hij/zij is de verbindingspersoon tussen de stageplaats en de stagebegeleider. De mentor staat in voor de continuïteit van de begeleiding, neemt deel aan de evaluaties en geeft voldoende feedback.

De **stagebegeleider** is vanuit de school/de opleiding verantwoordelijk voor de stagebegeleiding. De leraar-stagebegeleider stelt zich als hoofddoel: het scheppen van zodanige praktijksituaties dat de leerling de vooropgestelde doelen kan bereiken.

De **mentor** en de **begeleider** zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een goede opvang en begeleiding van de stagiair(e)(s). Een degelijke begeleiding vereist een voortdurende positieve ondersteunende houding en een persoonlijke interesse voor de leerling. Mentor en begeleider fungeren als modelfiguren voor de stagiair(e)(s).

4.3.2 Activiteitenplanning

Een bewuste planning van de werk- en leeropdrachten moet de groei van de stagiair(e) naar inzichten, vaardigheden en attitudes mogelijk maken.

In het **eerste leerjaar** zal de leerling de kans krijgen de aangeleerde basisvaardigheden en -attitudes toe te passen onder de vorm van **deeltaken**.

In het **tweede leerjaar** schakelt men over van deeltaken naar **totaalbegeleiding**. In dit leerjaar moet men voldoende ruimte bieden om meer initiatieven te ontplooien en om meer verantwoordelijkheid te dragen; de stagiair(e) zal leren functioneren in de rol van opvoeder/begeleider.

Het spreekt voor zich dat deze stages en de bijbehorende opdrachten (orthoped)agogisch verantwoord moeten blijven en dat ze de integriteit en de veiligheid van de pupil/bewoner niet in gevaar mogen brengen.

Er wordt gestreefd naar het geleidelijk opvoeren van de moeilijkheidsgraad van de stageactiviteiten zodat alle aspecten van de opleiding aan bod komen.

4.3.3 Stagebegeleiding

Geregelde stagebezoeken laten de stagebegeleider toe de vorderingen van de stagiair(e) op te volgen en eventueel nieuwe afspraken te maken met de mentor en de stagiair(e).

De directe werkbegeleiding wordt vooral uitgevoerd door de stagementor en zijn/haar collega's.

Het aantal stagebezoeken door de stagebegeleider wordt bepaald door:

- de aard van de stage (bv. een stagiair van het eerste leerjaar vraagt meer begeleiding);
- het verloop van de stage: een stage die problematisch verloopt wordt uiteraard heel direct opgevolgd en vraagt dus ook meer stagebezoeken;
- het aantal ingerichte uren stage-leraar.

4.3.4 Stage-evaluatie

- Evaluatieschema's moeten gebruikt worden als begeleidingsinstrumenten. Ze dienen gericht te zijn op de realisatie van een doorlopende geïntegreerde evaluatie van de vorderingen van de stagiair(e). Indien men vaste beoordelingspunten als richtsnoer hanteert, dan dienen alle bij de stage betrokken partijen vooraf op de hoogte te zijn van deze zo concreet mogelijk omschreven items. Voor de inhoudelijke opvulling ervan moeten telkens de stagedoelen geraadpleegd worden.

- De tussentijdse evaluatie moet ruimte bieden om naast het waardeoordeel suggesties te geven ter bevestiging en verbetering van het leren. Het invullen gebeurt liefst door de stagementor en stagebegeleider samen in aanwezigheid van de stagiair(e). Het is immers noodzakelijk dat de leerling tijdig en duidelijk deze terugkoppeling informatie ontvangt. Het is ook wenselijk dat de stagiair(e) telkens (vooraf en los van de mentor) een zelfevaluatie maakt.
- Het waardeoordeel over het bereikte verwerkings- en beheersingsniveau van de stagiair(e) op het einde van de stageperiode, moet gebaseerd zijn op de bevindingen van de stagementor en de stagebegeleider uit de mondelinge/schriftelijke evaluaties van de voorbije stageperiode. De eindevaluatie wordt in een **globaal geschreven beoordeling** uitgedrukt. Ze wordt liefst voorgelegd aan en toegelicht op een teamoverleg van stagebegeleiders, zodat ze als vertrekpunt kan dienen voor de leer- en begeleidingsactiviteiten tijdens de volgende stageperiode.
- Het stageschrift geeft een globaal beeld van het stagegebeuren en wordt door de stagiair(e) stipt ingevuld en bijgehouden. De stagemap (met als belangrijkste onderdeel de stageopdrachten) en het stageschrift zijn instrumenten die deel uitmaken van de evaluatie. Zij mogen geen elementen bevatten die de belangen van de stagegever kunnen schaden. De stagiair(e) moet gewezen worden op **het beroepsgeheim** dat niet geschonden mag worden. Daarom worden in alle documenten verwijzingen naar personen uit het stageoord anoniem gemaakt.
- Het verzamelen van relevante informatie als middel tot bijsturing kan onder meer gebeuren via:
 - stagebespreking tussen de bij de stage betrokken partijen;
 - de schriftelijke neerslag van de stage-ervaringen van de stagiair(e);
 - de stageopdrachten.
 Uit deze gedachtewisseling en schriftelijke gegevens kunnen suggesties groeien inzake wijzigingen die aan de organisatie en de uitvoering van de stage zouden moeten worden aangebracht ten bate van het leren van de stagiair(e).

4.4 Organisatorische aspecten

4.4.1 Voorwaarden tot organisatie

Voor wat de voorwaarden tot organisatie van stages betreft, het bijhouden van het stagedossier, het opmaken van het algemeen stagedossier en de kostenvergoeding verwijzen we naar de ministeriële omzendbrief SOZ(91)15 van 10 juli 1991 betreffende de stages ingericht in bedrijven en instellingen ten behoeve van de leerlingen uit het secundair onderwijs (+ ARAB, art. 28 en consequenties).

4.4.2 Algemeen stagedossier

Bij de aanvang van een nieuw schooljaar wordt het stagedossier samengesteld met gegevens betreffende:

- de stage-overeenkomst;
- de formaliteiten in verband met de verzekering;
- het stagereglement;
- de stagekalender;
- de namen van de stagiair(e)s;
- de stageplaatsen;

- de namen van de stagebegeleiders;
- stageactiviteitenlijst;
- de toepassing van het ARAB.

4.4.3 Stageplanning - Keuze stageplaatsen

4.4.3.1 Type stage

Rekening houdend met het specifieke karakter van het werkveld, wordt de stage het best in blokvorm georganiseerd:

- eerste leerjaar: blokstage van 4 weken;
- tweede leerjaar: blokstage van 8 weken.

Blokstages bieden allerlei voordelen: waarborg van continuïteit, grotere betrokkenheid, intensere relatie met de pupillen/bewoners, een betere informatiedoorstroming, volwaardiger functioneren in een team.

4.4.3.2 Keuze stageplaatsen

- De mogelijkheden die het stageoord kan bieden, moeten zoveel mogelijk in overeenstemming zijn met de stagedoelstellingen.
- Gezien de diversiteit in het werkveld moeten de leerlingen de kans krijgen om in contact te komen met diverse stageplaatsen, waardoor de mogelijkheid geboden wordt zich te oriënteren naar een bepaald werkveld. Daarom is de stageplaats van het tweede leerjaar verschillend van het eerste leerjaar. Variatie is mogelijk op basis van:
 - de leeftijd van de pupillen/bewoners: kinderen, jongeren, volwassenen, bejaarden;
 - aard van de problematiek;
 - grootte van het stageoord: groot- of kleinschalig.
- Mogelijke stageoord:
 - Voorzieningen erkend en gesubsidieerd door het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap:
 - centra voor observatie, oriëntering en medische, psychologische en pedagogische behandeling (voor minderjarigen);
 - internaten (voor minderjarigen);
 - semi-internaten (voor minderjarigen);
 - tehuizen voor kortverblijf (voor minder- en meerderjarigen);
 - gezinsvervangende tehuizen (tehuizen voor werkenden) voor meerderjarigen;
 - bezigheids- en nursingtehuizen (tehuizen voor niet-werkenden) voor meerderjarigen
 - dagcentra voor meerderjarigen.
 - Voorzieningen erkend en gesubsidieerd door het Federale Ministerie van Volksgezondheid:
 - psychiatrische verzorgingstehuizen (PVT's): personen met een mentale handicap in de psychiatrie;

- revalidatiecentra.
- Voorzieningen erkend en/of gesubsidieerd door Kind en Gezin:
 - initiatieven voor buitenschoolse kinderopvang;
 - centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning;
 - gemengde kinderdagverblijven (met gehandicapte en niet-gehandicapte kinderen);
 - centra voor integrale gezinszorg.
- Voorzieningen in het kader van de Bijzondere Jeugdzorg
 - residentieel:
 - categorie 1: begeleidingstehuizen,
 - categorie 2: gezinstehuizen,
 - categorie 3: onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra;
 - semi-residentieel:
 - categorie 4: dagcentra.
- Scholen voor buitengewoon onderwijs (voor zover dit begeleidingsaspecten bevat).

Rekening houdend met de leeftijd van de stagiair(e), hun beperkte ervaring, de complexiteit van de problematiek, de moeilijkheden om te begeleiden, worden ambulante/semi-residentiële initiatieven (bv. vroeg- en thuisbegeleiding, begeleid zelfstandig wonen ...) beter niet in aanmerking genomen als stageoord.

- Het is wenselijk dat de leerlingen een vorm van inspraak krijgen bij het definitief toekennen van een stageplaats. Het leren verantwoord kiezen is een belangrijk onderdeel van het leerproces.

4.4.3.3 Stageplanning

- In het eerste leerjaar wordt de stage het best georganiseerd in het tweede semester van het schooljaar. In het eerste semester kunnen de leerlingen optimaal voorbereid worden vanuit de lessen, bezoeken aan voorzieningen in het werkveld, gesprekken met mensen uit de praktijk ...
- In heel de opleiding krijgen de leerlingen minimaal 2 verschillende stageplaatsen en/of groepen aangeboden.
- De leerlingen lopen hoofdzakelijk stage in voorzieningen voor personen met een handicap.

5 GEINTEGREERDE PROEF

De evaluatie van de stage dient in belangrijke mate in overweging genomen te worden bij de deliberatie over het al dan niet slagen voor de geïntegreerde proef, wat op zijn beurt een belangrijk onderdeel vormt bij de eindevaluatie over het geslaagd zijn voor het geheel van de vorming.

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG

Derde graad TSO

TV OPVOEDKUNDE/TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE
BEROEPSGERICHTE PEDAGOGIEK EN PSYCHOLOGIE

Eerste leerjaar: 4 uur/week

Tweede leerjaar: 1 uur/week

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/022

INHOUD

1	BEGINSITUATIE.....	39
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	39
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN	40
4	KORT OVERZICHT VAN DE LEERINHOUDEN	40
4.1	Pedagogiek.....	40
4.2	Algemene psychologie	41
4.3	Ontwikkelingspsychologie.....	41
5	LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH- DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN	41
5.1	Deel I: Pedagogiek.....	41
5.2	Deel 2: Algemene psychologie (met pedagogische accenten)	45
5.2.1	Kennismaking met psychologie	45
5.2.2	Opbouw van de gedragssituatie - functies die het gedrag mogelijk maken	45
5.3	Deel 3: Ontwikkelingspsychologie	49
5.3.1	Ontwikkeling.....	49
5.3.2	De prenatale ontwikkeling en geboorte	50
5.3.3	De baby.....	50
5.3.4	De peuter.....	51
5.3.5	De kleuter	52
5.3.6	Het lagere schoolkind	54
5.3.7	De jongere (puberteit en adolescentie)	56
5.3.8	De volwassene	57
5.3.9	De bejaarde	58
6	EVALUATIE	59
7	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN.....	60
8	BIBLIOGRAFIE.....	60

1 **BEGINSITUATIE**

- Voor de leerlingen van tweede graad TSO 'Sociale en technische wetenschappen':
3 uur per week Maatschappelijke en sociale vorming in het eerste en tweede leerjaar.
Hierin maakten zij kennis met: de menselijke behoeften, communicatie, de verschillende levensloopfasen en de waarneming.
- Voor de leerlingen uit ASO 'Menswetenschappen-moderne talen': de leerlingen hebben reeds kennisgemaakt met begrippen uit de psychologie via het vak Psychologie/sociologie.
- Voor alle leerlingen geldt dat ze kunnen vertrekken van eigen levenservaringen, van ervaringen uit de eigen opvoedingssituatie, jeugdbeweging, vakantiecampen, babysit, speelpleinwerking ...

2 **ALGEMENE DOELSTELLINGEN**

- De noodzakelijke kennis, inzichten en attitudes verwerven in verband met opvoeding.
- De functie van de opvoeding in de ontwikkeling van het kind omschrijven.
- Grondhoudingen van de opvoeder/begeleider kennen, beschrijven en verwerven.
- Pedagogisch handelen, aangepast aan leefwereld en ontwikkelingsniveau en de hoedanigheid van goed handelen verwoorden.
- Pedagogische inzichten en methodes toepassen om problemen te voorkomen of aan te pakken.
- De noodzakelijke kennis en inzichten verwerven inzake het gedrag van mensen en de psychische functies: de basisbegrippen omschrijven, uitleggen en interpreteren.
- De menselijke behoeften omschrijven.
- Inzicht verwerven in het normaal ontwikkelingsverloop om adequaat te kunnen inspelen op de belevingswereld, de noden en behoeften, eigen aan die ontwikkelingsfasen; typische kenmerken aangeven van de verschillende ontwikkelingsfasen op fysiek, cognitief, emotioneel, sociaal en spelvlak, opvoedingstips en wenken om de ontwikkeling te stimuleren hier rond geven.
- Reflecteren over opvoeding - doel, relatie, grondhoudingen, middelen, milieus - en het belang ervan voor de ontwikkeling van de persoon.
- Een bijdrage leveren tot het lesgebeuren vanuit eigen ervaringen, van hetgeen ze rondom zich opmerken, vanuit kritische reflectie.
- Zich inleven, respect opbrengen voor de persoon, zijn eigen inbreng en ontwikkelingsritme.

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- Rol van de leraar
Respect opbrengen en openheid vertonen voor andere gezinsvormen, voor minder 'ideale' maar reële opvoedingssituaties.
 - de inbreng van de leerlingen vanuit eigen ervaringen en opvoedingssituatie (zie beginsituatie) zo hanteren dat het niet veroordelend, bedreigend of te emotioneel wordt;
 - nauw aansluiten bij de kennis en ervaringen van de leerlingen en bij herkenbare dagelijkse situaties.
- Uiteenlopende didactische werkvormen kunnen gehanteerd worden: vraag-antwoord, doceren, leergesprek, groepsdiscussies, observatieoefeningen, rollenspel, gebruikmaken van verhalen, gevalstudies, de stage-ervaringen van de leerlingen, videomateriaal, stellingen en debat, groepswork in de klas, zelfstandig groeps- en projectwerk, bespreken van teksten, actuele thema's en knipsels uit de media.
- Het is belangrijk om vaak te verwijzen naar de andere componenten in het vormingspakket zodat de leerlingen geholpen worden om verbanden te zien.
 - bij algemene psychologie:
voor een aantal topics kan verwezen worden naar de ortho(ped)agogische component bv. ortho- (ped)agogische vaardigheden: observatie, gedragsaanpak ...;
 - bij ontwikkelingspsychologie:
voor het aspect spelontwikkeling is nauwe samenwerking met expressie en animatie aangewezen: hier kunnen spelmogelijkheden en spelbegeleiding concreet worden uitgewerkt en geoefend;
 - bij het onderdeel pedagogiek:
de pedagogische grondhoudingen, opvoedingsmiddelen en opvoedingsmilieus worden dieper uitgewerkt en geoefend in de component psychologie en in ortho(ped)agogische vaardigheden;
 - in het onderdeel ontwikkelingspsychologie:
 - werken we beroepsgericht: we vullen de ontwikkelingspsychologische inzichten aan met wenken, toepassingen en consequenties voor de opvoeding (zie bij algemene doelstellingen),
 - hebben we gekozen voor indeling en benadering per ontwikkelingsfase.
De leraar heeft echter alle vrijheid om te kiezen voor de thematische benadering,
 - per leeftijdsfase werken we met twee onderverdelingen:
 - het functioneren op de verschillende ontwikkelingsgebieden met daarin de specifiek leeftijdsgebonden thema's (bv. zindelijkheid, koppigheid bij de peuter; peergroup voor puber) grondig uitgewerkt;
 - de pedagogische begeleiding, tips voor omgang en opvoeding.

4 KORT OVERZICHT VAN DE LEERINHOUDEN

4.1 Pedagogiek

- wat is opvoeden?
- opvoedingsdoel
- pedagogische relatie en grondhoudingen

- opvoedingsmiddelen
- opvoedingsmilieus
- opvoedkundige thema's en problemen

4.2 Algemene psychologie

- kennismaking met psychologie en met gedrag
- functies die het gedrag mogelijk maken: waarneming, voorstellingsvermogen, intelligentie
- de menselijke behoeften
- gevoelens, emotionele intelligentie

4.3 Ontwikkelingspsychologie

- ontwikkeling en ontwikkelingsgebieden
- ontwikkelingsfactoren
- ontwikkelingskenmerken
- de prenatale fase en de geboorte
- de baby: fysieke, cognitieve, sociaal-emotionele ontwikkeling; wenken voor omgang en opvoeding
- de peuter: fysieke, cognitieve, sociaal-emotionele ontwikkeling; wenken voor omgang en opvoeding
- de kleuter: fysieke, cognitieve, sociaal-emotionele ontwikkeling; wenken voor omgang en opvoeding
- het lagere schoolkind: fysieke, cognitieve, sociaal-emotionele ontwikkeling; wenken voor omgang en opvoeding
- de jongere: puberteit en adolescentie: fysieke, cognitieve, sociaal-emotionele ontwikkeling; wenken voor omgang en opvoeding
- de volwassene: fysieke, cognitieve, sociaal-emotionele ontwikkeling; wenken voor de omgang en begeleiding
- de bejaarde: fysieke, cognitieve, sociaal-emotionele ontwikkeling, wenken voor de omgang met bejaarden

5 LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHouden, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

5.1 Deel I: Pedagogiek

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

- 1 Een definitie van opvoeden verwoorden.
De noodzaak van de opvoedingselementen aangeven via voorbeelden.
Concrete situaties aan de hand van deze elementen analyseren.

Wat is opvoeden?

<p>2 Algemene en specifieke opvoedingsdoelstellingen formuleren (vanuit de definitie).
Voor concrete situaties specifieke doelstellingen bepalen.
De verschillende facetten van het begrip volwassenheid aangeven.</p>	<p>Opvoedingsdoel
Algemene en specifieke doelstellingen
Volwassenheid</p>
<p>3 Het begrip grondhoudingen afbakenen ten opzichte van andere begrippen als vaardigheid en kennis.
Pedagogische grondhoudingen opsommen en uitleggen.
Verschillende pedagogische grondhoudingen aanduiden in concrete opvoedingssituaties en het belang ervan aangeven.
Opvoedingsstijlen beschrijven:
- voor- en nadelen geven;
- negatieve en positieve grondhoudingen hierin herkennen.
Motiveren van eigen visie omtrent opvoedingsstijlen.</p>	Pedagogische relatie en grondhoudingen Opvoedingsstijlen
<p>4 Het verschil aangeven tussen functionele opvoeding en intentionele opvoeding.
Het verband tussen de grondhoudingen en functionele opvoeding verwoorden.
In concrete situaties aanduiden of er sprake is van intentionele of functionele opvoeding.
Verschillende opvoedingsmiddelen uitleggen en er voorbeelden van geven.
Verwoorden hoe men op een pedagogisch verantwoorde manier kan optreden in bepaalde opvoedingssituaties.
Eigen visie verantwoorden en kritisch reflecteren.
Openstaan voor de mening van anderen.</p>	<p>Functionele en intentionele opvoeding
Opvoedingsmiddelen</p>
5 De verschillende opvoedingsmilieus en hun pedagogische impact in het algemeen omschrijven: het gezin, de school, de vrienden-groep, de media.	Opvoedingsmilieus: gezin, school, vrienden-groep, de media
6 De vraagstelling/probleemstelling onderkennen,	Pedagogische thema's.

tips geven ter preventie van problemen en voor een pedagogisch verantwoorde aanpak.

Keuzemogelijkheid uit verschillende thema's: onder andere.

- kinderrechten
- adoptie
- pleeggezin
- echtscheiding-
- omgaan met slaapproblemen
- omgaan met eetproblemen
- omgaan met rouw, verdriet, depressie
- kinder- en jeugdliteratuur
- ziekenhuissituatie
- pesten
- relationele opvoeding, met inbegrip van seksuele opvoeding

7 Beroepsmatige opvoedingssituaties op een pedagogisch verantwoorde manier (U) analyseren.

Planmatig handelen in beroepsmatige opvoedingssituaties

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 1 De leerlingen formuleren eerst een eigen definitie. Vanuit deze definitie kan men komen tot een bruikbare definitie die aansluit bij de gekozen visie.
En/of een definitie opbouwen aan de hand van de verhalen over Barbara en Koos, uit Kok, Wat is er toch met mijn kind? pp. 11-22. Eventueel aangevuld met andere verhalen uit hetzelfde boek, of andere voorbeelden (bv. Adriaenssens P., Opvoeden is een groeiproces).
- 2 1 Verhalen van Kok/Adriaenssens ...
uit "Binken en bangeriken" van Hertroys.
2 Wat zouden de leerlingen zelf willen bereiken als ouder?
3 De leerlingen vragen aan ouders, grootouders naar wat het doel van hun opvoeding is/was.
4 Opvoedingsdoel nagaan van instellingen, kinderdagverblijven ...
5 Biologische volwassenheid, psychologische volwassenheid, wettelijke volwassenheid
aanpassing
zelfrealisatie
zelfstandigheid
- 3 Samenvattende tekst of boek: Torey Hayden, Sheila of andere tekst(en) met talrijke voorbeelden van pedagogische grondhoudingen + opdrachten.
Rollenspel rond dezelfde situatie benaderd vanuit verschillende opvoedingsstijlen.
Videofragmenten: bv. Evan, film over de aanpak van een moeilijk opvoedbaar jongetje (VRT).
Bv.. Fragmenten uit de reeks 'Waarom? ...daarom!' (AVRO).
Videofragmenten uit 'Brammetje' (Comité Bijzondere Jeugdzorg - Mechelen).
Kunnen aan bod komen inzake pedagogische relatie en grondhoudingen onder andere:
 - Evenwaardigheid
 - Aanvaarding, respect
 - Empathie (cf. Orthopedagogische vaardigheden. Actief luisteren)

- Echtheid/wederkerigheid (cf. Orthopedagogische vaardigheden. Ik-boodschap)
- Geduld/tolerantie
- Gezag
- Opvoedingsstijlen
(negatieve opvoedingsstijlen met onder andere verwenning, verwaarlozing, mishandeling ...
worden enkel aangestipt en doorverwezen naar ortho(ped)agogiek)

4 Tekst of videofragment waarin men een onderscheid kan maken tussen intentionele en functionele opvoeding.

4.1 Functionele opvoeding - intentionele opvoeding

4.2 Intentionele opvoeding:

opvoedingsmiddelen

individueelgericht en groepsgericht: onder andere

- belonen
- negeren
- voorkomen
- straffen
- humor
- afleiden
- structuur bieden
- voorbeeldgedrag
- ...

Voorbeelden van concrete opvoedingssituaties

Compernelle T., Zit stil

Gieles, Groepsleider, een vak apart

5 Vertrekken vanuit eigen situaties van leerlingen.

De kenmerken van het gezin, alsook verschillende soorten gezinnen schetsen.

De functies van het hedendaagse gezin benoemen, definiëren en concreet maken via voorbeelden.

Verskillende gezinsvormen onderscheiden.

De mogelijke gevolgen ervan voor de kinderen aangeven

Opgeven gezinstypes omschrijven. Voor- en nadelen van bepaalde types aangeven.

Benoemen en beschrijven van een aantal moeilijke gezinsomstandigheden en de consequenties ervan voor de kinderen kunnen inschatten.

Voorbeelden, artikels, videofragmenten (o.a. 'Om een mondje meer' Programma Boulevard - VRT)

Kritisch bekijken van veel bekeken tv-programma's: bv. soaps

6 Deze pedagogische thema's kunnen aan bod komen in het tweede leerjaar.

Groepswerken door de leerlingen

Casestudies

In verband met kinderrechten kan je bruikbare ideeën en materiaal bekomen bij:

Kinderrechtswinkel Gent - Kammerstraat 12- 9000 Gent (tel. (09)233 65 65)

Kinderrechtswinkel Brugge - Kleine Hertsbergestraat 1 - 8000 Brugge (tel. (050)33 95 84)

7 Vertrekken vanuit eigen situaties bij de leerlingen.

Kunnen hier onder andere besproken worden:

5.2 Deel 2: Algemene psychologie (met pedagogische accenten)

5.2.1 Kennismaking met psychologie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 8 Enkele gebieden uit de zuivere en de toegepaste psychologie opnoemen vanuit het soort vragen en gedragingen waarmee ze zich bezighouden.
- 9 Aantonen wat de verschillen zijn tussen psychologie en alledaagse mensenkennis.
- 10 Gedrag observeren en analyseren aan de hand van SORC.
Gedrag ook in een uitgebreide context zien.
Belang van gedragsobservatie en -analyse uitleggen om gedrag te begrijpen en te veranderen.

LEERINHOUDEN

- Psychologie is de wetenschap van het gedrag
Enkele gebieden uit de zuivere en de toegepaste psychologie
- Verskil tussen psychologie en alledaagse mensenkennis
- Gedrag heeft een innerlijk en uiterlijk waarneembaar aspect
Gedragsanalyse SORC
Goede observatie en analyse --> inzicht en begrijpen van het gedrag van anderen
--> opvoedkundig handelen

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 8 t/m 10 Vertrekken van concrete, duidelijke voorbeelden uit ervaring van de leerlingen en uit opvoedingssituaties. Enkele wetenschappelijke onderzoeken rond opvoeding of sociaal gedrag als voorbeeld geven om mee het verschil psychologie-alledaagse mensenkennis duidelijk te maken.

5.2.2 Opbouw van de gedragssituatie - functies die het gedrag mogelijk maken

5.2.2.1 Waarneming

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 11 Het waarnemingsproces weergeven met een voorbeeld uit het dagelijks leven.
- 12 Aantonen dat hetgeen we waarnemen geen kopie is van de fysische werkelijkheid maar dat we selecteren omwille van diverse factoren.

LEERINHOUDEN

- Het waarnemingsproces
- Selectiviteit in de waarneming

- 13 Uitleggen dat het waarnemen van de dingen in de omgeving de eerste stap is in het aanleren van de taal. Waarneming als basis van de taalverwerving (+ pedagogische consequenties)

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 11 t/m 13 Aansluiten bij 'Waarneming in het algemeen' en 'Kritische benadering bij elke waarnemingsactiviteit in Sociale en technische wetenschappen: tweede op tweede leerjaar.

Voorbeelden uit de dagelijkse ervaring, illustraties uit de literatuur.
Wetten onder andere uit de Gestaltpsychologie.

5.2.2.2 Verbeelding en geheugen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

14	Verbeelding en geheugen omschrijven en het verschil aangeven met waarneming.	Definitie en verschil met waarneming
15	Het belang ervan uitleggen in de verruiming van onze ervarings- en gedragswereld.	Belang van verbeelding en geheugen
16	Termen in verband met functies zoals hallucinatie, amnesie ... uitleggen.	Termen in verband met stoornissen in verbeelding en geheugen

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 14 t/m 16 Inductief werken: verschillende situaties onderbrengen bij verbeelding of bij waarneming.

5.2.2.3 Denken, intelligentie , leervermogen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

17	Aantonen dat niet alleen de abstract theoretische intelligentie bepalend is voor het slagen in studies en beroepsleven, welzijn.
Omtrent intelligentie: het begrip, functies en soorten toelichten.
Begrippen 'denkvermogen' en 'instinct' vergelijken. | Denkvermogen
Instinct
Intelligentie |
|----|---|---|

18	Het aandeel van aanleg en milieu omschrijven in de ontwikkeling van de intelligentie.	Aanleg en milieu als factoren die de ontwikkeling van de intelligentie beïnvloeden
19	Een IQ, VIQ, PIQ verklaren en interpreteren.	Meten van de intelligentie; belang van verbale en performantieopdrachten; IQ; betekenis en interpretatie van het IQ
20	Vanuit het dagelijks leven en vanuit opvoedingssituaties voorbeelden geven van de belangrijkste vormen van leren op het domein van de opvoeding.	Leervormen
21	Betekenis en consequenties van de leertheoretische inzichten voor de opvoeding aangeven.	Elke vorm van leren bekijken naar betekenis en consequenties voor de opvoeding

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 17 t/m 20 Onderzoeken hieromtrent.
 Voorbeelden uit dagelijks leven en opvoedingssituaties.
 Leerlingen laten zoeken via welke leervorm ze bepaalde gedragingen gaan aanleren aan kinderen.
- 21 Leervormen later opnemen en uitwerken in ontwikkelingspsychologie.
 Mogelijke leervormen: conditionering, imitatie, modeling, ervaring, herhaling en gewoontevorming, inzicht ...

5.2.2.4 Behoeften

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

22	De fundamentele behoeften van de mens omschrijven.	Menselijke behoeften De behoeftepiramide van Maslow
23	Via voorbeelden uit het dagelijks leven en opvoedingssituaties het verband leggen tussen behoeften en gedrag.	Menselijke behoeften De behoeftepiramide van Maslow
24	Aangeven wat het begrip zelfbeeld betekent, hoe het ontstaat en welke factoren van invloed zijn op het ontwikkelen ervan, samenhang, zelfbeeld en zelfvertrouwen.	Het zelfbeeld
25	Reflecteren over je zelfbeeld en er met anderen over praten.	Het zelfbeeld

26	De reactiewijzen op frustraties herkennen in voorbeelden uit het dagelijks leven en opvoedingssituaties.	Begrippen frustratie, frustratietolerantie, frustratiedrempel
Verschillende reactiewijzen op frustraties |
|----|--|---|

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

22-23	Voortaken geven voor leerlingen uit ‘Sociale en technische wetenschappen’ (dit is herhaling).
22 t/m 25	Uitgaan van concrete situaties uit dagelijks leven en opvoedingssector.
Invuloefeningen of toepassingen individueel of groepswork.

5.2.2.5 Gevoelens en emoties

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

27	Woordenschat bezitten om een uitgebreid gamma van gevoelens te verwoorden en uiten.	De vier grote domeinen: woede, angst, blijdschap, droefheid en een aantal gevoelsnuances binnen deze basisgevoelens
Oorsprong van de gevoelens en hun invloed op het gedrag
Belang van het aanvaarden van iemands gevoelens
28	De begrippen verbale en non-verbale communicatie met voorbeelden uitleggen en het belang van congruente communicatie aangeven.	Uiten van gevoelens via verbale en non-verbale communicatie
29	Een aantal punten aangeven die van belang zijn met betrekking tot lichaamstaal bij het omgaan met de doelgroep.	Uiten van gevoelens via verbale en non-verbale communicatie
30	In dagelijkse situaties en opvoedingssituaties het omgaan met eigen gevoelens of die van anderen analyseren en kritisch bespreken.	Omgaan met eigen gevoelens en die van anderen
31	Begrip hebben van ziektebeelden als psychose, neurose, schizofrenie, verslaving, boulimie, anorexia ... (U)	Ziektebeelden als psychose, neurose, schizofrenie, verslaving, boulimie, anorexia ...
32	Bondig omschrijven wat uitgangspunt en specificiteit zijn van uiteenlopende therapeutische benaderingen waarmee ze in aanraking komen op het werkkterrein. (U)	Therapievormen en benaderingswijzen: bv. speltherapie, contextuele benadering, relaxatetherapie, cliënt centerend ...

- 28-29 De begrippen zijn herhaling voor de leerlingen uit ‘Sociale en technische wetenschappen’.
- 27 t/m 29 Verband leggen met observatie en actief luisteren (ortho(ped)agogische vaardigheden).
Omgaan met woede, angst, verdriet ...
Observatieoefeningen, fotomateriaal, videofragmenten.
Heel bruikbare lessuggesties: zie literatuur.
Trainen van aanpak via rollenspel en observatieoefeningen.
Inleefverhalen.

5.3 Deel 3: Ontwikkelingspsychologie

5.3.1 Ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

33	Omschrijven wat ontwikkeling is.	Ontwikkeling
34	De verschillende ontwikkelingsfasen benoemen en de ontwikkelingsgrenzen ervan aangeven.	De ontwikkelingsfasen van baby tot en met bejaarde
35	De verschillende ontwikkelingsgebieden opnoemen en de onderlinge relaties aan de hand van voorbeelden uitleggen en daarin gedragingen en vaardigheden situeren.	De ontwikkelingsgebieden
- de fysieke ontwikkeling
- de cognitieve ontwikkeling
(met onder andere taalontwikkeling)
- de sociaal-emotionele ontwikkeling (met onder andere psychoseksuele ontwikkeling en ontwikkeling van de wil)
36	Aangeven door welke grote factoren onze ontwikkeling (kennis, vaardigheden, persoonlijkheidstrekken ...) bepaald wordt en hier voorbeelden van geven.	De ontwikkelingsfactoren
- aanleg
- milieu
menselijke omgeving ...
materiële omgeving
- zelfbepaling
37	De belangrijke kenmerken en wetmatigheden van de ontwikkeling weergeven en illustreren aan de hand van voorbeelden.	De ontwikkelingskenmerken en wetmatigheden

Diverse aspecten van de menselijke ontwikkeling werden in ‘Sociale en technische wetenschappen’ (tweede leerjaar tweede graad) bestudeerd. Het is daarom aangewezen om deze leerlingnotities zelf door te nemen. De herkenning en de verheldering - via de les en via voortaken - is hierbij belangrijk.

- 33-34 Voortaken geven aan de leerlingen uit ‘Sociale en technische wetenschappen’.
36 (dit is herhaling).
35 De fysieke ontwikkeling: de puur lichamelijke ontwikkeling, de motorische ontwikkeling, de sensorische ontwikkeling.
37 Als ontwikkelingskenmerken onder andere
- gevoelige periode;
- ontwikkelingstempo;
- vaste volgorde.

5.3.2 De prenatale ontwikkeling en geboorte

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

38	De ontwikkeling van de foetus schetsen.	Bevruchting en ontwikkeling van de foetus
- fysieke ontwikkeling
- sensorische ontwikkeling
39	Storende factoren en consequenties situeren tijdens de prenatale fase en bij de geboorte.	Storende factoren tijdens de prenatale fase en de geboorte
40	Belang van APGAR-score en hielprik aangeven.	APGAR-score, hielprik

5.3.3 De baby

5.3.3.1 Fysieke ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

41	De fysieke ontwikkeling van de baby omschrijven en de consequenties qua omgang aangeven.	De fysieke ontwikkeling
- puur lichamelijke ontwikkeling
- motorische ontwikkeling
- sensorische ontwikkeling
42	Met voorbeelden aangeven welke de pedagogische consequenties zijn.	Pedagogische consequenties

5.3.3.2 Cognitieve ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 43 Aangeven op welke manier een baby iets kan bijleren en daar voorbeelden van geven.
- 44 De taalontwikkeling tijdens de babyperiode omschrijven.
- 45 Consequenties que omgang en pedagogische wenken geven in verband met de taalontwikkeling.

LEERINHOUDEN

- Cognitieve ontwikkeling
- leerprocessen
 - gewoontevorming
 - imiterend leren
 - taalontwikkeling en de consequenties qua omgang en pedagogische wenken

5.3.3.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 46 Voorbeelden geven waaruit blijkt dat de baby al vanaf de geboorte een eigen persoonlijkheid heeft en hoe het ik-besef geleidelijk groeit.
- 47 Aangeven aan welke activiteit de baby veel lust beleeft.
- 48 Ontstaan en voorwaarden van basisvertrouwen en hechting verwoorden.
- Consequenties aangeven voor pedagogisch
- 49 handelen en omgang, ook qua spel.

LEERINHOUDEN

- De emotionele ontwikkeling
- eigen persoonlijkheid
 - geen ik-besef
 - psychoseksuele ontwikkeling
- Sociale ontwikkeling
- hechtingsgedrag
 - eenkennigheid
 - opbouwen van basisvertrouwen
- Pedagogische wenken en omgang met de baby inzake ontstaan van basisvertrouwen en spelen met baby's

5.3.4 **De peuter**

5.3.4.1 Fysieke ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 50 Verbanden leggen tussen de motorische ontwikkeling en andere ontwikkelingsgebieden (cognitieve, sensorische).
- 51 Aangeven welke de voorwaarden zijn om aan een zindelijkheidstraining te mogen beginnen.
- 52 Aangeven wat de gevolgen zijn van een te vroe-

LEERINHOUDEN

- Fysieke ontwikkeling
- motorische ontwikkeling
 - puur lichamelijke ontwikkeling
 - zindelijkheid
 - voorwaarden
 - de verschillende stappen
 - tips in verband met de training ervan

ge of een geforceerde zindelijkheidsvorming.

- 53 Een aantal praktische tips formuleren die betrekking hebben op de zindelijkheidstraining.

5.3.4.2 Cognitieve ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 54 Aanduiden welke leerprocessen zich kunnen afspelen bij de ontwikkeling van de peuter en er voorbeelden van geven.
- 55 De kenmerken van het denken van de peuter geven en illustreren met voorbeelden. Voorbeelden geven waaruit blijkt dat de peuter een voorstellingsvermogen heeft.
- 56 De taalontwikkeling van de peuter beknopt schetsen. Wenken geven in verband met het stimuleren van de taalontwikkeling en het reageren op taaluitingen van de peuter.

- Cognitieve ontwikkeling
- leerprocessen
 - het denken van de peuter
 - taalontwikkeling

5.3.4.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 57 Functie, betekenis en belang van de koppigheidsfase voor de persoonlijkheidsontwikkeling uitleggen en het koppig gedrag verklaren.
- 58 Wenken formuleren in verband met het goed omgaan met koppig gedrag en de preventie ervan. Wenken geven in verband met de relationele-seksuele opvoeding van de peuter.
- 59 De sociale ontwikkeling van de peuter beschrijven en verklaren. De ambivalentie in de relatie van de peuter met zijn opvoeders schetsen. Aangeven hoe je kunt spelen met peuters en welk spelmateriaal aangewezen is.

- Emotionele ontwikkeling
- ik-besef, de koppigheidsfase
 - seksuele ontwikkeling
 - ontwikkeling van de wil
 - beginnende gewetensontwikkeling
- De pedagogische consequenties in verband met koppigheid en relationeel-seksuele ontwikkeling
- Sociale ontwikkeling
- uitbreiding van de sociale contacten
 - egocentrisme
 - ambivalentie in de relatie met de opvoeders
 - spel bij de peuter

5.3.5 **De kleuter**

5.3.5.1 Fysieke ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 60 Aangeven wat een kleuter op sensomotorisch vlak zoal bijleert.

- Fysieke ontwikkeling

Voorbeelden geven van zowel grof- als fijnmotorische activiteiten die aangewezen zijn voor kleuters.

5.3.5.2 Cognitieve ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

61	De manier van denken van de kleuter verwoorden en van hieruit angsten en fantasieën verklaren via voorbeelden.	Cognitieve ontwikkeling	- het denken van de kleuter - fantasiedenken - verstandelijke vooruitgang
62	De taalontwikkeling tijdens de kleuterperiode beschrijven en verklaren.	Taalontwikkeling	
63	Consequenties voor omgang, preventie van taalproblemen en taalstimulering via voorbeelden duidelijk maken.	Wenken in verband met stimuleren van de taalontwikkeling tijdens de kleuterperiode	
64	Voorwaarden voor schoolrijpheid aangeven en uit concrete beschrijvingen van kleuters afleiden of ze al of niet schoolrijp zijn.	Voorwaarden voor schoolrijpheid	
65	Functies van de kleuterschool als pedagogisch milieu benoemen, definiëren en concreet maken via voorbeelden.	De school als pedagogisch milieu tijdens de kleuterperiode	

5.3.5.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

66	De evolutie van de kleuter inzake persoonlijkheidsontwikkeling en zelfbeeld schetsen en verklaren.	Emotionele ontwikkeling	- het zelfbeeld - identificatie - psychoseksuele ontwikkeling - gewetensontwikkeling
67	De seksuele ontwikkeling tijdens de kleuterperiode beschrijven en verklaren.		
68	De gewetensontwikkeling van de kleuter schetsen.		

69	De sociale ontwikkeling van de kleuter ver-
woorden en de betekenis en functie van de
vriendengroep duidelijk maken.	De sociale ontwikkeling van de kleuter
70	Pedagogische wenken inzake omgang en op-
voeding aangeven en verantwoorden: - de houding van ouders en opvoeders ten
aanzien van de vriendschappen van (de) hun
(toevertrouwde) kinderen kritisch bekijken; - de rol van de media in het leven van kleu-
ters kritisch bekijken; - tips geven in verband met seksuele voor-
lichting en -opvoeding van kleuters; - opvoedingsmiddelen met voorbeelden il-
lustreren; - aangeven welke soorten spel en spel-
materialen typisch zijn voor deze ont-
wikkelingsfase en hoe de opvoeder kan
stimuleren tot spel.	Pedagogische wenken inzake omgang en op-
voeding

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 41 t/m 70 - Videofragmenten uit:
'Wachten op een kind. Zwangerschap en geboorte' (Kind en gezin).
'Oogappeltje' (reeks over de verschillende ontwikkelingsdomeinen over verschillende
leeftijden, te verkrijgen bij Beeldtaal, Casselrylaan 28, 9800 Deinze).
- Teksten uit:
'Brieven voor jonge ouders' (BGJG).
Tijdschriften 'Ouders van Nu' en 'Kinderen'.
Tijdschriften 'Klasse', 'Klasse voor jongeren', 'Klasse voor ouders'.
 - Audio-opnames van het praten van het kind in de verschillende leeftijdsfasen.
 - Bezoek Speel-o-theek.
- 69 Uitspraken van kleuters over vriendschap en vrienden.

5.3.6 **Het lagere schoolkind**

5.3.6.1 Fysieke ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

71	De fysieke ontwikkeling van een lagere school-
kind kort schetsen en de gevolgen aangeven | (Senso)-motorische ontwikkeling |
|----|--|---------------------------------|

voor zijn gedrag en spel.

5.3.6.2 Cognitieve ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

72 De evolutie in het denken die zich bij het lagere schoolkind manifesteert aangeven en uitleggen. De gevolgen hiervan aangeven voor het leren op school en de rol van de leraar van het lager onderwijs.	Cognitieve ontwikkeling - het denken van het lagere schoolkind- prestatiegerichtheid- leren op school

5.3.6.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

73 De evolutie van de persoonlijkheidsontwikkeling bij het schoolkind schetsen en de gevolgen aangeven wat betreft de contacten tussen jongens en meisjes van dezelfde leeftijd.	Emotionele ontwikkeling - identificatie- seksuele ontwikkeling
74 De gewetensontwikkeling van het schoolkind schetsen.	- de gewetensontwikkeling
75 Uitleggen wat de term 'peergroep' betekent en de functie en het belang van de vriendengroep tijdens deze leeftijdsfase duidelijk maken.	Sociale ontwikkeling
76 Het conformisme van het lagere schoolkind uitleggen, verklaren en er voorbeelden van geven.	
77 Pedagogische wenken inzake omgang en opvoeding aangeven en verantwoorden: - de houding van ouders en opvoeders ten aanzien van de vriendschappen van (de) hun (toevertrouwde) kinderen kritisch bekijken;- het spel van het schoolkind stimuleren;- tips formuleren tot ontwikkeling van moreel gedrag dat gebaseerd is op eigen inzichten (= intern geweten). De rol van de media in het leven van het schoolkind kritisch bekijken en wenken geven rond	Pedagogische wenken en opvoedingsmiddelen voor deze fase

verantwoord gebruik ervan.

- 78 Functies van de school als pedagogisch milieu benoemen, definiëren en concreet maken via voorbeelden. De school als pedagogisch milieu tijdens de schoolkindperiode

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 75 Uitspraken van schoolkinderen over vriendschap en vrienden.

5.3.7 De jongere (puberteit en adolescentie)

5.3.7.1 Fysieke ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 79 De lichamelijke ontwikkeling van een puberjongen en die van een pubermeisje aangeven en de verschillen hierin aantonen.
Aanduiden welke gevolgen deze lichamelijke veranderingen kunnen hebben op psychisch vlak.
- Fysieke ontwikkeling

5.3.7.2 Cognitieve ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 80 Aangeven welke vormen van denken typisch zijn voor een puber en adolescent en aangeven waarop hun kritische ingesteldheid zoal kan gericht zijn.
- Cognitieve ontwikkeling
- het denken van de puber en adolescent
 - schools leren

5.3.7.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 81 De ontwikkeling van een eigen identiteit en van het zelfbeeld bij de jongere schetsen en uitleggen door welke factoren dit proces wordt beïnvloed.
- Emotionele ontwikkeling
- het zelfbeeld
 - de identiteit
 - de psychoseksuele ontwikkeling
 - de ontwikkeling van de wil
- 82 Het verschil in seksuele ontwikkeling aangeven tussen jongens en meisjes.

83	Functies en belang van de vriendengroep tijdens deze leeftijdsfase duidelijk maken.	Sociale ontwikkeling
84	Wenken voor omgang met en begeleiding van pubers formuleren en verantwoorden. Wenken geven voor hoe je als begeleider best omgaat met het losmakingsproces van de jongere en aangeven wat de mogelijke gevolgen zijn van een foutieve benadering hiervan (onder andere de jongere te weinig ruimte geven of te veel loslaten). De houding van de ouders en opvoeders ten aanzien van de vriendschappen van (de) hun (toevertrouwde) kinderen kritisch bekijken. De rol van de media in zijn ruimste betekenis kritisch bekijken.	(Ped)agogische wenken

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

83	Uitspraken van pubers over vriendschap en vrienden.	
84	Vertrekken vanuit situatieschetsen en daarin aantonen wat er goed en fout loopt in de opvoeding van de jongere.	

5.3.8 De volwassene

5.3.8.1 Fysieke ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

85	De lichamelijke ontwikkeling van de volwassene kort weergeven.	Fysieke ontwikkeling

5.3.8.2 Cognitieve ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

86	Met voorbeelden aantonen dat ook volwassenen nog kunnen bijleren.	Cognitieve ontwikkeling

5.3.8.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

87	Een verklaring geven voor de midlifecrisis. Een verklaring geven voor de tweede levens-evaluatie. De sociale en morele ontwikkeling schetsen tijdens deze levensfase.	Sociaal-emotionele ontwikkeling - midlifecrisis - tweede levensevaluatie - sociale en morele ontwikkeling - de ontwikkeling van de wil
88	De sociale ontwikkeling beknopt weergeven.	Sociale ontwikkeling als volwassene

5.3.9 De bejaarde

5.3.9.1 Fysieke ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 89 De fysieke veranderingen als gevolg van het ouder worden en de problemen die hiermee kunnen gepaard gaan omschrijven.
- De fysieke veranderingen die het ouder worden met zich meebrengt
- de puur lichamelijke ontwikkeling
 - de motorische ontwikkeling
 - de sensorische ontwikkeling
- 90 Via gedragsvoorbeelden duidelijk maken op welke manier een bejaarde persoon kan aangeven dat hij moeite heeft met zijn toegenomen afhankelijkheid.
- Moeilijkheden bij toegenomen afhankelijkheid
- 91 Aandachtspunten en wenken formuleren voor het omgaan met slechthorende bejaarde personen.
- Aandachtspunten en wenken formuleren voor het omgaan met slechtziende bejaarde personen.
- Aandachtspunten en wenken formuleren voor het omgaan met bejaarde personen met motorische problemen.
- Wenken formuleren voor het omgaan met bejaarde personen zodat ze zo zelfstandig mogelijk kunnen functioneren, hun privacy en zelfwaardegevoel wordt gerespecteerd.
- Auditieve en visuele problemen.
- Stimuleren van zelfredzaamheid

5.3.9.2 Cognitieve ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 92 Verschijnselen en veranderingen op cognitief vlak aangeven die bij het ouder worden kunnen optreden, ze verklaren en via voorbeelden verduidelijken.
- Verschijnselen en veranderingen op cognitief vlak die bij het ouder worden kunnen optreden
- 93 Het verschil aangeven tussen 'vergeetachtigheid' en 'dementie' en er voorbeelden van geven.

5.3.9.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 94 De evolutie weergeven van de verschillende accenten in de sociale ontwikkeling van de bejaarde persoon en mogelijke oorzaken hiervan opsporen.
- 95 Met voorbeelden aangeven waardoor de identiteit van de bejaarde persoon vooral wordt bepaald.
- 96 De seksualiteit van bejaarde personen schetsen.
- 97 De noodzakelijke basisattitudes in het omgaan met bejaarde personen opnoemen en met voorbeelden illustreren hoe je die concreet kunt toepassen.
- 98 Een aantal concrete wenken geven in verband met de omgang met bejaarde personen
- in verband met de omgang met vereenzaamde bejaarde personen;
 - in verband met het aanbieden van geheugensteuntjes.
- Verwoorden wat zinvolle animatie voor bejaarde personen inhoudt.

De bejaarde persoon op sociaal en emotioneel vlak: zelfwaardegevoel, veranderende sociale contacten, kans op vereenzaming

Basisattitudes in het omgaan met bejaarde personen

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 94 Video in verband met seksualiteit bij bejaarde personen.
- 94 t/m 98 Levensverhalen; interview met bejaarde personen.
Situatieschetsen.
Videomateriaal.

6 EVALUATIE

De evaluatie dient zowel te bestaan uit een theoretisch bevragen van de leerstof (eventueel 'openboek') als uit opdrachten die de mogelijkheden van de leerlingen evalueren om de kennis toe te passen.

7 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

Specifieke uitrusting

Videomateriaal, overheadprojector

Toegankelijke mediatheek

8 BIBLIOGRAFIE

- Leesbaar door de leerlingen.

8.1 Pedagogiek

- **ADRIAENSSENS, P.**, Opvoeden is een groeiproces. Wegwijzer voor vaders en moeders, Lannoo, Tielt, 1995.

ANGENENT, H., Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling, Intro, Nijkerk, 1993.
- **BENARD, C., SCHAFFER, E.**, Het kind dat zijn vader met een zaterdag verwisselde. Beperking van de schade na de scheiding. Ambo, Westland, Amsterdam, Schoten, 1997.

BERDING, e.a. (red.), Door de buis genomen? Kinderen en tv-geweld, Acco, Leuven, 1991.
- **BERGHAEGHE, C.**, Oma en kleinkind rouwen samen om mama, Lannoo, Tielt, 1997.
- **DE FEVER, F., COPPENS, M.**, Kinderen met een depressie. Een orthopedagogische aanpak, Acco, Leuven, 1997.

DE JONG, F., VISSER, P., En nu de praktijk, Een oefenboek voor groepsleiding, Intro, Nijkerk, 1987.

DE HAAN-HEYSTEK, Leren in kankercentra. Deel 4: Individuele begeleiding en groepsbegeleiding, Nijgh en Van Ditmar Educatief, Rijswijk, 1992.

FEDDEMA, G., WAGENAAR, A., En als we nou weer eens gewoon gingen opvoeden, Van Holkema en Warendorf, Houten, 1998.
- **GLORIEUS, P.**, Gevraagd: 'Superouders'. Als opvoeden net niet loopt zoals je wenst, Lannoo, Tielt, 1998.
- **GORDON, T.**, Luisteren naar kinderen, De nieuwe methode voor overleg in het gezin, Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1978.
- **HERTROYS**, Binken en bangeriken, de Toorts, Haarlem, 1985.

- HEYLEN, M., Kinderen en scheiding. Gids voor scheidende ouders en hun kinderen, Plus-reeks, Roularta, 1997.

- HULSENS, E., Kindertelevisie, Infodok, Leuven, 1981.

- HUSMANN, M., BAKKER, I., Positief omgaan met kinderen, Dekker en van de Vegt, Nijmegen, 1985.

- JANSSEN, H., Kinderen vragen om duidelijkheid, Meppel, Boom, 1989.

- Jeugdbeweging vandaag. Identiteit en plaats in de samenleving, pro/contrareeks, Kluwer, Deurne, 1987.

- JUUL, J., Uw capabele kind. De plaats van het kind in het gezin, Ad Donker, De Vries-Brouwers, 1997.

- KLEEREKOPER, L., Leren in kankercentra. Deel 8: intercultureel werken, Nijgh en Van Ditmar Educatief, Rijswijk, 1995.

- KOK, J., Opvoeden als beroep. Een inleiding voor groepsopvoeders en leraren, Nelissen, Baarn, 1992.

- KOK, J., Wat is er toch met mijn kind? Over opvoeden en opvoedingsmoeilijkheden, Lemniscaat, Rotterdam, 1980.

- LANGEVELD, M., Elk kind is er één. Meedenken en meehelpen bij grootworden en opvoeden, Intro, Nijkerk, 1980.

- NELSON, G., LEWAK, R., Wie is de baas?, 's Gravenhage, 1986.

- NIKKEN, P., Mag de tv aan?, project Kinderkast, Acco, Leuven, 1989.

- POLS, W., e.a. Opvoeding zoals het is, Acco, Leuven, 1989.

- ROUSSEAU, J., Emile, Meppel, Boom, 1980.

- SEGEFJORD, B., Summerhillschool, Het wereldvenster, Baarn, 1971.

- SPOLER VAN DEN HOMBERGH, R., Sociaal agogische vaardigheden, Nijgh en van Ditmar, Rijswijk, 1994.

- TIMMERS-HUIGENS, D., Opvoeden praktisch bekeken, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1989.

- TRAAS, M., Opvoeding in verandering. Een veranderde maatschappij en de opvoeding van jongeren, Intro, Nijkerk, 1986.

VAN DER MOLEN, IJ., Opvoedingstheorie en opvoedingspraktijk, Wolters-Noordhoff, Groningen.

VAN LONDEN, A., e.a. Vaardigheden voor ouders, Swets en Zeitlingen, Lisse, 1997.

VAN RUYMBEKE, B., STAPS, P., Pedagogiek mdgo, Nijgh en van Ditmar Educatief, Den Haag, VISSER, L., Omgangskunde in modulen, deel 2, Nijgh en van Ditmar, Rijswijk, 1992.

VOOIJIS, M., tv-opvoeding, Swets en Zetlinger, Lisse, 1997.

ZIRKZEE, J., Lief en leed. De geschiedenis van het gezin, Vuga, 's Gravenhage, 1986.

8.2 Algemene psychologie

CUYVERS, G., Gedrag als menselijke ervaring. Inleiding tot de psychologie, Wolters, Leuven, 1993.

DELFT, F. VAN, WIJERS, J., Therapeutische modellen in de sociaal pedagogische hulpverlening, P. en M. Reeks, Nelissen, Baarn, 1996.

- DE MAN, L., JANSSENS, G., Psychologie. Deel 1, De Sikkkel, Oostmalle, 1998.

DUYKER, H., Schets van de psychologie, Samson, Alphen aan den Rijn, 1982.

- GOLEMAN, D., Emotionele intelligentie. Emoties als sleutel tot succes, Uitgeverij Contact, Amsterdam, Antwerpen, 1996.
- GORTMAN, J., DECALIRE, J., Hart voor je kind. De vijf stappen naar de emotionele intelligentie van je kind, Kosmos, Utrecht, Zenk uitgevers, Antwerpen, 1997.

HEYSTER, H., Psychologie voor werkers in de gezondheidszorg, de Tijdstroom, Lochem, 1980.

HILLEWAERT, A., Psychologie, deel 1, Aurelia, Brussel, 1974.

HOLZHAUER, F., VAN MINDEN, J., Psychologie, Stenfert Kroese, 1978.

INGLEBY, D., SPRUIJT, E., Ontdek de psychologie, Teleac, uitgeverij Lemma, Utrecht, 1992 (en video).

METZEL, G., Wegwijs in de psychologie, Thieme, Zutphen, 1987.

MORGAN, R., Hedendaagse psychologie, Vuga, 's Gravenhage, 1981.

RIGTER, J., Psychologie voor de praktijk, Coutinho, Bussum, 1997.

RIGTER, J., Palet van de psychologie, Stromingen en hun toepassingen in de hulpverlening, Coutinho, Bussum, 1996.

- VAN NEER, R., Inleiding tot de psychologie, Malmberg, Den Bosch, 1979.
- VAN RUYMBEKE, B., STAPS, P., Psychologie mdgo, Nijgh en van Ditmar Educatief, 1987.
- VERHULST, J., Algemene psychologie voor onderwijsgevendenden, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1985.
- VERHULST, J., VAN DER KROEF, G., Psychologie voor dienstverleners, Wolters-Noordhoff, Groningen.
- WILSON, J., De menselijke geest, Life-boek, Het parool, Amsterdam, 1966.
- WIJSMAN, E., Psychologie en sociologie, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1994.

8.3 Ontwikkelingspsychologie

- COMPERNOLLE, T., e.a., Alles went, ook een adolescent. Wegwijzer bij het opvoeden van jongeren, Lannoo, Tielt, 1997.
- DE BROUWER, W., DE SMET, E., (red.), Peuters en kleuters, Open School, BRT, Brussel, 1980.
- DE HAAN-HEIJSTEK, M., Leren in kankercentra 4. Individuele begeleiding en groepsbegeleiding, Nijgh en van Ditmar educatief, Rijswijck, 1992.
- DE WIT, J., VAN DER VEER, G., Psychologie van de adolescentie, Callenbach, Nijkerk, 1977.
- DIAGRAMGROUP, Kinderlijfboek, Het Spectrum, Antwerpen, 1977.
- DUIJVELAAR, L., GELUK, A., Alles wordt anders. Handboek voor jongeren, Bert Bakker, 1993.
- FRAIBERG, S., De magische wereld van het kind, Brand, Bussum, 1977.
- GOORHUIS-BROUWER, S., Kinderen en taal, Kosmos, Utrecht/Antwerpen, 1992.
- HEYSTER, H., VERHEIJEN, H. Kinderen in het ziekenhuis. Ontwikkelingspsychologie. Pedagogische benadering van het kind in het ziekenhuis. De Tijdstroom, Lochem, Poperinge, 1983.
- HOMMINGA, S., BRAKENHOFF, J., Beknopte ontwikkelingspsychologie, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1987.
- KOHNSTAMM, R., Kleine ontwikkelingspsychologie. Deel 1, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1994.
- KOHNSTAMM, R., Kleine ontwikkelingspsychologie. Deel 2, De schoolleeftijd, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1990 eerste druk, 4° oplage.

- KOHNSTAMM, R., Kleine ontwikkelingspsychologie. Deel 3, Adolescentie, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1998.
- KOHNSTAMM, R., e.a., Opgaven en studievragen bij Kleine Ontwikkelingspsychologie, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1990.
- LEEMANS, E., BRUINSMA, M., Omgaan met kinderen van 1 ½ tot 4, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1990.
- MARCOEN, A., Ontwikkelingspsychologie, volume 1 & 2, Acco, Leuven, 1990.
- MITCHELL, J., Kind in ontwikkeling, De arbeiderspers, Amsterdam, 1983.
- MÖNKS, F., KNOERS, A., Ontwikkelingspsychologie, Dekker en Van der vegt, Nijmegen, 1978.
- PRINGLE, M., Basisbehoeften van kinderen, Donker, Rotterdam, 1981.
- RITZEN, F., Fasen in de menselijke ontwikkeling, Samson, Brussel, 1987.
- SAN DRUCCI, M., CASTELLE, D., Handboek voor Kinderverzorging, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1976.
- SCHUTTER, J., Met elkaar leerboek B, Thieme, Zutphen, 1988.
- SMITS, H., ROGGEN, G., De ontwikkeling van de mens, deel 1 en 2, Malmberg, Den Bosch, 1987.
- TIMMERS- HUIGENS, D., Van nul tot 4. Praktische tips voor de opvoeding, Intro, Nijkerk, 1988.
- VAN DER WAL, J., e.a., Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding, Coutinho, Bussum, 1996.
- VERHOEF, A., (red), Omgangskunde in modulen, basisdeel 2 en verwerkingsdelen, Nijgh en van Ditmar Educatief, 1991.
- VERHOFSTADT-DENÈVE, L., Adolescentiepsychologie, Garant, Leuven, 1991.
- VVKSO, De menselijke ontwikkeling. Maatschappelijke en sociale vorming, tweede graad eerste en tweede leerjaar, Licap, Brussel.
- WHITE, B., De eerste drie levensjaren, Ambo, Baarn, 1975.
- WELBERGEN, U., e.a., De ontwikkeling van de zuigeling, Bert Bakker, Amsterdam, 1977.
- WOUTERS, F., Verdwalen met een gids. Dementie en mentorschap, Epo, Antwerpen, 1998.

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG
Derde graad TSO

TV OPVOEDKUNDE
ORTHO(PED)AGOGIEK EN ORTHO(PED)AGOGISCHE VAARDIGHEDEN

Eerste leerjaar: 4 uur/week
Tweede leerjaar: 5 uur/week

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/022

INHOUD

1	BEGINSITUATIE	67
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN.....	67
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN.....	68
4	OVERZICHT VAN DE LEERINHOUDEN	69
5	LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN	70
5.1	Observeren - rapporteren - handelen	70
5.2	Aanleren van gewenst gedrag en afleren van ongewenst gedrag	72
5.3	Creëren van een leefwereld	73
5.4	Samenwerken binnen het opvoedersteam en met andere disciplines: teamwerking	74
5.5	Werken met een leefgroep.....	76
5.6	Gezinsgericht werken.....	77
5.7	Het ortho(ped)agogisch theoriemodel van Kok (U).....	77
5.8	Algemene inleiding in de orthopedagogiek.....	78
5.9	De ortho(ped)agogische benadering van personen met een mentale handicap	78
5.10	De ortho(ped)agogische benadering van personen met een zintuiglijke handicap.....	81
5.11	De ortho(ped)agogische benadering van personen met een fysieke handicap.....	84
5.12	De orthopedagogische benadering van kinderen en jongeren met gedrags-, emotionele en opvoedingsmoeilijkheden	85
5.13	De ortho(ped)agogische benadering van personen met autismespectrumstoornissen	86
5.14	De orthopedagogische benadering van kinderen en jongeren met AD(H)D.....	87
5.15	De ortho(ped)agogische benadering van personen met diverse problemen	88
5.16	De ortho(ped)agogische benadering van personen met een meervoudige handicap.....	89
6	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN	89
7	EVALUATIE.....	90
8	BIBLIOGRAFIE EN INTERESSANTE BRONNEN.....	90

1 BEGINSITUATIE

Voor de meeste leerlingen is deze component inhoudelijk nieuw. Een aantal kunnen terugvallen op eigen levenservaringen: een persoon met handicap uit familie- of kennissenkring, het helpen begeleiden van kampen, reizen ... voor personen met een handicap, en dergelijke.

Leerlingen uit de tweede graad 'Sociale en technische wetenschappen' hebben kennisgemaakt met het werken in groep, het observeren, het communiceren en dit in het vak Maatschappelijke en sociale vorming: communicatie.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

- 1 - Uitleggen wat de taak van de opvoeder/begeleider is, in het algemeen en gespecificeerd naar de diverse ortho(ped)agogische doelgroepen.
- Inzicht en vaardigheden verwerven om vanuit een juiste grondhouding op een deskundige wijze zowel de individuele personen als de groep te begeleiden.
- Een uitgebreide omschrijving geven van de basisvaardigheden en attitudes van de opvoeder/begeleider.
- Goed (ped)agogisch kunnen handelen en de hoedanigheden van het handelen verantwoorden.
- (Ped)agogische reflecties maken.
- Mogelijkheden en beperkingen van diverse (orthoped)agogische vaardigheden aangeven.
- Visie ontwikkelen.
- 2 Geselecteerde vakliteratuur en pedagogische teksten begrijpen en kritisch verwerken.
- 3 Kritisch zijn ten aanzien van de leerstof en hierover op een gepaste wijze communiceren (schriftelijk, mondeling, individueel, in groep).
- 4 De opgedane inzichten integreren in de praktijk (tijdens stage, andere contacten met de doelgroep) en zodoende orthopedagogisch handelen vanuit een respectvolle houding.
- 5 Op een geëngageerde manier het lesgebeuren meemaken. Samenwerken rond de aangereikte leerstof, praten voor de groep, kritische bedenkingen formuleren, creatief omgaan met de leerstof.
- 6 Zich een goede pedagogische houding eigen maken. Dit wil zeggen basisvaardigheden en attitudes van een goede begeleider (inlevingsvermogen, respect, engagement, fijngevoeligheid, verantwoordelijkheidszin, rust, geduld, authenticiteit, stabiliteit, observatievermogen, attent zijn, openheid, teamgerichtheid, discretie ...) ontwikkelen.
- 7 Goed observeren.
- 8 Rapporteren zowel over de groep als over individuen, dit ten aanzien van diverse betrokkenen in het hulpverleningsproces.
- 9 Inzicht hebben in de werking van gedragstherapeutische principes en deze goed kunnen toepassen in ortho(ped)agogische situaties.
- 10 Inzicht en vaardigheden verwerven in aspecten van het samenwerken binnen een team.
- 11 Een groep (leef- of activiteitengroep) begeleiden met oog voor zowel de groep als het individu.
- 12 Gesprekstechnieken beheersen.

- 13 Op een deskundige manier met ouders en familie omgaan.
- 14 Het typische van het functioneren van de doelgroep op verschillende functiegebieden (zelfredzaamheid, communicatie, spel, taal- en spraakontwikkeling, lichaamsbeleving, psychologische kenmerken, aanvaarding en emotionele beleving, mobiliteit, socialisatie, bezigheden, integratie, ...) omschrijven.
- 15 Het specifieke van de pedagogische vraagstelling van elke ortho(ped)agogische doelgroep aangeven en de pedagogische implicaties voor de praktijk kennen, omschrijven en integreren in de dagdagelijkse praktijk.
- 16 Een bijdrage geven aan het lesgebeuren, dit onder andere vanuit de stage-ervaringen die ze hebben.
- 17 Open staan voor vernieuwende tendensen in de zorg voor mensen met een handicap.
- 18 Inzien dat ortho(ped)agogisch bezigzijn nooit 'af' is, dat een permanente reflectie, bijscholing en verfijning essentieel is wil men tot een afgestemde hulpverlening komen.

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

- 1 In de methodiek van de leraar zal de dialoog met de leerling en de klasgroep heel centraal staan. Essentieel is dat de leerling de vorming die hij gedurende zijn opleiding krijgt actief meebeleeft en meemaakt. Vermits ortho(ped)agogisch bezigzijn steunt op (geïntegreerde) visie en attitude is het actieve leerproces essentieel.
Om maximale integratie van het lesgebeuren mogelijk te maken, gaat de leraar nauw aansluiten bij de leefwereld van de leerling. Aanvankelijk gaat hij in het leerproces veel moeten concretiseren, aansluiten bij ervaringen van leerlingen en herkenbare situaties. Het gebruik van visueel materiaal (video-opnames) en voldoende animatie in de aanpak zullen de leerstof makkelijker doen beklijven.
- 2 Volgende didactische werkvormen zullen afwisselend aan bod komen: vraag-antwoord, doceren, leergesprek, groepsdiscussies, observatieoefeningen, bespreken van cases en situaties, een beroep doen op de kennis en ervaringen van de leerlingen (via jeugdbewegingswerk, vakantiekamp, vrijwilligerswerk, diverse levenservaringen), gebruik van videomateriaal, stellingen en debat, groepswork in de klas, zelfstandig groeps- en projectwerk, rollenspel, bespreken van teksten, gesprekoefeningen, zelfstandig individueel werk, actuele thema's en knipsels uit de media, werken met documentatiemap van leerlingen, organiseren van of gaan naar een studiedag ... Inpikken op de actualiteit verhoogt het realiteitsgehalte van het onderwijs en heeft een positief effect op de betrokkenheid van de leerlingen.
- 3 Interessant is het regelmatig in de school halen van de echte praktijk. We denken aan uitnodigen van sprekers: opvoeders/begeleiders, orthopedagogen en andere deskundigen, getuigenissen van mensen met een handicap, van ouders, broers of zussen ...
- 4 Daarnaast zijn activiteiten buiten de klassieke schoolsetting uitermate interessant: ervaringsgerichte activiteiten (bv. met simulatiebrillen een bekende weg afleggen, met de rolwagen enkele boodschappen doen ...), bezoeken aan concrete hulpverleningsorganisaties (instellingen en diensten), activiteiten met de doelgroep. Als leerlingen zelf actief iets kunnen bijbrengen en produceren (meeleven en meemaken) is de ervaring meer ingrijpend en reëler.

- 5 Internationale contacten (bv. Europese projecten rond hulpverlening en welzijn) werken steeds verruimend.
- 6 Uiteraard is het belangrijk om vaak te refereren naar de inhoud van andere componenten in het vormingspakket. Op die manier brengt de leraar duidelijkheid in het geheel van het specifieke opleidingspakket. Daarnaast is een open dialoog en samenwerking met de leraren van de andere vakken (psychologie-pedagogiek, Nederlands, Godsdienst ...) leerrijk.
In dit leerplan Ortho(ped)agogiek en ortho(ped)agogische vaardigheden zijn er duidelijke overlappingen met de leerplannen Biologie van de mens en Beroepsgerichte zorgkunde. Het lijkt aangewezen om in de ortho(ped)agogische component de bedoelde leerstofonderdelen enkel te bespreken in functie van omgang en begeleiding.
- 7 Gelet op de stages en de latere tewerkstellingskansen van de leerlingen is het nodig veel aandacht te besteden aan het onderdeel over de begeleiding van de persoon met een mentale handicap.
- 8 Bij deze component in de opleiding is de rol van de leraar cruciaal: het is belangrijk dat hij de vakinhoud goed beheerst. Ervaring en frequent contact met de realiteit van het opvoedersberoep en de sector van de jeugd- en gehandicaptenwerking zijn essentieel wil hij geloofwaardig overkomen. Daarnaast moet hij een goed vakdidacticus zijn en vooral een goed groepswerker en 'opvoeder'. In zijn attitude en vaardigheden heeft hij een voorbeeld- en een voorleefunctie.

4 OVERZICHT VAN DE LEERINHOUDEN

Orthopedagogische vaardigheden

Observeren - rapporteren - handelen

Aanleren van gewenst gedrag en afleren van ongewenst gedrag

Creëren van een leefwereld

Samenwerken binnen het opvoedersteam en met andere disciplines: teamwerking

Basisvaardigheden van een groepsleider

Werken met een leefgroep

Gezinsgericht werken

Het ortho(ped)agogisch theoriemodel van Kok (U)

Orthopedagogiek

Verkenning van het werkveld

De ortho(ped)agogische benadering van personen met een mentale handicap

De ortho(ped)agogische benadering van personen met een zintuiglijke handicap

- personen met een visuele handicap

- personen met een auditieve handicap

De ortho(ped)agogische benadering van personen met een fysieke handicap

De ortho(ped)agogische benadering van kinderen en jongeren met gedrags-, emotionele en opvoedingsmoeilijkheden

De ortho(ped)agogische benadering van personen met autismespectrumstoornissen

De ortho(ped)agogische benadering van kinderen/jongeren met AD(H)D

De ortho(ped)agogische benadering van personen met diverse problemen

De ortho(ped)agogische benadering van personen met een meervoudige handicap

5 LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

5.1 Observeren - rapporteren - handelen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

1	Omschrijven welke de taak van de opvoeder/begeleider is.
Omschrijven wat ortho(ped)agogische vaardigheden zijn. Vaardigheden opsommen en plaatsen binnen een basisattitude.	De taak van de opvoeder/begeleider
Technieken geënt op een goede basishouding
2	Omschrijven wat observeren is en dit onderscheiden van evalueren en interpreteren.	Observeren, waarnemen, interpreteren, evalueren
3	Het belang en de noodzaak van grondig en nauwkeurig observeren aangeven.	Belang en noodzaak van observeren
4	Verschillende observatiemethodes beschrijven en kritisch beoordelen.	Observatiemethodes als middel tot probleemanalyse - Open systemen en halfopen systemen- Gedragsobservatieschema en -schalen- Participerende observatie
5	De principes van het observeren opnoemen, verduidelijken en toepassen.	Belangrijke principes bij de observatie: - systematisch werken- objectief blijven- nauwkeurig en grondig observeren- op alle kinderen/gasten/gehandicapten letten- niet te snel interpreteren- kort en bondig formuleren
6	Observatiefouten en valkuilen kennen en herkennen.	Valkuilen bij de observatie: - subjectiviteit- projectie- vooroordeel- halo- en horneffect-

- de houding, de opinie of de verwachting die men heeft ten opzichte van iemand of iets
 - affectieve verbondenheid van de observator met de observandus
- 7 Een persoon op verschillende functioneringsdomeinen observeren. Aangeven waarop men kan letten bij elk functiegebied.
Omschrijven welke de taak van de begeleider ten aanzien van deze categorie kan zijn (bv. tafelsituatie begeleiden, stelen, liegen ...).
- 8 Belang van handelingsplanning, doelgerichte en planmatige aanpak aangeven.
Aangeven hoe een handelingsplan opgestart wordt en inhoudelijk ingevuld wordt.
Verantwoord en planmatig handelen. Een model toepassen op praktische situaties.
- 9 Verwoorden wanneer en hoe er gerapporteerd wordt in het (ped)agogisch werkveld.
Een enigszins volledig observatieverslag maken van een persoon.
Dagrapportage uitvoeren.
De rapporteringssystemen van het stageoord kritisch beoordelen.
Enkele observatieschalen kennen, omschrijven naar doelgroep, observatiecategorieën, scoring ...
- De inhoud van een observatieverslag:
- het uiterlijke en het algemeen voorkomen
 - de motoriek
 - communicatie (ook lichaamstaal)
 - zelfredzaamheid
 - gedrag ten opzichte van groeps- en klasgenoten
 - gedrag ten opzichte van groepsleiding, opvoeders, leraren
 - gedrag ten opzichte van de thuissituatie, familie, onthaalgezin ...
 - gedrag bij structuratiemomenten
 - gedrag in de activiteiten, de spelsituatie, en/of in de vrije tijd
 - psychologische toestand van de persoon opvallende gedragingen, probleemgedragingen ...
- (Ped)agogische aandachtspunten
- Handelingsplanning
- opstarten
 - inhoud
 - toepassingen van modellen
- Het rapporteren van observaties en bevindingen
- belang van rapporteren
 - tijdstip van rapporteren
 - manier van rapporteren en vastleggen van gegevens
 - ethisch rapporteren
 - observatieschalen

- 7 Stageverslagen bespreken.
Videofragmenten analyseren.
Reële observaties laten doen in dagdagelijkse situaties; werken met fotomateriaal.
- Leerlingen eenzelfde situatie laten observeren met verschillende methoden.
- 9 Observatieschalen tonen en leren invullen; bij voorkeur werken met observatieschalen uit de stageoorden.

5.2 Aanleren van gewenst gedrag en afleren van ongewenst gedrag

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 10 Voorbeelden geven van gewenst en ongewenst gedrag. Genuanceerd denken over het gebruik van de termen 'gewenst gedrag' en 'ongewenst gedrag'.
Het belang van teamoverleg rond 'gewenst - tolereerbaar - ongewenst gedrag' verwoorden.
- 11 De specifieke termen van de gedragstherapie in verband met gewenst gedrag kennen, omschrijven en voorbeelden geven.
- 12 De voorwaarden voor succes binnen een gedragstherapeutische context uitleggen en toetsen aan concrete voorbeelden.
Verschillende vormen van belonen kennen, onderkennen en toepassen.

LEERINHOUDEN

- Begripsomschrijving van gewenst, tolereerbaar en ongewenst gedrag
- Belang van teamoverleg
- Enkele gedragstherapeutische technieken in verband met aanleren van gewenst gedrag
- het jargon: imitatie, instrumentele en operante conditionering, klassieke conditionering, positieve en negatieve beloning en verzwakker, materiële beloning, belonende activiteit, intrinsieke en extrinsieke beloning, shaping, verzadiging, model staan, uitlokkende prikkel, bekrachtiger, gedragsketen, intermitterend bekrachtigen ...
- Voorwaarden voor succes binnen een gedragstherapeutische context
- gewenst gedrag: concreet en eenvoudig maken
 - gewenst gedrag voordoen
 - gewenst gedrag belonen
 - vormen van belonen
 - intrinsieke en extrinsieke beloningen
 - enkele belangrijke voorwaarden voor

- Het 'tokensysteem' grondig bespreken: voorbeelden geven, werkwijze uitleggen.	belonen - shaping - voorkomen van verzadiging - het tokensysteem - het gedrag zien in een gedragsketen
Soorten bekrachtigers onderscheiden en toepassen.	- soorten bekrachtigers
13 De specifieke termen van de gedragstherapie in verband met ongewenst gedrag kennen, omschrijven en voorbeelden geven. Inzicht hebben in het mechanisme straf en kritische bedenkingen maken ten aanzien van straffen en vrijheidsbeperkende middelen. Het belang van het aanleren van concurrerend gedrag uitleggen.	Enkele gedragstherapeutische technieken in verband met aanleren van ongewenst gedrag - het jargon: uitdoving (extinctie), straf ... - afleren van ongewenst gedrag door uitdoving, straf, aanleren van concurrerend gedrag
14 Toepassingen maken in verband met aanleren van gewenst gedrag en afleren van ongewenst gedrag.	Gewenst en ongewenst gedrag - de discriminatieve prikkel - de bekrachtiger opsporen van de bekrachtiger aanpak van gedrag via een bekrachtiger
15 De methode van de gedragstherapie kritisch beoordelen.	Gedragstherapie

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

Algemeen: in samenwerking met psychologie en pedagogiek

- 10 Voorbeelden geven waaruit blijkt dat het soms moeilijk is gedrag gewenst/ongewenst te noemen.
- 11 Zelf een trainingsprogramma (in kleine stapjes) laten opstellen
- 12 Getuigenis (--> zie Brussendienst, afdeling universiteit Gent).
- 13

5.3 Creëren van een leefwereld

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

16 Expliciteren dat de opvoeder/begeleider het dagdagelijkse leven van de leef- of activiteitengroep op een deskundige manier begeleidt.	Het deskundig begeleiden van het dagdagelijkse leven

- 17 Opsommen, beschrijven en hanteren van verschillende ortho(ped)agogische grondvormen. Reflecteren over de doodgewone dingen als invalshoek voor een totale begeleiding van de persoon.
Uitleggen dat de opvoeder/begeleider een specialist-van-gewone-dingen is.
- Ortho(ped)agogische grondvormen: aanraken, verzorgen, spelen, eten en drinken, feestvieren, erop uittrekken, werken, leren, praten ...

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 17 Het boek 'Het herstel van gewone leven' van Ter Horst is basisliteratuur.

5.4 Samenwerken binnen het opvoedersteam en met andere disciplines: teamwerking

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

18 Het belang van goede samenwerking aantonen. Voorwaarden voor een goede teamwerking omschrijven.	Goede samenwerking en teamwerking - gelijke visie - duidelijke afspraken - groeps- en taakgerichte betrokkenheid - ...
19 De specifieke taak en functie van de verschillende diensten van een voorziening kennen en omschrijven.	Interdisciplinaire samenwerking: de verschillende disciplines en hun specifieke functie: - pedagogisch team - medisch en paramedisch team - team sociale dienst - team onthaal en administratie - team logistieke ondersteuning - therapeutisch team - directie - ...
20 Aanwijzingen geven hoe interne communicatie goed kan verlopen.	Voorwaarden voor een goede samenwerking: - goede interne communicatie (o.a. duidelijke communicatie, feedback geven)

21	Soorten vergaderingen in een voorziening kennen.	Soorten vergaderingen
22	Vaardigheden beheersen rond vergadertechnieken.	Vergadertechnieken <ul style="list-style-type: none"> - noodzaak van het formuleren van doelen en agendapunten - gespreksleiding - verloop van een vergadering- - verslaggeving - besluitvorming - communicatieve vaardigheden
23	Omschrijven wat de (on)waarde is van conflicten in een team. Aandachtspunten formuleren en toepassen bij het oplossen van conflicten binnen het team.	Conflicten en spanningen in een team
24	Inzicht hebben in sociale en communicatieve vaardigheden en deze integreren in het eigen opvoedersfunctioneren. Omschrijven wat goed luisteren is en dit ook toepassen. Bedenkingen maken rond 'goede' vragen en deze ook kunnen stellen. Aangeven op welke wijzen een opvoeder/begeleider aandacht kan geven.	Sociale en communicatieve vaardigheden <ul style="list-style-type: none"> - (actief) luisteren - vragen stellen - aandachtgevend gedrag - reflecteren van gevoel - gespreksstructurering - situatieverduidelijking - kritiek geven en reageren op kritiek - assertiviteit - conflictinterventie
25	Omschrijven aan welke voorwaarden een goed gesprek voldoet en dit in de praktijk toepassen.	Soorten gesprekken <ul style="list-style-type: none"> - het helpend gesprek - telefoongesprek - slechtnieuwsgesprek - sollicitatiegesprek

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 19 Organogram van een instelling bestuderen.
- 22 Veel laten oefenen; werken met video-opnames.
- 24 Voorbeeld geven en inoefenen, feedback geven onder andere via video.
- 25 Simulatie van een sollicitatie, eventueel in eindfase met een externe persoon.

5.5 Werken met een leefgroep

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 26 Een leefgroep als dynamische groep op een deskundige manier begeleiden.
Groepsdynamische mechanismen die spelen in een groep herkennen en beschrijven.
- 27 De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van het groepsdynamisch gebeuren expliciteren.
Reflecteren over verantwoordelijkheid geven en nemen.
Het verband met handelingsplannen leggen.
Het belang van regels, samen bezigzijn en samen praten aantonen.
Plannen, organiseren en leiden van een groepsgesprek.
- 28 De waarde van diverse pedagogische middelen verduidelijken en deze middelen in de praktijk toepassen.
- 29 Een strategie bepalen ten aanzien van diverse problemen in een groep.

LEERINHOUDEN

- Groepsdynamica
- leiderschap
 - groepsdoelen
 - groepscohesie
 - groepsnormen en -waarden
 - groepsdruk
 - ...
- Groepsdynamica in de praktijk
- grondhouding en rolopvatting van de opvoeder/groepsbegeleider
 - het belang van regels en gewoonten
 - samen bezigzijn, het programma
 - samen praten, het groepsgesprek
- Pedagogische middelen
- humor
 - afleiden
 - splitsen van een groep
 - ...
- Omgaan met
- informeel leiderschap
 - veranderen en bewaken van groepsnormen
 - komende, gaande, irritante en geïsoleerde groepsleden
 - dagelijkse kleine groepsproblemen
 - ...

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 27 Rollenspel: als team regels opstellen voor een nieuw op te starten leefgroep.
Groepsgesprek inoefenen.

5.6 Gezinsgericht werken

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

30	Het belang van gezinsgericht werken verwoorden.	Belang van gezinsgericht werken
31	Bedenkingen formuleren rond de impact van een handicap op een gezin.
Weergeven dat elk gezin anders omgaat met een handicap, bijzondere opvang, uithuisplaatsing ...	Impact van een handicap op een gezin
32	Gevolgen van gezinsgericht werken voor de concrete werking van een BO-school, een instelling en een leefgroep inschatten en verduidelijken.
De essentie van een aantal theoretische referentiekaders verwoorden. | Gezinsvriendelijke organisatie: groepsopvoeders en ouders --> medestanders

Enkele theoretische referentiekaders
- territoriumtheorie
- communicatietheorie
- systeemdenken
- contextuele benadering |
| 33 | Gevolgen van gezinsgericht werken voor de houding en de vaardigheden van opvoeders/begeleiders aangeven. | Gevolgen van gezinsgericht werken voor de opvoeder in de leefgroep |

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 31 Getuigenis van ouder, broer of zus, vertegenwoordiger van oudervereniging.
Video: 'Als zo'n kind geboren is ...'.
Boek: 'IJle lucht, rode aarde' (--> zie bibliografie).

5.7 Het ortho(ped)agogisch theoriemodel van Kok (U)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

34	Basisbegrippen uit het theoriemodel van Kok omschrijven.	Begrippen
- orthopedagogisch vraagstellingstype
- orthopedagogisch behandelingstype
- eerste-, tweede- en derdegraadsstrategie
35	Dit theoriemodel toepassen.	Concrete gevolgen voor de organisatie van de

instelling, onder andere naar indeling van leefgroepen, concrete organisatie binnen leef- of activiteitengroep welbepaald sfeer, ritme, structuur ...

5.8 Algemene inleiding in de orthopedagogiek

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

36	Het begrip ortho(ped)agogiek uitleggen en het studieobject omschrijven.	Ortho(ped)agogiek
- begripsomschrijving
- studieobject
37	Zicht hebben op grote ontwikkelingen rond omgaan met en begeleiden van mensen met een handicap.
Een schets geven van het actuele hulpverleningsaanbod.	Korte geschiedenis van de zorg voor mensen met een handicap; evolutie in visies, begrip-penkader en gevolgen voor de praktijk
Overzicht van het actuele ortho(ped)agogisch hulpverleningsaanbod.
38	Een overzicht geven van de oorzaken van handicaps en preventiemaatregelen formuleren.	Oorzaken van handicap
Preventiemaatregelen
39	Reflecteren over 'leven met een handicap'.	Leven met een handicap

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

36	Begrip laten opzoeken in verschillende woordenboeken en evolutie van het begrip laten aantonen.
38	Voorbeelden zoeken vanuit stage-ervaringen, dossierkennis, navragen bij ouders van mensen met een handicap.
In samenwerking met 'biologie van de mens'.
39	Citaten uit biografieën van mensen met een handicap laten analyseren.
Video 'Handicap van A (aanvaarding) tot Z (zelfstandigheid) - uitgave Gezin en Handicap (zie Bibliografie - rubriek 8.4 Diensten).

5.9 De ortho(ped)agogische benadering van personen met een mentale handicap

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

40	Het begrip mentale handicap omschrijven en de diverse mentale handicaps groeperen.	Mentale handicap

41	Groepen oorzaken van mentale handicap omschrijven.	Oorzaken van mentale handicap
42	Verschillende visies op mentale handicap omschrijven en beoordelen op hun ortho(ped)agogische waarde.	Visies op mentale handicap, onder andere normalisatie, integratie, personalisatie
43	De eigenheid van de ortho(ped)agogische benadering (principes) aangeven en na de stages toetsen aan de aanpak van hun stageplaats. De consequenties van de verstandelijke beperking voor andere niveaus van functioneren beschrijven.	De ortho(ped)agogische benadering van de persoon met een mentale handicap De consequenties van de verstandelijke beperking voor andere niveaus van functioneren
44	De principes die gangbaar zijn bij de aanpak van een leefgroep van personen met een mentale handicap omschrijven en relateren aan de stages.	Principes bij de aanpak van een groep waarin personen met een mentale handicap leven
45	De ortho(ped)agogische problematiek van mensen met een licht/matig mentale handicap omschrijven en vermelden welke een gepaste begeleiding is.	De ortho(ped)agogische benadering van de persoon met een licht/matig mentale handicap
46	De ortho(ped)agogische problematiek van mensen met een ernstige en/of diep mentale handicap omschrijven en vermelden welke een gepaste begeleiding is. Invoeling hebben en een omschrijving geven van verschillende belevingswerelden waarin personen met een ernstige en/of diep mentale handicap leven. Het gedrag van personen met een handicap vanuit die werelden interpreteren. Het belang van inleving als element van de pedagogische houding expliciteren aan de hand van voorbeelden uit de stages.	De ortho(ped)agogische benadering van de persoon met een ernstige en/of diep mentale handicap Inlevingsvermogen van de opvoeder/begeleider
47	Richtlijnen voor een gepaste begeleiding van volwassen personen met een mentale handicap geven. De psychologische situatie van ouders en fa-	De ortho(ped)agogische benadering van de volwassen persoon met een mentale handicap

milieu die een volwassen mentaal gehandicapte zoon/ dochter hebben illustratief beschrijven en aanwijzingen geven voor een goede opvang van deze mensen. (U)

48	Veranderingen die zich bij ouder wordende mensen met een mentale handicap kunnen voordoen beschrijven en herkennen in de praktijk. Tekenen van dementie geven. Ortho-agogische accenten expliciteren.	De ortho-agogische reflecties over en benadering van de ouder wordende persoon met een mentale handicap
49	Goed omgaan met vastgelopen situaties. Aanwijzingen geven voor het aanpakken van probleemgedrag. Genuanceerd spreken over probleemgedrag.	De ortho(ped)agogische benadering van de persoon met een mentale handicap en 'moeilijk gedrag'.
50	Zicht hebben op het onderwijsaanbod voor personen met een mentale handicap.	(Buitengewoon) onderwijs
51	Het relatieve belang van integratie van personen met een mentale handicap aangeven en aanwijzingen geven over hoe men integratiegericht kan werken. De visie op integratie gehanteerd op de stageplaats verwoorden en deze beoordelen.	Integratie van personen met een mentale handicap
52	De seksuele ontwikkeling en het relationeel functioneren inschatten en aanwijzingen geven rond begeleiding. De visie ten aanzien van seksualiteit die gangbaar is in de stageplaats verwoorden en kritisch evalueren. Reflecties maken rond problemen van kindereens en anticonceptieve middelen bij mensen met een mentale handicap.	Seksualiteit en relaties bij personen met een mentale handicap
53	De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van de persoon met een mentale handicap beschrijven.	De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van de persoon met een mentale handicap
54	Omschrijven van visie, doelstellingen, begeleidersattitude bij een aantal thema's.	Diverse thema's (naar keuze):
- special olympics

- ortho-agogische muziekbeoefening
 - snoezelen
 - basale stimulatie
 - Sherborne bewegingspedagogiek
 - Gentle teaching
 - hippotherapie
- Thema's die zich in de praktijk van de hulpverlening aandienen bespreken.
- begeleiding bij de beleving van een rouwproces
 - gelijkwaardigheid
 - inspraak
 - kwaliteitsevaluatie
 - respect voor het levensverhaal en de levensgeschiedenis van de persoon
 - ...

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 42 Visies binnen stageplaatsen vergelijken.
- 46 Opvoeder uitnodigen.
- 47 Ouders van een volwassen persoon met mentale handicap uitnodigen.
- 49 De benadering/methode van Heijkoop (zie Bibliografie) hier laten toepassen via video, gesprek met professionele hulpverlener.
- 50 In samenwerking met wetgeving.
Bezoek BO-school.
- 54 Thema's bepalen in overleg met Expressie en Animatie.
Sprekers uitnodigen die deze theorieën toepassen in de praktijk.

5.10 De ortho(ped)agogische benadering van personen met een zintuiglijke handicap

5.10.1 Personen met een visuele handicap

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

55	Aangeven wat een visuele handicap is, hoe dit bepaald wordt, weten dat er verschillende gradaties zijn.
Aangeven wat er allemaal fout kan gaan op het gebied van gezichtsveld en gezichtsscherpte.	Visuele handicap
Afwijkingen op het gebied van gezichtsveld en gezichtsscherpte: onder andere kokerzicht, centrale gezichtsuitval, en dergelijke
56	Oorzaken van visuele handicap opnoemen, alsook aanwijzingen geven ter voorkoming van visuele handicap.	Oorzaken en preventie

<p>57 De gevolgen van het niet kunnen zien voor de ontwikkeling van de persoon op verschillende terreinen van het leven illustreren. Reflecteren over de impact van de visuele handicap op het dagdagelijkse leven, zelfbeeld en persoonsontwikkeling. Beschouwingen maken rond de pedagogische - en dus compenserende - waarde van de andere zintuigen.</p>	<p>De betekenis en de gevolgen van zien/niet-zien voor de ontwikkeling Belang van vroegtijdig stimuleren</p> <p>Pedagogische waarde van andere zintuigen</p>
<p>58 Doel, belang en werking van vroeg- en thuis-begeleiding aangeven. Kritisch denken rond de voor- en nadelen van internaatsopvoeding in een MPI/tehuis. Zinnvolle bedenkingen maken rond beroepsmogelijkheden voor personen met een visuele handicap.</p>	<p>Begeleiding/opvoeding - onderwijs - beroepskeuze</p>
<p>59 Vormen van blindisme opnoemen; aangeven welke oorzaken en betekenis blindisme heeft en pedagogische overwegingen maken rond de wenselijkheid (al dan niet) van het afleren van blindismen.</p>	<p>Blindisme als opvoedingsprobleem</p>
<p>60 Belangrijke accenten bij de opvoeding en begeleiding van de persoon met een visuele handicap aangeven.</p>	<p>Ortho(ped)agogische reflecties omtrent de benadering van personen met een visuele handicap. Onder andere belang van geestelijke gezondheid, relatiebekwaamheid, communicatieve vaardigheden, zelfstandigheid, mobiliteit ...</p>
<p>61 Omschrijven dat succesvol geïntegreerd leven een zaak is van twee partijen.</p>	<p>Integratie</p>
<p>62 Notie hebben van hulpmiddelen die ter beschikking zijn van de persoon met een visuele handicap.</p>	<p>Hulpmiddelen - aanpassingen</p>
<p>63 De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van persoon met een visuele handicap beschrijven.</p>	<p>De taak van de opvoeder/begeleider</p>

- 55 Mensen die slechthorend of blind zijn uitnodigen; een beroep doen op Brailleliga; bezoek aan optometrist.
- 60 Bezoek aan instelling voor blinden en slechthorenden. Kennismaken met de praktijk van de begeleiding: hulpmiddelen onderwijssysteem, aanpak, blindismen ...

5.10.2 Personen met een auditieve handicap

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

64	Een omschrijving geven van doofheid/auditieve handicap; de begrippen luchtgeleiding, beengeleiding, geluidsterkte en geluidsfrequentie kennen.	Auditieve handicap
65	Oorzaken van auditieve handicap aangeven.	Oorzaken
66	De gevolgen van het niet kunnen horen voor de ontwikkeling van de persoon op verschillende terreinen van het leven illustreren.
Reflecteren over de impact van de auditieve handicap op het dagdagelijkse leven, zelfbeeld en persoonsontwikkeling.	De betekenis en de gevolgen van het niet goed kunnen horen voor de ontwikkeling
67	Diverse communicatiemethoden (orale methode, gebarenmethode, totale communicatie, smog ...) verduidelijken.
In grote lijnen beschrijven hoe het onderwijs voor kinderen/jongeren met een auditieve handicap verloopt.
Zinnvolle bedenkingen maken rond de beroepskeuze van personen met een auditieve handicap.	Begeleiding/opvoeding - onderwijs - beroepskeuze
68	Belangrijke accenten bij de opvoeding en begeleiding van de persoon met een auditieve handicap aangeven.	Ortho(ped)agogische reflecties omtrent de benadering van personen met een auditieve handicap.
Onder andere belang van geestelijke gezondheid, relatiebekwaamheid, communicatieve vaardigheden, zelfstandigheid, mobiliteit ...
69	Omschrijven dat succesvol geïntegreerd leven een zaak is van twee partijen.	Integratie
70	Notie hebben van de hulpmiddelen die ter beschikking zijn van de persoon met een auditieve handicap.	Hulpmiddelen - aanpassingen
71	De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van de persoon met een auditieve handicap beschrijven.	De taak van de opvoeder/begeleider

- 64 Bezoek aan audiometrist.
 66 Video 'Ongehoord' (zie Bibliografie).
 68 Logopedist met praktijkervaring bij doven en slechthorenden uitnodigen.
 Bezoek aan een instelling.

5.11 De ortho(ped)agogische benadering van personen met een fysieke handicap

LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHouden
72 De grote groepen van mensen met een fysieke handicap opnoemen en kort situeren. Courante vaktaal in verband met fysieke handicap (verschijningsvormen en aanduiding naar gelang van het aantal aangetaste ledematen) kennen en toelichten.	Fysieke handicap
73 Oorzaken van fysieke handicap opnoemen en cijfers over het voorkomen becommentariëren.	Oorzaken en voorkomen
74 Beschouwingen maken rond de eventuele bijkomende gevolgen van de aangeboren of verworven fysieke handicap op andere terreinen van het functioneren. Reflecteren over de impact van de fysieke handicap op het dagdagelijkse leven, zelfbeeld en persoonsontwikkeling.	De betekenis en de gevolgen van een fysieke/motorische handicap voor de ontwikkeling
75 Relevante (ped)agogische conclusies trekken omtrent algemene stimulering trekken. Het belang van vroegdetectie en vroegtijdige begeleiding aangeven. Kritisch denken over opvoedings- en onderwijsmilieus voor personen met een fysieke handicap. Zinvolle bedenkingen maken rond beroepsmogelijkheden voor personen met een fysieke handicap.	Begeleiding/opvoeding - onderwijs - beroepskeuze
76 Reflecties maken rond lichaamsbeweging, seksualiteit en relatiebekwaamheid bij personen met een fysieke handicap.	De problematiek van de lichaamsbeleving en de seksualiteit
77 Belangrijke accenten bij de opvoeding en begeleiding van de persoon met een fysieke handicap aangeven.	Ortho(ped)agogische reflecties omtrent de benadering van personen met een fysieke handicap

78	Een warm pleidooi houden voor optimale en maximale integratie in het normale leven (op vele terreinen: wonen, school lopen, werken, vrije tijd, reizen ...).
Kritisch en genuanceerd zijn.	Onder andere belang van geestelijke gezondheid, communicatieve vaardigheden, zelfstandigheid, mobiliteit ...
Integratie
79	Notie hebben van hulpmiddelen voor personen met een fysieke handicap en instanties kennen die deze verschaffen.	Hulpmiddelen - aanpassingen
80	De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van persoon met een fysieke handicap beschrijven.	De taak van de opvoeder/begeleider

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

73	In overleg met het vak Biologie van de mens
74	De film 'My left foot'.
Klasgesprek met personen met een fysieke handicap.
75	In overleg met wetgeving en verzorging.
79	Ideeën uitwerken qua spelaanpassing voor mensen met een motorische handicap in het vak Expressie en Animatie.
Rolstoelexperiment in de stad/gemeente.

5.12 De orthopedagogische benadering van kinderen en jongeren met gedrags-, emotionele en opvoedingsmoeilijkheden
--

LEERPLANDOELSTELLINGEN

81	Omschrijven wat de betekenis is van gedrags-, emotionele en opvoedingsmoeilijkheden.
Aangeven wanneer normale problemen niet meer als normaal mogen worden beschouwd.
82	Oorzaken of verklarende factoren van 'kind in een problematische opvoedingssituatie' opnemen en cijfers over de aanwezigheid/ evolutie van deze doelgroep in de bevolkingsgroep geven.
Het fundamentele belang van de structuur en basisveiligheid in de opvoeding uitleggen. Het verband leggen met ontstaan van problemen bij

LEERINHouden

Gedrags-, emotionele en opvoedingsmoeilijkheden
Oorzaken en aanwezigheid/evolutie in de bevolkingsgroep

- de opvoeding.
- 83 Aanwijzingen voor preventie van problemen geven, dit zowel ten aanzien van het gezin en de familie, de school, de vrijetijdsbegeleiders, media ... Preventie
- 84 Enkele van de volgende gedrags- en opvoedingsmoeilijkheden toelichten: Enkele gedrags- en opvoedingsmoeilijkheden
- normale gedrags- en emotionele problemen;
 - reactieve gedragsproblemen;
 - puberteitsstoornissen,
 - angst- en stemmingsstoornissen,
 - anti-sociaal gedrag;
 - verwaarlozing;
 - mishandeling;
 - verwenning.
- 85 Aandachtspunten voor een orthopedagogisch verantwoorde begeleiding formuleren. De opdracht van de hulpverlenende organisatie, de functie van de leefgroep expliciteren. Orthopedagogische accenten in de begeleiding van kinderen/jongeren met gedrags-, emotionele en/of opvoedingsmoeilijkheden en hun gezin
- 86 De taak van de opvoeder/begeleider verwoorden en reflecties maken rond de specifieke 'belasting' van de opvoeder werkend bij deze doelgroep. De taak van de opvoeder/begeleider bij deze doelgroep

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 84 In overleg met beroepsgerichte psychologie en pedagogiek.
- 86 Boekje 'Als je me opvoedster noemt' (--> zie Bibliografie) analyseren vanuit een tweevoudig doel:
 - de kenmerken van kinderen met ...
 - de specifieke attitudes en kwaliteiten voor opvoeders bij ...

5.13 De ortho(ped)agogische benadering van personen met autismespectrumstoornissen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 87 Omschrijving geven van het begrip autismespectrumstoornis.
- 88 Oorzaken van autismespectrumstoornissen aangeven en cijfers over de aanwezigheid/evolutie van deze doelgroep in de bevolkingsgroep

LEERINHOUDEN

- Autismespectrumstoornis
- Oorzaken en aanwezigheid/evolutie in de be-

geven. 89 De verschillende gedragskenmerken van de persoon met een autismespectrumstoornis opsommen en uitleggen. Voorbeelden geven waardoor het duidelijk wordt wat elk kenmerk inhoudt. Specificiteit van het spel van kinderen met autismespectrumstoornissen verklaren. 90 Belangrijke accenten bij de opvoeding, onderwijs en begeleiding van de persoon met een autismespectrumstoornis aangeven. 91 De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van persoon met een autismespectrumstoornis beschrijven.	volkingsgroep Gedragskenmerken - spel
<p>Ortho(ped)agogische reflecties omtrent de benadering van personen met autismespectrumstoornissen</p> <p>Onder andere belang van veiligheid en duidelijkheid bij het aanleren en trainen van sociale en communicatieve vaardigheden, zelfstandigheid</p> <p>...</p> <p>De taak van de opvoeder/begeleider bij deze doelgroep</p> |
|---|---|

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 87 t/m 91 Ouders van kinderen met autismespectrumstoornissen uitnodigen. Vlaamse Vereniging voor autisme uitnodigen (zie Bibliografie).
 Film 'Rain Man'.
 Video TEACCH-methode.

5.14 De orthopedagogische benadering van kinderen en jongeren met AD(H)D

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

92 Het begrip AD(H)D omschrijven. 93 De oorzaken van AD(H)D aangeven en cijfers over de aanwezigheid/evolutie van deze doelgroep in de bevolkingsgroep geven. 94 De gedragskenmerken bij AD(H)D opsommen, uitleggen en herkennen, wanneer hen een video of een case gegeven wordt.	AD(H)D Oorzaken en aanwezigheid/evolutie in de bevolkingsgroep Gedragskenmerken

95	De impact van AD(H)D op de ontwikkeling van het kind/jongere zelf en het gezin verwoorden.	Impact op de ontwikkeling van het kind/jongere en het gezin
96	Belangrijke accenten bij de opvoeding en begeleiding van de persoon met AD(H)D aangeven.
Een schets geven van het deskundig begeleiden van kinderen met AD(H)D De mogelijkheid van medicatie aanstippen.
Aanwijzingen geven voor de aanpak van een kind/jongere met AD(H)D wanneer een case wordt gegeven.	Orthopedagogische reflecties, onder andere het belang van duidelijkheid bij het aanleren en trainen van diverse vaardigheden.
97	De taak van de opvoeder/begeleider ten aanzien van een persoon met AD(H)D beschrijven.	De taak van de opvoeder/begeleider

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 92 t/m 95 Vereniging 'Zit stil' uitnodigen (zie Bibliografie).
Ouders van kinderen met AD(H)D uitnodigen.

5.15 De ortho(ped)agogische benadering van personen met diverse problemen
--

LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
98 Een algemene omschrijving van volgende problematieken geven:
-epilepsie (B)
-CARA (U)
· mucoviscidose
· astma
-diabetes (U)
-Aids (U)
-kinderen/jongeren die langdurig en/of fataal ziek zijn (U)
-dementie (U)
-multiple sclerose (U)
-cliënten uit andere culturen (U)	Diverse problematieken
99 De psychosociale gevolgen voor de betrokken persoon en zijn netwerk omschrijven.	Psychosociale gevolgen
100 Ortho(ped)agogische accenten bij de behandelde problematieken aangeven.	Ortho(ped)agogische accenten

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 98 Gespecialiseerde opvang- en begeleidingscentra bezoeken. Enkele suggesties:
- 99 - CARA: Zeepreventorium De Haan (zie Bibliografie);
- 100 - Epilepsie: Kliniek voor epilepsie in Breda (zie Bibliografie).
Video's rond de diverse problematieken.
Direct betrokkenen en ouders/begeleiders interviewen.

5.16 De ortho(ped)agogische benadering van personen met een meervoudige handicap

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 101 Uitleggen wat men verstaat onder meervoudige handicap en bespreken in welke zin een gecombineerde problematiek de complexiteit van de begeleiding verhoogt. Met andere woorden uitleggen dat de handicaps bij een persoon met een meervoudige handicap versterkend op mekaar inwerken; dit concretiseren, eventueel aan de hand van voorbeelden uit de stage.
Andere benamingen voor deze populatie geven.
- 102 Aanwijzingen geven rond opvoeden/begeleiden van kinderen/jongeren/volwassenen met een meervoudige handicap.
Het belang van een goed uitgewerkt handlingsplan uitleggen.

LEERINHOUDEN

- Meervoudige handicap
- Ortho(ped)agogische consequenties

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENK

- 102 Gesprekken met begeleiders die werken met personen met een meervoudige handicap.

6 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

- Voldoende groot lokaal (volgens het aantal leerlingen) om bepaalde vaardigheden in te oefenen.
- Videoapparatuur, liefst in het lokaal zelf aanwezig zodat videofragmenten heel gemakkelijk in de lessen kunnen getoond worden.
- Naslagwerken (boeken, tijdschriften ...) over de diverse ortho(ped)agogische thema's die in dit leerplan aan bod komen en die toegankelijk zijn voor de leerlingen van deze studierichting.

7 EVALUATIE

De evaluatie dient zowel te bestaan uit theoretisch bevragen welbepaald kennis, inzicht en toepassing als uit een permanente evaluatie van houding en vaardigheden.

8 BIBLIOGRAFIE EN INTERESSANTE BRONNEN

8.1 Tijdschriften

- KLIK, maandblad over mensen met een verstandelijke handicap.
- VIBEG-echo's.
- Amentia, tijdschrift van de NVHVG (Nationale Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten).
- Handiscoop. Maandelijks tijdschrift over handicap en integratie. KVG.
- Tijdschrift orthopedagogiek en kinderpsychologie en klinische kinderpsychologie.
- Weliswaar
- Alert
- Braillekrant, Hervé Eeckman, P. Lebrunstraat 17, 3000 Leuven.
- Knipselkrant, een uitgave van de Vlaamse Vereniging voor geestelijke gezondheidszorg VZW, Tenderstraat, 9000 Gent. Verschijnt maandelijks - knipsels uit verschillende kranten en weekbladen per onderwerp (verslaving, depressie, delinquentie, psychiatrie, handicap, kind en gezin, enz.)

8.2 Boeken

Opmerking vooraf:

de boeken die aangeduid zijn met een ■ zijn goed leesbaar door leerlingen.

8.2.1 Observeren - rapporteren - handelen

ADLER, J., De groepsopvoeder, taken, functies, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1980.

ANTONS, K., Groepsdynamica in de praktijk. Gestructureerde oefeningen en technieken, Alphen aan den Rijn - Brussel, 1978.

BRAND, A., Rapportage in kort bestek. Een handleiding voor hulpverleners: sociale methoden en technieken, Samson, Alphen aan den Rijn, 1979.

DEMEESTER - DEMEYER, W., HERTECANT, G., RINK, J. (Ed.), Het plan van je leven. Theorie en praktijk van de orthopedagogische handelingsplanning in instellingen voor mentaal gehandicapten in Vlaanderen., Jubileumuitgave. Malle, s.e., 1988.

VAN DE SANDE, J.P., Gedragsobservatie. Een inleiding tot systematisch observeren, Wolters - Noordhof, Groningen, 1984, 153.

VAN DUINEN, M., Naar kinderen kijken, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1984.

VAN WALLEGHEM, M., Inventarisering van doelstellingen voor de socialisatie van licht mentaal gehandicapte jongeren. (orthopedagogische rapporten, nr. 10), KUL, Leuven, 1987.

VEDDER, R., Observatie van kinderen, Wolters-Noordhof, Groningen, 1977.

8.2.2 Aanleren van gewenst gedrag en afleren van ongewenst gedrag

ADRIAANS, P., DUKER, P., Behandeling van probleemgedrag bij zwakzinnigen (orthoreeks), Lemniscaat, Rotterdam, 1975.

- BISSCHOP, M., COMPERNOLLE, T., Je kind kan het zelf. Een vlotte en plezierige methode voor het aanleren van zelfredzaamheid Brussel, Elsevier, 1981.

DUKER, P., DIDDEN, R., SEYS, D., Functionele analyse en behandeling van probleemgedrag bij zwakzinnigen, Lemniscaat, Rotterdam, 1977.

SCHMITZ, E., Zelf doen! Leidraad voor zelfredzaamheid van verstandelijk gehandicapten, Callenbach, Nijkerk, 1981.

VAN GEMMERT, G., Opgroeien gaat vanzelf ... of niet?, Swets en Zeitlinger, Lisse, 1980.

8.2.3 Creëren van een leefwereld

- TER HORST, W., Het herstel van het gewone leven. (orthovisies 5), Wolters-Noordhof, Groningen, 1977.

8.2.4 Samenwerken binnen het opvoedersteam en met andere disciplines: teamwerking

BORST, E., NEEFJES, K., Samenwerking in (semi-) residentiële instellingen. Een methodiek voor samenwerking op het niveau van team en organisatie, (PM-reeks) Nelissen, Baarn, 1995.

ROOIJENDIJK, L., Werken in instellingen. Werkboek groep en team deel 1, Nelissen, Baarn, 1994.

VAN BESSOUW, L. et al., Samenwerken, samen leren. Werkboek sociale vaardigheden. Theorie en oefeningen, Nelissen, Baarn, 1991, 272 pp.

WIELOCKX, L., VIANE, R., Opvoedster worden, zijn en blijven. Een visie op een beroep, Acco, Leuven, 1994, 194 pp.

8.2.5 Basisvaardigheden van een groepsleider

EDENS, M., VAN DER MOLEN, H., Basisboek: vaardigheden voor groepsleiders, Acco, Leuven, 1993.

VAN DELFT, F., WIJERS, G., Therapeutische modellen in de sociaal pedagogische hulpverlening, Nelissen. Baarn, 1996.

8.2.6 Werken met de leefgroep

GIELES, F., Groepsleider ... een vak apart. Methodisch met de leefgroep, (Sociale en culturele reeks), Samson, Alphen aan den Rijn, 1977.

8.2.7 Gezinsgericht werken

DE VRIENDT, A., DE LA MARCHE, J., PYCK, K., Groepsopvoeders en ouders: tegenstanders of medestanders? Acco, Leuven, 1985, 1997.

KUMMELING, J., Afstandelijke betrokkenheid. Contextuele hulpverlening aan affectief verwaarloosde jongeren, (PM-reeks), Nelissen, Baarn, 1995.

SCHLÜTER, D., (Red.), In het voetspoor van Ivan Nagy. Opstellen over kenmerken en toepassingsgebieden van de intergenerationele familie therapie: contextuele therapie, Voortgezette opleidingen, Amsterdam, 1990, 159 pp.

VAN HEKKEN, S., MEISE, S. (Red.), Ernstig verwaarloosd. Hulpverlening aan kinderen en hun ouders naar de ideeën van I. Boszormenyi-Nagy, Swets & Zeitlinger, Amsterdam - Lisse, 1988, 83 pp.

WEIJENBERG, J., Groepsleiding in focus. Een systematische wegwijzer voor oudergesprekken, Dekker & Van de Veght, Assen, 1991.

8.2.8 Het ortho(ped)agogisch theoriemodel van Kok

DE JONG, F., VISSER, En nu de praktijk. Een leer- en oefenboek voor groepsleiding, Nijkerk, Intro, 1987, 175 pp.

KOK, J.F.W., Opvoeding en hulpverlening in behandelingstehuizen. Residentiële orthopedagogiek. (orthoreeks), Lemniscaat, Rotterdam, 1977 (3).

KOK, J.F.W., Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk, De Tijdstroom, Utrecht, 1995 (10).

KOK, J.F.W., Wat is er toch met mijn kind? Over opvoeden en opvoedingsmoeilijkheden, Lemniscaat, Rotterdam, 1280, 166 pp.

8.2.9 Verkenning van het werkveld

- Blikken zonder blozen. Een kijk op handicap door de eeuwen heen, Gof-KVG, Gent/Maria-kerke - Antwerpen, 1995.

BROEKAERT, E. (Ed.), Handboek bijzondere orthopedagogiek, (KOP-serie), Apeldoorn, Garant, Leuven, 1993.

GESQUIERE, P., MAES, B. (Eds.), Kinderen met problemen. Over de opvoeding en de behandeling van en het onderwijs aan kinderen met een fysieke, sensorische of mentale handicap, gedragsproblemen of een leerstoornis, (Kop-serie nr. 13), Garant, Leuven-Apeldoorn, 1995.

- TER HORST, W., Het herstel van het gewone leven. (orthovisies), Wolters-Noordhof, Groningen, 1977.
- TOREN, H., e.a. Niet alle kinderen gaan naar de basisschool. Deel A en deel B, Callenbach, Nijkerk, 1978.
- VAN SPRANG, A., Orthopedagogiek: een eerste oriëntatiek, Nelissen, Baarn, 1989.

VLIEGENHART, W.E., Algemene orthopedagogiek. Een poging tot plaatsbepaling binnen de opvoedingswetenschap, Wolters-Noordhof, Groningen, 1975.

8.2.10 De ortho(ped)agogische benadering van personen met een mentale handicap

APPEL, M., SCHAARS, W., Groeien naar gelijkwaardigheid. Begeleiden van mensen in een tehuis, Nelissen, Baarn, 1992, 1997 (PM-reeks).

- BARTEN, E., Stap voor stap. Programma's voor de gerichte opvoeding van geestelijk gehandicapte kinderen thuis, op dagverblijven en in instituten, De tijdstroom, Lochum, 1975.

BEEMER, E.A., e.a., Gehandicapt kind - gehandicapt gezin? (Gesprekken met ouders). Van Loghum Slaterus, 1984.

- BOF, M., Bezwaard bestaan, (Foto's en verhalen over mentaal gehandicapten), Uitgeverij M. Bof, Infodok-Davidsfonds, Rotterdam.

- **BOGERD, A.**, Begeleiding van verstandelijk gehandicapten, (procesmateriaal), Nelissen, Baarn, 1982.
- **BOSCH, E.**, Visie en attitude, Nelissen, Baarn, 1995.
- **BOSCH, E.**, Dood en sterven in het leven van mensen met een verstandelijke handicap, Nelissen, Baarn, 1996.
- **BOSCH, E.**, Seksualiteit en relatievorming van mensen met een verstandelijke handicap. Een praktijk- en discussieboek, Nelissen, Baarn, 1996.

ETIENNE, J., Mongolisme. Een praktisch werk voor ouders, Vibeg, Leuven, 1986.

FROHLICH, A., Basale stimulatie, Garant, Leuven, 1995.

GOODMANN, M.H., De opvoeding van het geestelijk zwakke kind, Callenbach, Nijkerk, 1977 (7).

HEIJKOOP, J., Vastgelopen. Nieuwe mogelijkheden in de begeleiding van geestelijke gehandicapten met ernstige gedragsproblemen, (PM-reels), Nelissen, Baarn, 1992 (2de druk), 1991.

HELLINCKX, W., MAES, B. (Ed.), Over de zorg voor personen met een mentale handicap. Orthopedagogische reflecties, Garant, Leuven, 1994.

HULSEGGE, J., Snoezelen. Een andere wereld, Intro, Nijkerk, 1986.

- IJle lucht, rode aarde, De Kangeroe vzw, Visserij 93, 9000 Gent (ouders schrijven over hun jong gehandicapt kind).
- **KARS, H., VAN ERKELANS - ZWETS, H.**, Problemen met het gedrag van zwakzinnige mensen, Samson, Alphen aan den Rijn, 1988.

NIJS, P., Man en vrouw schiep Hij hen ..., Peeters, Leuven, 1990 (seksualiteit op weg naar de 21ste eeuw).

PYCK, K., DEMETER, K., Het intellectueel functioneren van kinderen in het onderwijs voor licht mentaal gehandicapten. In Tijdschrift voor orthopedagogiek en kinderpsychiatrie, 8ste jaargang, 1983, nr. 3.

SCHMITZ, E., Zelf doen. Leidraad voor zelfredzaamheid van verstandelijk gehandicapten. Contacten leggen, waarnemen, drinken, aan- en uitkleden, lichaamsverzorging, toiletgebruik, Callenbach, Nijkerk, 1976.

- SMITS, H., VERHAPPEN, P., Van mens tot medemens. Deel 5: de gestoorde mens, Malenberg, Den Bosch, 1978.

TIMMERS-HUIGHENS, D., Werken met geestelijk gehandicapten. Een weg naar vreugde beleven, Lemma, Utrecht, 1993.

VAN COILLIE, M., Burn-out in de hulpverlening, Garant, Leuven, 1993.

- VAN GENNEP, A., Inleiding tot de orthopedagogiek. Facetten van hulpverlening bij opvoedingsproblemen, Meppel, Boom, 1983.

VAN GENNEP, A., De zwaksten in de samenleving, Meppel, Boom, 1985.

VAN GENNEP, A., Debiliteit en maatschappelijke ongelijkheid. De mythe van het moeilijk lerende kind, Meppel, Boom, 1987.

VAN GENNEP, A., De kwaliteit van het bestaan van de zwaksten in de samenleving, Boom Meppel, Amsterdam, 1989.

- VAN WALLEGHEM, M., Hedendaagse tendensen in de zorg voor mentaal gehandicapte personen (orthopedagogische rapporten nr. 24), KUL, Leuven, 1990.

VAN WALLEGHEM, M., Mentaal gehandicapten, Acco, Leuven, 1985.

- VAN WALLEGHEM, M., Zwak maar zinnig mens zijn, (Orthopraxis), Boekenprocure, Tessenderlo, 1981.

VAN ZIJDERVELD, G., Samen onderweg. Over integratie van geestelijk gehandicapten Callenbach, Nijkerk, 1977.

8.2.11 De orho(ped)agogische benadering van personen met een zintuiglijk handicap

BECK, G., DE JONG, E., Opgroeien in een horende wereld, Van Tricht, 1990.

BLANKENAGEL, A., et al., Hulp aan visueel gehandicapte kinderen, Callenbach, Nijkerk, 1978.

BROEDERS, J., Met het oog op hun toekomst. Omgaan met blinde en slechtziende kinderen Dekker & Van de Vegt, Nijmegen, 1980.

DEWEVER, R., SWINNEN, K., Speciale opvoedingsproblematiek van het vroegblinde kind, Acco, Leuven, 1977.

DIK, M., Baby's en peuters met een visuele handicap, Deventer, Van Loghum Slaterus, 1998.

FISHER, B., Hulp aan gehoorgestoorde kinderen, Intro, Nijkerk, 1980.

FREEMAN, B., CARLIER, C., BOESE, R., Als je kind niet horen kan, De Kern, Baarn, 1987.

GERESTEIN, J., VAN WEELDEN, J., Zicht op de wereld. Over opvoeding van en onderwijs aan blinde en slechtziende kinderen, Acco, Leuven-Amersfoort, 1990.

HESLINGA, K., Opvoeding van blinden en andere gehandicapten. Zelfstandigheid, seksualiteit en recreatie, Sociale bibliotheek, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1970.

MIERE, F., DELLEMAN, J., LA GRANGE, Kinderen met een visuele handicap, Acco, Leuven-Amersfoort, 1995.

- **ROBINSON, K.**, Kinderen van de stilte. Sarah en Joanne's triomf over doofheid, De Kern, Baarn, 1987.

RODENBURG, M. (Ed.), Geen goed gehoor, wat nu ... Informatie over slechthorendheid en doofheid, De Tijdstroom, Lochum, 1986.

VAN DEN BERG, J., VAN DE ZAND, V., Blind. De opvoeding van kinderen met een visuele handicap. Ouderliefde, mensworden, bevestigend samenleven, Acco, Leuven-Amersfoort, 1989.

- **VAN DIJCK, H.**, Niet zo, maar zo. Kleine wenken voor een prettig contact met blinden en slechtzienden, Brailleliga, Brussel.

8.2.12 De ortho(ped)agogische benadering van personen met een fysieke handicap

ANSINK, J., ALDENKAMP, A., Klinische neuropedagogiek, Garant, Leuven, 1993.

BARO, F., Psychologie van de gehandicapte en psychologische aspecten, Acco, Leuven, 1978.

DECHESNE, B., Lichamelijk gehandicapte jongeren. Seksualiteit, relaties, zelfbeeld, (orthoreeks), Lemniscaat, Rotterdam, 1979.

- **GOETGHEBEUR, J.P.**, Handicap: onverklaarbare bondgenoot. Profiel van een mens met hindernissen, Lannoo, Tielt, 1980.

- **GOETGHEBEUR, J.P.**, De handicap voorbij, Lannoo, Tielt, 1987.

KLEE, E., Gehandicapten. Over de onteigening van lichaam en bewijst zijn, Intro, Nijkerk, 1981.

KLEVE, J., Lichamelijke opvoeding aan motorisch gehandicapte kinderen, De tijdstroom, Lochem - Poperinge, 1979.

MULDERIJ, K., BLEEKER, H., Wat heb je aan je benen? Acco, Leuven, 1993.

SPIEKHOUT, J., e.a., Als je kind het zelf niet kan. Praktische handleiding voor de dagelijkse activiteiten van een kind met een motorische handicap ten gevolge van een hersenbeschadiging, Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht - Antwerpen, 1988.

8.2.13 De orthopedagogische benadering van kinderen en jongeren met gedrags-, emotionele en opvoedingsmoeilijkheden

- **ADAMS, A.**, Ik was een vrolijk kind. Over incest en therapie, De Toorts, Haarlem, 1990.
- ADRIAENSSENS, P.**, Mijn kind is bang ... en ik ook, Lannoo, Tielt, 1996.
- ADRIAENSSENS, P.**, Opvoeden is een groeiproces. Wegwijzer voor vaders en moeders, Lannoo, Tielt, 1995.
- BROOS, D., VAN DUN, K.** (Red.), Hou me (niet) vast. Hulpverlening en hechtingsstoornissen, Garant, Leuven - Appeldoorn, 1997.

- **BURMEISTER, M.**, De groepsleider in de inrichting, (Sociale Bibliotheek), Van Loghum Slaterus, Deventer, 1978.
- CLARA, R.**, Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen, Acco, Leuven, 1990.
- CULLBERG, J.**, Moderne psychiatrie. Een overzicht van de verschijnselen, diagnostiek en therapie, Westland, Schoten, 1988.
- CUYVERS, G.** Psychopathologie Wolters, Groningen, 1994.
- DECLERCQ, V., ACCOU, D.**, Als jij me opvoedster noemt, Oranje - De Eenhoorn, Wielsbeke, s.d.
- GODDERIS, J., IGODT, P.**, Beginnelsen der psychiatrie en psychiatrische kliniek, Acco, Leuven, 1993 (2).
- HELLINCKX, W., VAN DEN BRUEL, B.**, De Jeugdhulpverlening in Vlaanderen (orthopedagogische rapporten, nr. 29), KUL, Leuven, 1992.
- HELLINCKX, W., VAN DEN BRUEL, B.**, Recente ontwikkelingen in de tehuishulp voor kinderen en jongeren in problematische opvoedingssituaties (orthopedagogische rapporten, nr. 30), KUL, Leuven, 1992.

- KUIPER, P.**, Nieuwe neurosenleer, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1987 (3).
- LANGE, A.**, Gedragsveranderingen in gezinnen, Wolters Noordhof, Groningen, 1994.
- LEVERING, B., VAN WEELDEN, J.**, Over het bijzondere van de orthopedagogiek, Wolters - Noordhof, Groningen, 1986.
- NIEMEYER - HESSELINK, H.**, Kinderen met emotionele moeilijkheden. Speltherapie als hulp voor ouders en kinderen, Kosmos, Utrecht - Antwerpen, 1992.
- ONDERWAATER, A.**, De theorie van Nagy: de onverbreekelijke band tussen ouders en kinderen, Swets & Zeitlinger, Amsterdam, 1985.

OUDSHOORN, D., Kinder- en adolescentiepsychiatrie. Een pragmatisch leerboek, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1985.

PYCK, K., Kinderpsychopathologie en inleiding in de kinder- en jeugdpsychologie. Deel 1: kinderpsychopathologie, Acco, Leuven, 1993.

PYCK, K., Inleiding tot de kinder- en jeugdpsychiatrie, Acco, Leuven, 1993.

PYCK, K., Inleiding tot de kinder- en jeugdpsychiatrie. Deel 2, Acco, Leuven, 1995.

REDL, F., WINEMAN, D., Kinderen die haten, Bijleveld, Utrecht, 1967.

REDL, F., WINEMAN, D., De behandeling van het agressieve kind, Bijleveld, Utrecht, 1967.

- **RENSEN, B.**, Kindermishandeling: voor het leven beschadigd, Bruna, Utrecht, 1990.
- RINK, J.**, De confrontatiemethodiek. Begeleiding van jongeren in knelsituaties, Bloemendaal, Nelissen, 1976.
- SANDERS - WOUDESTRA, J., DE WITTE, H.**, Leerboek kinder- en jeugdpsychiatrie, Van Gorcum, Assen-Maastricht, 1990(3).

- **SCHOUTEN, J.**, Laat je niet kennen. Over residentiële behandeling van adolescenten, Van Loghum-Slaterus, Deventer, 1974.
- SMIS, W.**, Het verwaarloosde kind, Universitaire Pers, Leuven, 1974.
- SMIS, W.**, Gewoon en ongewoon. Kleine orthopedagogiek van moeilijk opvoedbare kind, Van Loghum Slaterus, Deventer - Antwerpen, 1980.
- VAN ACKER, J.**, Gedrags- en opvoedingsproblemen, Bohn Stafleu Van Loghum, Houten, 1995.
- VAN ACKER, J.**, Meisjes zonder kansen. Opvoeding van meisjes in ernstige probleemsituaties, Lemniscaat, Rotterdam, 1980.
- VANDAMME, W.** (Ed.), Extreem moeilijk te begeleiden jongeren, Acco, Leuven - Amersfoort, 1990.
- VAN DER PLOEG, J., SCHOLTE, E.**, Lastposten. Of slachtoffers van de samenleving, (Ortho), Lemniscaat, Rotterdam, 1990.
- VAN MOSSEVELDE, E.**, De klas in de hand. Omgaan met en (bege)leiden van leerlingen, Acco, Leuven, 1996.
- VAN SPANJE, M.**, Het kind in de inrichting, (Sociale Bibliotheek), Van Loghum Slaterus, Deventer, 1977.
- VERHULST, F., VERHEIJ, F.** (Ed.), Kinder- en jeugdpsychiatrie. Onderzoek en diagnostiek, Van Gorcum, Assen-Maastricht, 1992.

8.2.14 De ortho(ped)agogische benadering van personen met autismespectrumstoornissen

- Autisme, een handicap met vele gezichten, VVA, Gent, 1997.
Autisme, tijdschrift van de VVA (Vlaamse Vereniging Autisme), Gent.
- PEETERS, T.**, Over autisme gesproken, Dekker en Van de Vegt, Nijmegen, 1980.
- PEETERS, T.**, Uit zichzelf gekeerd. Leerprocessen in de hulpverlening aan kinderen met autisme en aanverwante communicatiestoornissen, Dekker en Van de Vegt, Nijmegen, 1984.

- **PEETERS, T.**, Autisme bij kinderen, Vlaamse Vereniging Autisme, Gent, 1992.

PEETERS, T., Autisme. Van begrijpen tot begeleiden, Hadewijch, 1994.

Tijdschrift voor orthopedagogiek, kinderpsychiatrie en klinische kinderpsychologie. jaargang 22, nr. 2, 1997 (themanummer pervasieve ontwikkelingsstoornissen).

WING, L., Helpen van autistische kinderen: de noodzaak van samenwerking tussen ouders en deskundigen. Tijdschrift voor orthopedagogiek en kinderpsychiatrie. 1978.

- WING, L., In zichzelf gekeerd. Voor ouders en opvoeders van het autistische kind, Lemniscaat, Rotterdam, 1994.

8.2.15 De orthopedagogische benadering van kinderen/jongeren met AD(H)D

- COMPERNOLLE, T., Zit stil! Handleiding voor het opvoeden van overbeweeglijke kinderen, Lannoo, Tielt, 1991.

SCHOLAERT, F., Het hyperkinetische kind. Moeilijkheden en hulpverlening, Imperama, Deurne, 1982.

TIMMERMAN, K., Kinderen met aandachts- en werkhoudingsproblemen, Leuven, 1995.

8.2.16 De ortho(ped)agogische benadering van personen met een meervoudige handicap

- NAKKEN, H., Meervoudig gehandicapten. Een zorg apart. Rotterdam, Lemniscaat, 1993.

VLASKAMP, C., BLOKHUIS, A., PLOEMEN, M., Gewoon bijzonder. Opvoeden van kinderen met een ernstige meervoudige handicap, Van Gorcum, Assen, 1996.

VLASKAMP, C., Een kwestie van perspectief. Moeilijkheden en hulpverlening, Van Gorcum, Assen, 1993.

VLASKAMP, C., Opvoedingsprogramma's voor meervoudige gehandicapten, Van Gorcum, Assen, 1993.

8.3 Internet

Diverse websites

8.4 Diensten

- Vlaamse Vereniging Autisme, Groot Begijnhof 14, 9040 Gent, tel. (09)228 98 79.
- Dialoog (vormingsdienst rond o.a. V. Sherborneprogramma), Blijde Inkomststraat 109, 3000 Leuven, tel. (016)23 26 49.
- VIBEG, Vormingsinstituut voor begeleiding van gehandicapten. Maria-Theresiastraat 114, 3000 Leuven, tel. (016)23 51 21.
- Licht en Liefde (o.a. simulatiebrillen).

- Bezoek aan optometrist en audiometrist.
- Zit Stil, Begijnhof 35, 9200 Dendermonde, tel. (052)21 25 88
- W.I.V. (Werkcentrum voor Inrichtingswerk en Vrije Tijd), Lijnmolenstraat 151, 9110 Sint-Amandsberg
- N.V.H.V.G., Geensstraat 66, 1210 Brussel - tel. (02)219 88 00 en fax (02)219 90 61.
- Documentatiecentrum Gezin en Handicap, A. Goemaerelei 66, 2018 Antwerpen, tel. (03)259 08 82 en fax (03)348 14 42 (lijst met video's en documentatie omtrent handicaps, opvoeding, therapieën, sociale en juridische aspecten is op aanvraag te bekomen). Alles kan uitgeleend worden.
- Ad GOOS, Luikstraat 64, 9160 Lokeren, tel. (09)348 65 42.
- Dr. Hans Berger Kliniek, Galderseweg 81, 4836 AE Breda (Nederland), tel. 0031 76 56 08 200
- Zeepreventorium. Koninklijke baan 5, 8420 Den Haan, tel. (059)23 40 85.
- Gemeenschapsminister van Welzijn en Gezin. Departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Markiesstraat 1, 1000 Brussel
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse instellingen van Openbaar nut. Dienst Pers. Voorlichting en Ontvangst. Boudewijnlaan 30, 1210 Brussel

8.5 Video's

- Video 'Als zo'n kind geboren is', 'Down-syndroom: nooit aan gedacht', 'Samen leren, samen spelen'. (bij NVHVG).
- Video 'Ongehoord' + Lespakket (voor het basisonderwijs): wat betekent 'anders' horen, 'verward' horen? Te verkrijgen Jonge Kamer Tielt vzw, postbus 18, 8700 Tielt.

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG
Derde graad TSO

TV OPVOEDKUNDE/RECHT
WETGEVING

Eerste leerjaar: 1 uur/week
Tweede leerjaar: 1 uur/week

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/022

INHOUD

1	BEGINSITUATIE.....	103
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	103
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN.....	103
4	LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN.....	104
4.1	Algemene beginselen van het recht	104
4.2	Het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap (Vlaamse overheid)	105
4.3	Vormen van inkomen (federale overheid).....	106
4.4	Faciliteiten van verschillende aard (snippervoorzieningen) (federale overheid)	106
4.5	Onderwijs (Vlaamse overheid)	107
4.6	Juridische beschermingsstatuten	107
4.7	Bijzondere Jeugdzorg (Federale en Vlaamse overheid)	108
4.8	Kind en Gezin (Vlaamse overheid)	109
4.9	Tewerkstelling als opvoeder/begeleider	109
4.10	Deontologie	110
5	EVALUATIE	110
6	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN.....	110
7	BIBLIOGRAFIE.....	110

1 BEGINSITUATIE

De leerlingen hebben nog geen specifieke kennis en vaardigheden met betrekking tot het vakgebied wetgeving. Deze component is inhoudelijk totaal nieuw.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

- 1 Kennis en inzicht hebben in de algemene beginselen van het recht.
- 2 Een overzicht geven van alle mogelijke voorzieningen, faciliteiten. ... voor opvang en begeleiding van de doelgroepen waarbij opvoeders/begeleiders tewerkgesteld worden.
- 3 Kennis en inzicht hebben van de regels en de wetgeving in verband met de tewerkstelling als opvoeder/begeleider.
- 4 De deontologie van het beroep kennen en respectvol toepassen.
- 5 Nieuwe tendensen in het werkveld volgen. Oog hebben voor de actualiteit, die verband houdt met de verschillende onderdelen van het leerplan.
- 6 Informatiebronnen kennen en gebruiken.
- 7 Inhouden van het leerplan toetsen aan de eigen ervaringen op de stages in het werkveld.
- 8 De specifieke wetgeving van de sector en de wetgeving in verband met de tewerkstelling kaderen binnen een bredere maatschappelijke context.
- 9 Groeien naar volwaardige burgerzin.

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

- 1 Vermits de leerstof nieuw is zullen bepaalde delen docerend worden aangebracht. Andere didactische werkvormen zijn echter evenzeer aangewezen: vraag-antwoord, leergesprek, groepsdiscussies, een beroep doen op de kennis en diverse levenservaringen van de leerlingen, gebruik van videomateriaal, groepswerk in de klas, werken met kranten- en tijdschriftartikels, actuele thema's bespreken.
- 2 Het is aangewezen verbanden te leggen met de ervaringen van de leerlingen op stage. Ook bezoeken aan bepaalde instanties kunnen een bijdrage leveren om de leerstof concreter te maken.
- 3 Het is belangrijk dat leerlingen bepaalde regelgevingen zelfstandig leren opzoeken. Hiervoor kan gebruikgemaakt worden van de diverse mogelijkheden: wetboeken, sociale wegwijzers ... in de bibliotheek (binnen of buiten school), bezoeken van bepaalde sites op Internet, raadplegen van geïnformaliseerde naslagwerken ...
- 4 De wetgeving is voortdurend in verandering. Het is dan ook belangrijk dat de leraar de wijzigingen in de wetgeving volgt. Ook het inspelen op de actualiteit is belangrijk in dit vak.
- 5 Samenwerking met de leraren van de vakken ortho(ped)agogiek en beroepsgerichte zorgkunde is aangewezen.
- 6 Blokken van 2 lessen kunnen nuttig zijn in functie van bezoeken buiten de school, sprekers ...

4 LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

In dit leerplan wordt de terminologie in verband met personen met een handicap overgenomen zoals ze voorkomt in de wetgeving.

4.1 Algemene beginselen van het recht

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 1 Wetten situeren.
Wetten opzoeken.
- 2 Structuur en taken van de wetgevende en uitvoerende macht omschrijven.
- 3 De federale structuur van België uitleggen.
De verschillende onderdelen van de cursus situeren in deze federale structuur.
- 4 De structuur en werking van de rechtbanken uitleggen.
Knelpunten van justitie en mogelijke oplossingen uitleggen.

LEERINHOUDEN

- Omschrijving
Indeling
Bronnen
- Wetgevende macht
Uitvoerende macht
- De federalisering van België: de federale overheid en de Vlaamse overheid
- De rechterlijke macht

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 1 Wetten, decreten ... laten opzoeken.
Verschillende rechtsbronnen voorstellen.
- 2-3 Bezoeken: Vlaamse Parlement, Federale Parlement, een of ander ministerie ... (kan via IPOVO - (02)238 38 42).
Politieke actualiteit bespreken - leerlingen verzamelen kranten- en tijdschriftenartikels.
Brochures en video van de Vlaamse en Federale overheid gebruiken.
- 4 Bezoeken: Federaal Ministerie van Justitie, Justitiepaleis in Brussel, het justitiehuis.
Bezoek aan de rechtbank + zaak bijwonen.
Gesprek met advocaat, rechter.

4.2 Het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap (Vlaamse overheid)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 5 Doelgroep van het Vlaams Fonds omschrijven.
- 6 Aanvraagprocedure bij het Vlaams Fonds uitleggen.
- 7 Overzicht van het aanbod van individuele hulpverlening opzoeken.
- 8 Overzicht van de verschillende voorzieningen opzoeken + doelstellingen en dienstverleningsaanbod noteren.
Zeer concrete informatie over voorzieningen opzoeken en situeren.
- 9 Verschillende tewerkstellingsbevorderende initiatieven van het Vlaams Fonds opzoeken.
Concrete instellingen opzoeken en situeren.

LEERINHouden

- Doelgroepen Vlaams Fonds
- Aanvraagprocedure
- Individuele hulpverlening (hulpmiddelen, persoonsgebonden budget ...)
- Toelagen voor opname en begeleiding in voorzieningen:
- residentiële
 - semi-residentiële
 - ambulante
- Tewerkstellingsbevorderende initiatieven
- Beschutte werkplaats

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 5 Folders, brochures, jaarverslagen ... van het Vlaams Fonds bestuderen (aanvragen via (02)225 84 20).
Documentatiedienst Vlaams Fonds, Sterrekundelaan 30, 1210 Brussel. (02)225 85 82.
De site van het Vlaams Fonds op Internet bekijken: www.vlafo.be.
Opzoekingswerk in sociale gidsen, sociale kaart ...
- 6 Aanvraagformulier Vlaams Fonds gebruiken.
- 7 Getuigenissen van personen met een handicap.
- 8 Voorstelling van voorzieningen met video, dia ...
Bezoeken aan voorzieningen.
Na de stages: uitwisseling van informatie over en ervaringen in de verschillende voorzieningen.
- 9 Bezoek aan beschutte werkplaats.

4.3 Vormen van inkomen (federale overheid)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 10 Verschillende vormen van inkomen omschrijven.
Aangeven waar en hoe deze inkomens kunnen
aangevraagd worden.
Tabellen met de bedragen van deze inkomens
hanteren.
- 11 Principes en organisatie van de sociale zeker-
heid uitleggen.
In de sociale zekerheid specifieke zaken in
verband met personen met een handicap terug-
vinden en uitleggen.

LEERINHOUDEN

Tegemoetkomingen voor gehandicapten

- De inkomensvervangende tegemoetko-
ming
- De integratietegemoetkoming
- De tegemoetkoming voor hulp aan bejaar-
den

Het bestaansminimum

De sociale zekerheid

- Kinderbijslag: verhoogde kinderbijslag
voor gehandicapte kinderen en voor kin-
deren van arbeidsongeschikte werknemers
- Werkloosheid
- Ziekteverzekering
- Arbeidsongevallen, beroepsziekten
- Pensioenen
- Jaarlijkse vakantie

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 10 Inkomens van concrete voorbeelden van gezinssituaties laten berekenen.
- 11 Inspelen op concrete ervaringen en kennis van leerlingen uit het dagdagelijkse even
(werkloosheid, ziekte ...).
Werken met tabellen met de bedragen van de uitkeringen.

4.4 Faciliteiten van verschillende aard (snippervoorzieningen) (federale overheid)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 12 Verschillende faciliteiten opzoeken.
De doelgroep en de voordelen van de ver-
schillende faciliteiten opzoeken.
Opzoeken waar men zich moet wenden om
deze faciliteiten te verkrijgen.

LEERINHOUDEN

- Sociaal telefoontarief
- Speciaal telefoontarief
- Vrijstelling van kijk- en luistergeld
- Specifiek sociaal elektriciteits- en gastarief
- Portvrijdom voor blinden
- Belastingsverminderingen op het inkomen
- Vermindering van onroerende voorheffing
- Prijsverminderingen en andere maatregelen ten
gunste van de gehandicapten bij het openbaar
vervoer
- De speciale parkeerkaart

13	Faciliteiten van de plaatselijke overheid opzoeken en uitleggen.	Vrijstelling en vermindering van belastingen op autovoertuigen
Witte blindenstok, gele stok voor slechtzienden
Maatregelen betreffende het rijbewijs
Het dragen van de veiligheidsgordel
Faciliteiten van plaatselijke overheden: provincies en gemeentes |
|----|--|---|

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

12	Informatie over de verschillende voordelen laten opzoeken in sociale gidsen ...
Folders, informatie ... laten verzamelen.
Contact met mensen die van dergelijke faciliteiten genieten.
13	Leerlingen informatie laten inwinnen in hun gemeente.

4.5 Onderwijs (Vlaamse overheid)
--

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

14	Verschillende vormen van onderwijs voor personen met een handicap omschrijven en uitleggen.	Buitengewoon onderwijs
Types en vormen
Inschrijvingsprocedure
Geïntegreerd onderwijs
Inclusief onderwijs
Huisonderwijs |
|----|---|---|

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

14	Bezoek aan school voor buitengewoon onderwijs + gesprek met leraar.

4.6 Juridische beschermingsstatuten

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

15	Verlengde minderjarigheid en voorlopige bewindvoerder kennen als beschermingsstatuten en koppelen aan de doelgroep.
Algemene lijnen van de aanvraagprocedure weergeven. | Verlengde minderjarigheid
Benoemen van voorlopig bewindvoerder |
|----|--|---|

- 15 De twee statuten vergelijken en benadrukken voor welke doelgroep zij bedoeld zijn.
Concrete voorbeelden aanbieden.

4.7 Bijzondere Jeugdzorg (Federale en Vlaamse overheid)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

16	Verschillende rechten en plichten van minderjarigen opzoeken.
Ouderlijke macht omschrijven.
Voogdij uitleggen.	De rechten en plichten van de minderjarige, van het kind
Relatie ouders - kinderen, rechten en plichten
Voogdij
17	Basisprincipes van de decreten inzake bijzondere jeugdbijstand opnoemen en uitleggen.	De decreten inzake bijzondere jeugdbijstand: krachtlijnen en visie
18	Taak en werking van de drie instanties uitleggen:
- comité voor Bijzondere Jeugdzorg,
- bemiddelingscommissie,
- jeugdrechter.	Comité voor Bijzondere Jeugdzorg
Bemiddelingscommissie
Jeugdrechter
19	Verschillende voorzieningen opzoeken en de verschillende doelgroepen onderscheiden.	Erkende voorzieningen:
- residentiële
- semi-residentiële
- ambulante diensten
20	Verschillende vormen van gezinsplaatsing uitleggen.	Plaatsing in gezinnen
21	Verschillende diensten voor hulpverlening aan jongeren opzoeken.	Algemene hulpverlening aan jongeren (JAC, kinder- en jongerentelefoon, infolijn jongerenrechten ...)

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 16 Informatie over de rechten van minderjarigen laten opzoeken.
De jongerengids (zie Bibliografie) aanbieden of zelf laten ophalen.
- 17 Gesprek met een jeugdrechter.
- 18 Bezoek aan het comité voor Bijzondere Jeugdzorg van de regio.
- 19 Bezoeken van bepaalde voorzieningen.
Ervaringen in deze voorzieningen tijdens de stages bespreken.
- 20 Gesprek met pleeggezin.
- 21 Infobrochures laten verzamelen van jongerendiensten in de regio.
Informatie laten inwinnen bij plaatselijke hulpverleningsdiensten voor jongeren.

4.8 Kind en Gezin (Vlaamse overheid)

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 22 Structuur en taken van Kind en Gezin uitleggen. Overzicht van de verschillende activiteiten van Kind en Gezin opzoeken.

LEERINHOUDEN

- Opdracht en organisatie van Kind en Gezin
Overzicht van de verschillende activiteiten van Kind en Gezin

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 22 Folders, brochures van Kind en Gezin raadplegen. Aanvragen bij Kind en Gezin, Hallepoortlaan 27, 1060 Brussel. Tel. (02)533 12 11.
De site op Internet bezoeken: www.KindenGezin.be.

4.9 Tewerkstelling als opvoeder/begeleider

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 23 Verschillende aspecten in verband met de tewerkstelling als opvoeder/begeleider uitleggen.

LEERINHOUDEN

- Arbeidscontracten
Statuut van de opvoeder/begeleider
Loon
Arbeidsreglement
Inspraak- en overlegstructuren
Verlof
Sociale zekerheid: schoolverlater, werkloos, ziek
...
Vormingskansen

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 23 Contact met VDAB, met vakbonden.

4.10 Deontologie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

24 Basisprincipes inzake deontologie, beroepsgeheim en ethiek toelichten.

25 De betekenis van het begrip aansprakelijkheid uitleggen.

LEERINHouden

Plichten als opvoeder/begeleider
Beroepsgeheim

Burgerlijke en strafrechterlijke aansprakelijkheid.

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

24-25 Stage-ervaringen in dit verband bespreken.

5 EVALUATIE

De evaluatie dient zowel te bestaan uit een theoretisch bevragen van de leerstof (eventueel 'openboek') als uit opdrachten die de mogelijkheden van de leerlingen evalueren om de kennis toe te passen.

6 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

Naslagwerken over diverse thema's in dit leerplan die leerlingen op zelfstandige basis, individueel of in groep kunnen raadplegen.

7 BIBLIOGRAFIE

- Bronnen die toegankelijk zijn voor leerlingen.

7.1 Tijdschriften

- Handiscoop, maandelijks tijdschrift over handicap en integratie. KVG.
- Sociaal Welzijnsmagazine. Kluwer Editorial.
- Knipseldienst voor geestelijke gezondheid. Vlaamse Vereniging voor Geestelijke Gezondheidszorg VZW, Gent. Tel.(09)221 27 13.
- Klik. Maandblad voor mensen met een verstandelijke handicap. Utrecht.
- Weliswaar, welzijnsmagazine voor Vlaanderen. Gezin en samenleving.

- Administratieve Wegwijzer voor Gehandicapten, Kluwer, Antwerpen. Tel. (03)360 02 11.
- Bijzondere jeugdbijstand in Vlaanderen. Brochure van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Gratis te verkrijgen bij het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand, Markiesstraat 1, 1000 Brussel. Tel. (02)553 31 11 - Fax (02)553 34 15.

BROEKAERT, E., e.a., Orthopedagogische werkvelden in kaart, Garant, Kessel-lo,1993.

Codex Welzijnsrecht. Die Keure.

DE CLERCK, S., Het bos en de bomen. Lannoo, Tielt, 1997.

DECOCK, G., De Decreten inzake Bijzondere Jeugdbijstand. Algemene en artikelsgewijze commentaar. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Welzijn.

- De Gids. Infobrochure voor schoolverlaters en werkende jongeren. Uitgave van het ACV.
- De jongerengids. Een uitgave van IN PETTO en CJP. Antwerpen, januari 1998. Tel. (03)366 15 20.

DERIDDER, DEWEERDT, DILLEMANS, Wegwijs Politiek, Davidsfonds, Leuven, 1993

- De Vlaamse Handigids. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Welzijn. Gratis te verkrijgen bij Bestuur Algemeen Welzijnsbeleid, Markiesstraat,1, 1000 Brussel.

DILLEMANS, R., Wegwijs Recht., Davidsfonds, Leuven.

- Federaal België. Brochure uitgegeven door de federale voorlichtingsdienst, Regentlaan 54, 1000 Brussel. Tel. (02)512 51 25.

Gerechtelijke jeugdbijstand voor minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie. Brochure van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Gratis te verkrijgen bij het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand, Markiesstraat 1, 1000 Brussel. Tel. (02)553 31 11 - Fax (02)553 34 15.

HUYSE, L., SABBE, H., De mensen van het recht. Van Halewyck, Leuven, 1997.

HUYSE, L., De lange weg naar Neufchâteau. Van Halewyck, Leuven, 1996.

JACOBS, M., De rechten van kinderen en jongeren. Icarus.

- Kluwer adresboekje, Welzijn en gezondheid. Kluwer editoriaal, 1995.

PLATEL, M., Het nieuwe België. Cre art, Knokke-Heist, 1993.

- Politiek Zakboekje, Kluwer, Diegem, 1997.

SENAEVE, P., PEETERS, J., De hervorming van het jeugdbeschermingsrecht. Acco Leuven/Amersfoort, 1994.

- Sociale Landkaart, informatiewijzer federale en Vlaamse voorzieningen. Vanden Broele, Brugge, 1998.
- Sociale Wegwijzer Personen met een Handicap, Kluwer, Antwerpen. Tel. (03)360 02 11.

VAN EECKHOUTTE, W., Sociaal Compendium, Sociale-zekerheidsrecht. Kluwer, Antwerpen, 1995.

- Verlengde Minderjarigheid, Brochure van VIBEG.
- Vlaams Parlement. Brochure in opdracht van het Bureau van het Vlaamse Parlement. Gratis te verkrijgen bij Externe Relaties, Vlaams Parlement, 1011 Brussel. Tel. (02)552 11 11.
- Wegwijs in ... de eerste job. Brochure van het ministerie van Tewerkstelling en Arbeid. Tel. (02)233 42 11.
- Wegwijzer Sociale Wetgeving. Uitgave van het ACV.

7.3 Diensten - documentatiecentra

Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap, ombuds- en infodienst, Sterrekundelaan 30, 1210 Brussel. Tel. (02)225 85 82.

VIBEG, Vormingsinstituut voor begeleiding van gehandicapten. Maria-Theresiastraat 114, 3000 Leuven. Tel. (016)23 51 21.

Nationale Vereniging voor Hulp aan Verstandelijk Gehandicapten, Bosstraat 13, 1050 Brussel. Tel. (02)640 42 99.

De bibliotheek van Kind en Gezin, Hallepoortlaan 27, 1060 Brussel.

Pers- en informatiedienst van het ACV, Wetstraat 121, 1040 Brussel.

wordt vervangen door Toegepaste biologie 2017/024

~~JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG~~

~~Derde graad TSO~~

~~TV TOEGEPASTE BIOLOGIE/VERZORGING~~

~~BIOLOGIE VAN DE MENS~~

~~Eerste leerjaar: 2 uur/week~~

~~Tweede leerjaar: 2 uur/week~~

~~In voege vanaf 1 september 1999~~

~~D/1999/0279/022~~

INHOUD

1	BEGINSITUATIE.....	115
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN	115
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN.....	115
4	LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHouden, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN.....	117
4.1	Cellen, weefsels en erfelijkheidsleer.....	117
4.2	Spijsverteringsstelsel.....	118
4.3	Ademhalingsstelsel.....	119
4.4	Transportstelsel.....	120
4.5	Excretiestelsel	121
4.6	Steun- en bewegingsstelsel.....	122
4.7	Zintuigen.....	123
4.8	Regelsystemen.....	124
4.9	Voortplantingsstelsel	125
5	EVALUATIE.....	126
6	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN.....	126
7	BIBLIOGRAFIE.....	127

1 BEGINSITUATIE

Bij de aanvang van de derde graad TSO 'Jeugd- en gehandicaptenzorg' heeft iedere leerling tenminste in de eerste graad biologielessen gevolgd.

In de eerste graad heeft de leerling alle functies bij de gewervelde dieren en de mens bestudeerd met uitzondering van deze die door het zintuig- en coördinatiestelsel uitgeoefend worden.

Leerlingen die het leerplan biologie van het eerste leerjaar van de tweede graad 'Sociale en technische wetenschappen' gevolgd hebben, weten iets meer over zintuigen, zenuwstelsel en spieren.

Leerlingen die het tweede leerjaar van de tweede graad 'Sociale en technische wetenschappen' gevolgd hebben, kennen heel wat over zintuigen vanuit het vak maatschappelijke en sociale vorming.

Leerlingen die de tweede graad 'Sociale en technische wetenschappen' gevolgd hebben, bezitten basiskennis omtrent gezonde voeding en kunnen informatie zoeken en verwerken.

Naar gelang van de vooropleiding van de leerlingen zal de inhoud van de lessen dienen aangepast te worden.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

Kennis en inzicht verwerven in de bouw(anatomie), de functie (waartoe dient iets?) en de werking (fysiologie) van het menselijk lichaam (van cel, weefsel, stelsel naar totale samenwerking binnen het lichaam en instandhouding van de soort).

Ziektebeelden (pathologie) rangschikken naar oorzaak:

— aangeboren (congenitale) aandoeningen waaronder overerfbaar, niet-overerfbaar en voortvloeiend uit een aangeboren aandoening;

— verworven aandoeningen waaronder verwonding (trauma), slijtage (degeneratie), ontsteking (infectie), en gezwel (tumor). Herkennen van belangrijke kenmerken. Kort omschrijven van gevolgen en benadering.

Toepassen van de verworven inzichten in het eigen dagelijkse leven alsook in de stagepraktijk bij kinderen en personen met een handicap.

Reflecteren over het ingenieuze systeem van een menselijk lichaam als resultaat van een immens lange evolutie. Beseffen dat er nog heel veel verschijnselen zijn waarvoor de wetenschap geen éénduidige verklaring heeft.

Ethische vragen stellen bij het ingrijpen op het menselijk lichaam.

Informatie via allerlei kanalen verwerven en verwerken in verband met bestaande en nieuwe ontwikkelingen binnen dit vakgebied.

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

Gebruikmaken van leerling-actieve werkvormen en aanschouwelijk didactisch materiaal zal de betrokkenheid van de leerlingen verhogen. Micropreparaten, microfoto's, dissecties, driedimensionale modellen, platen, transparanten, dia's, video, computer aangeboden met gerichte instructie verlevendigen

de lessen. Misschien is het opnemen op video van dissecties en het maken van dia's van micropreparaten een hulp bij het lesgeven in grote klassen met weinig accommodatie.

Wat bouw en functie betreft is het belangrijk dat leerlingen dit aan de hand van een schematische voorstelling kunnen toelichten.

Een goede planning van de leerstof van dit graadlerplan voor het eerste en tweede leerjaar is onontbeerlijk. Het juist inschatten van de beginsituatie (raadplegen van leerplannen en cursussen uit eerste en tweede graad) van de leerlingen en vertrekken vanuit hun voorkennis en ervaringen verhoogt de motivatie.

Een heldere les- en cursusstructuur draagt bij tot het leren leren. Dit is een zeer uitgebreid vakgebied en leerlingen kunnen onmogelijk alles assimileren. Daarom is het noodzakelijk de te kennen leerstof te beperken tot de grote hoofdlijnen zodat leerlingen door het bos de bomen nog zien. Leerlingen krijgen liefst duidelijke schema's en tekeningen waardoor het geheelanschouwelijk wordt. Er dient een evenwicht gezocht te worden tussen het behandelen van het totale leerplan en het uitweiden omtrent bepaalde illustratieve onderwerpen.

Getuigenissen, stellingenspel, inleefsituaties dragen bij tot nadenken en ethische vraagstelling. Er zijn geen pasklare éénduidige antwoorden in verband met bijvoorbeeld in vitro fertilisatie. Leerlingen dienen echter een aantal verschillende gezichtspunten (waaronder de Christelijke visie) te verkennen zodat ze tot eigen reflecties kunnen komen. Ook hier dient een selectie van een aantal onderwerpen gemaakt te worden.

Het is onontbeerlijk goede vakoverschrijdende afspraken te maken onder andere met beroepsgerichte zorgkunde, godsdienst, beroepsgerichte pedagogiek en psychologie, ortho(ped)agogiek en ortho(ped)agogische vaardigheden. Bij de benadering van een aantal ziektebeelden is het bijvoorbeeld niet de bedoeling uitgebreid de concrete verzorging te bespreken of de psychosociale en spirituele begeleiding uit te diepen. Een beknopte duiding volstaat. In dit verband kan het belangrijk zijn om de cursussen van de andere vakken in te kijken en samen overleg te plegen.

Wat terminologie betreft is het belangrijk naar éénduidigheid en kernachtige omschrijvingen te streven. Leerlingen dienen zeker de Nederlandstalige begrippen te kennen en krijgen ook een aantal Latijnse benamingen (en /of voorvoegsels zoals hypo) onder andere in functie van verdere studies.

Aandoeningen dienen vooral op een praktisch bruikbaar niveau helder en kort omschreven te worden. Soms is het moeilijk uit te maken bij welk stelsel een aandoening hoort omdat er verscheidene factoren een rol spelen. De opgesomde aandoeningen zijn voorbeelden en kunnen aangevuld en/ of vervangen worden naar gelang van de stagesituaties en vakoverschrijdende afspraken. Per stelsel worden best minimal drie aandoeningen besproken.

Het gericht uitdiepen van een bepaalde aandoening en/ of bio-ethische problematiek kan de opgave van een individueel of groepsjaarwerk uitmaken. Een klassikale voorstelling kan dit geheel afsluiten. Deze opgave veronderstelt wel een goede opvolging zowel van het proces als het product. Dit geheel kan eventueel kaderen in de geïntegreerde proef op voorwaarde dat de link naar de eigen praktijkervaringen gelegd wordt en er voldoende vakoverschrijdend overleg plaats vindt.

In het leerplan is bewust gekozen voor een bepaalde opbouw (van kleinste eenheid naar totaliteit van het menselijk wezen). Dit graadleerplan mag vanuit een welbepaalde motivatie ook in een andere volgorde gerealiseerd worden.

4 LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

4.1 Cellen, weefsels en erfelijkheidsleer

LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
1 (H)Erkennen van de cel als basiseenheid van het levend wezen. Aanduiden en benoemen van de celdelen. Functies omschrijven van de celdelen.	Bouw en functies van de cel
2 Aanduiden op een schets en omschrijven van de verschillende fasen van een gewone celdeling of mitose en van een reductiedeling of meiose.	Belang en verloop van celdeling
3 De betekenis van DNA omschrijven en de structuur herkennen.	DNA
4 Kankercellen als voorbeeld van mutatie duiden. Een aantal factoren opnoemen die een beschadiging van de cel kunnen geven.	Fouten in de cel
5 Herkennen en benoemen van veel voorkomende weefsels. Verband leggen tussen bouw en functie van de weefsels. Link leggen met orgaan en stelsels.	Weefsels, organen en stelsels
6 Verklaar dat het menselijk lichaam het resultaat is van een immens lange evolutie. Omschrijven van de begrippen variabiliteit, modificatie, fenotype en genotype. Verwoorden van de wetten van Mendel in verband met monohybride en dihybride kruising. Verklaren van de begrippen gen, dominant en recessief allel, homozygoot en heterozygoot genotype. Oplossen van eenvoudige vraagstukken steunend op de erfelijkheidswetten.	Erfelijkheidsleer of genetica
7 Voorbeelden noemen van aandoeningen veroorzaakt door verschillende soorten mutaties.	Verschillende soorten mutaties zoals bijvoorbeeld fenylketonurie, fragile-X-syndroom en trisomie 21

8 Reflecteren omtrent eugenetica en genetische manipulatie. Eugenetica

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

1-2 Illustreren met micropreparaten, transparanten, video en/ of microfoto's.

3 Basis van het leven zijn aminozuren.

DNA-structuur verduidelijken met een (magneet)model en/ of video.

4 Een cel is geprogrammeerd om zich te vermenigvuldigen tot het vooropgestelde doel (groei of herstel) bereikt is. Een kankercel is een cel die deze geprogrammeerde groeistop mist en blijft groeien. Eén celdeling per miljoen delingen is een kankercel. De kankercellen worden verwijderd door ons verdedigingssysteem.

Beschadiging van de cel kan gebeuren door uitwendige invloeden zoals trauma, ioniserende stralen, infecties ...

5 Op micropreparaten en/of microfoto's kunnen verschillende soorten weefsels getoond worden en het verband gelegd tussen hun bouw en hun functie. Het belang van celspecialisatie kort toelichten.

6 Aan de hand van enkele voorbeelden worden de begrippen variabiliteit (bv. lengte van bladeren bij een bepaalde boom) en modificatie (proeven van Bonnier) verduidelijkt. Deze laatste kunnen ook het onderscheid tussen fenotype en genotype illustreren.

Uit de concrete resultaten van de proeven van Mendel worden zijn wetten in verband met monohybride en dihybride kruising afgeleid. Er wordt een verklaring gezocht voor deze resultaten door ze te plaatsen in het kader van de moderne opvattingen over genetica. Hierbij worden de begrippen gen, dominant en recessief allel, homozygoot en heterozygoot genotype gesticht. De verklaring wordt in verband gebracht met de kennis over het verloop van de meiotische deling.

De begrippen codominante en intermediaire overerving, multiple allelen, polygenie, gekoppelde genen en geslachtsgebonden erfelijkheid worden aan de hand van concrete voorbeelden bij de mens uitgewerkt. Stamboomanalyse is een interessante oefening wat betreft kansberekening voor de genotypes en fenotypes van de nakomelingen van een ouderpaar.

7 Complexiteit van de aangeboren aandoeningen waarvan er een deel overerfbaar zijn. Vermelden van het bestaan van centra voor menselijke erfelijkheid.

8 Aan de hand van concrete situatieschetsen reflecteren.

4.2 Spijsverteringsstelsel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

9 Concreet toelichten van de bouw en de functies van het spijsverteringsstelsel.

LEERINHouden

Bouw en functies van het spijsverteringsstelsel

10 Verklaren waarom enzymen een belangrijke rol in de vertering spelen. Een aantal factoren noemen die tussenkomen in deze enzymatische werking. Het begrip absorptie toelichten.

11 Het belang van gezonde voeding toelichten.

12 Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

Werking van het spijsverteringsstelsel

Gezonde voeding

Aandoeningen:

— aangeboren zoals bv. hazenlip, familiale diabetes, aangeboren maagbreuk

— verworven zoals bv. buiktrauma bij battered child, ouderdomsdiabetes, hepatitis, darmtumor

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

9 Gebruikmaken van model, schetsen, micropreparaten en/of microfotografen.

10 Met proeven kan vastgesteld worden dat de enzymatische werking beïnvloed wordt door temperatuur en pH (bv. pepsine in zuur).

Het principe van actief en passief transport doorheen membranen wordt geïllustreerd met concrete voorbeelden onder andere het pekelen van vis.

11 Er kan vertrokken worden vanuit de voedingsgewoonten van de leerlingen en deze dan toetsen aan een voedingsvoorlichtingsmodel bv. de voedingsdriehoek.

12 Het belang van de hepatitis B vaccinatie die leerlingen meestal krijgen kan hierbij toegelicht worden.

4.3 Ademhalingsstelsel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

13 Concreet toelichten van de bouw en de functie van het ademhalingsstelsel.

14 Verwoorden welke gassen in- en uitgeademd worden en hoe de gasuitwisseling in de longen gebeurt. Verklaren waarom de verbranding van energierijke materialen de aanvoer van zuurstof en afvoer van restgassen vergt.

15 Verduidelijken van de fundamentele rol van het ademhalingscentrum in het verlengde merg.

16 Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

LEERINHOUDEN

Bouw en functies van het ademhalingsstelsel

Werking van het ademhalingsstelsel

Belang van de ademhaling en het ademhalingscentrum

Aandoeningen:

— aangeboren zoals bv. mucoviscidose, slijkpneumonie bij baby's met een aangeboren

slokdarm-tracheafistel

— verworven zoals bv. bronchitis, pneumonie, pneumothorax na ribfractuur, tuberculose

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 13 Macroscopisch bekijken aan de hand van dissectie van een varkenslong, schets of model. Microscopisch kan gebruikgemaakt worden van micropreparaten en/of transparanten. De functies van het longvlies kunnen van een eenvoudig voorbeeld worden afgeleid (twee draagglasjes met een waterfilm ertussen, een vochtige plasticen zak).
- 14-15 Werken met schema's, tekeningen, modellen ... Leerlingen zelf het verschil tussen buik- en borstademhaling laten ervaren en ontleden.
- 16 Bij tuberculose kan verwezen worden naar de opsporingsmethoden waaraan leerlingen zelf onderworpen zijn.
Hier kan ook stilgestaan worden bij de gevolgen van roken.

4.4 Transportstelsel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

17	Verduidelijken dat het transportstelsel bestaat uit slagaders, aders en lymfevaten waarlangs de aanvoer van alle nodige elementen naar alle cellen en de afvoer van alle restmaterialen gebeurt.	Bouw en functies van het transportstelsel
18	Concreet toelichten van de bouw en de functies van het hart, de kleine en de grote bloedsomloop.
Het verband verduidelijken tussen hartwerking, hartritme en bloeddruk.	Bloedcirculatie
19	Volume, samenstelling en functies van het bloed aangeven.
Uitleggen waarop de indeling van de bloedgroepen in ABO en rhesussysteem berust.	Bloed
20	Omschrijven van de werking van het immu- niteitssysteem en verklaren van het onderscheid tussen aangeboren en verworven immuniteit. Duiden van de milt als bloedreserve en bloedaanmakend orgaan.	Immuniteit
21	Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat	Aandoeningen:

betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

— aangeboren zoals bv. hemofilie, septumdefect van het hart

— verworven zoals bv. arteriosclerose, klierkoorts, allergie, AIDS, leukemie

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 17 — Dissectie van een varkenshart en/of transparanten geven een beeld van de bouw van hart en aansluitende bloedvaten.
- 18 — Het principe van het meten van een bloeddruk kan gedemonstreerd en toegelicht worden. Bloeddruk nemen is professioneel gezien geen taak voor een opvoeder. In overleg met beroepsgerichte zorgkunde.
- 19 — Concreet maken via micropreparaten en/of transparanten. Er kan vertrokken worden van de bloedgroepen van de leerlingen. Belang van bloedgeven en risico's bij bloedtransfusie kan toegelicht worden.
- 20 — Concrete voorbeelden geven van de verschillende soorten immuniteit. Actueel vaccinatieschema bespreken. Milt bespreken aan de hand van micropreparaat en/of transparant.
- 21 — Vermelden van het probleem van de toename van auto-immuunziekten waarvoor men geen echte behandeling heeft.

4.5 Excretiestelsel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 22 — Duiden waarom schadelijke stoffen uit het lichaam verwijderd worden en via welke organen dit gebeurt. Concreet toelichten van de bouw en functie van het uitscheidingsstelsel.
- 23 — Uitleggen van de werking van de nieren.
- 24 — Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

LEERINHouden

Bouw en functies van het excretiestelsel

Werking van de nieren

Aandoeningen:

— aangeboren zoals bv. polycystische nieren, Wilms tumor

— verworven zoals bv. blaas- en nierontsteking, nierinsufficiëntie

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 22 — Belangrijk voor de homeostase is het verwijderen van schadelijke stoffen via huid, longen, lever macrofagen en nieren. Verduidelijking van de bouw van een nier (is een filter) via dissectie van een varkensnier, micropreparaten en/of transparanten.

23 Tabellen en schema's kunnen de werking verduidelijken.

24 Het belang van een goede blaashygiëne kan hier kort aangehaald worden.

4.6 Steun- en bewegingsstelsel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

25 De belangrijkste beenderen, gewrichten en spieren concreet toelichten.

Concreet omschrijven van bouw en functie

26 Verklaren van de verschillende soorten spieren en hun werking.

Uitleggen van het mechanisme van voortdurende botafbraak en botaanmaak.

Omschrijven hoe een beweging tot stand komt.

Opnoemen van effecten van hormonen, voeding, zonlicht en de hormonenhuishouding op de sterkte van het bot.

27 Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

LEERINHouden

Bouw en functies van het steun- en bewegingsstelsel

Werking van het steun- en bewegingsstelsel

Aandoeningen:

— aangeboren zoals bv. spierdystrofie van Duchenne, spierproblemen ten gevolge van een congenitaal hersenletsel

— verworven zoals bv. breuken, artrose, osteoporose, lumbago, discushernia

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

25 Gebruikmaken van het eigen lichaam, een skelet en/of schema. Een doorgesneden rundspijpbeen en transparanten kunnen de functionele bouw verduidelijken. Aan de hand van een concreet voorbeeld (bv. kniegewricht) wordt de bouw van gewricht en ligamenten besproken. Via dissectie van een zoogdier (bv. een konijn) en/of een transparant kunnen vliezen, spieren, spierbundels en pezen waargenomen worden. De microscopische bouw van gestreepte en dwarse spiervezel kan waargenomen worden op een micropreparaat.

26 De werking kan door leerlingen zelf waargenomen worden door bv. de biceps te gebruiken en te observeren.

27 Hier kan aandacht besteed worden aan het verloop en de gevolgen van helingsprocessen bij een breuk en een ontwrichting. EHBO wordt in zorgkunde besproken.

4.7 Zintuigen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 28 Concreet verklaren van de begrippen reactie, prikkel, zintuig en zin. Weten waarom we waarnemen met onze hersenen en niet met onze zintuigen.
- 29 Concreet toelichten van de bouw en functies van het oog.
Werking van het oog verklaren.
- 30 Concreet toelichten van de bouw en de functies van het oor.
Verklaren van geluidswaarneming en evenwichtszin.
- 31 Omschrijven van de ligging, bouw, functie en werking van de smaak- en reukzintuigen.
- 32 Omschrijven van de ligging, bouw, functie en werking van de temperatuur en tastzintuigen.
- 33 Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

LEERINHOUDEN

Betekenis van zintuigen

Ogen

Oren

Smaak- en reukzintuigen

Tastzintuigen

Aandoeningen:

— aangeboren zoals bv. blindheid en doofheid

— verworven zoals bv. bijziendheid, verziendheid, slechthorendheid

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 28-33 Het gedeelte over de zintuigen is grotendeels herhaling voor de leerlingen.
- 29 Demonstratie aan de hand van dissectie van een rundoog, micropreparaten en/of transparanten. Verband leggen met de functie van een bril en contactlenzen.
- 30 Gebruikmaken van modellen, micropreparaten en/of transparanten. De theorie van Helmholtz wordt hier als hypothese behandeld.
- 31 Model en/of transparant gebruiken.
- 32 Gebruikmaken van micropreparaat en/of schetsen.
- 33 Hier kunnen ook cataract, otitis media, ziekte van meunière, gevolgen van lawaai-overlast beschreven worden.

4.8 Regelsystemen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 34 Uitleggen dat zowel het zenuwstelsel als het hormonale systeem instaan voor het besturen en coördineren van alle functies van cellen, weefsels en organen.
- 35 Concreet toelichten van de bouw en de functies van hersenen (kleine en grote hersenen, hersenstam), ruggenmerg en zenuwen.
- 36 Verklaren van de begrippen zenuwimpuls en reflexboog.
Verwoorden van het onderscheid tussen centraal en perifeer zenuwstelsel (ligging), animaal en vegetatief zenuwstelsel (functies).
- 37 Duiden van de samenhang tussen thalamus, hypothalamus en hypofyse, schildklier, bijschildklier en bijnier.
- 38 Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

LEERINHOUDEN

Betekenis van de regelsystemen

Bouw en functies van het zenuwstelsel

Werking van het zenuwstelsel

Hormonaal systeem

Aandoeningen:

— aangeboren zoals bv. ziekte van Huntington, spina bifida, cerebraalpalsie, epilepsie
— verworven zoals bv. hersenbloeding, multiple sclerose, meningitis, ischias

4.9 Voortplantingsstelsel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 39 Concreet toelichten van de bouw en functies van de voortplantingsorganen van vrouw en man.
- 40 Beschrijven van de hormonale regeling van de zaadcelvorming.
Beschrijven van de hormonale regeling van de eicelvorming en de menstruatiecyclus.
- 41 Berekenen van de vruchtbare periode bij de vrouw.
Beschrijven van coïtus en bevruchting.
Toelichten van de embryonale en foetale ontwikkeling en het verloop van de geboorte.
Reflecteren over de ethische consequenties van prenataal onderzoek.
Toelichten van de verschillende middelen met voor- en nadelen voor de regeling van de vruchtbaarheid.
Opsommen van vruchtbaarheidsproblemen en mogelijke oplossingen.
Ethisch reflecteren over het regelen van de vruchtbaarheid.
- 43 Een aantal aandoeningen kort omschrijven wat betreft oorzaak, kenmerken, gevolgen en benadering.

LEERINHouden

Bouw en functies van de voortplantingsorganen

Hormonale werking

Bevruchting, zwangerschap en geboorte

Vruchtbaarheid

Aandoeningen:

— aangeboren zoals bv. syndroom van Turner, fimosis

— verworven zoals bv. impotentie, SOA, borstkanker, genitale kanker

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 39 Gebruikmaken van schema's en modellen. Stilstaan bij de morfologische veranderingen tijdens de puberteit vanuit de ervaringen van de leerlingen.
- 40 Starten met een toetsen van de kennis van de leerlingen. Schematische voorstelling kan verduidelijking brengen.
- 41 Er zijn bruikbare videofilms ter illustratie.
Mogelijkheden, beperkingen en consequenties van prenataal onderzoek toelichten. Via stellingenspel en/of inleefoefeningen reflecteren over deze materie.

- 42 ——— Vertrekken vanuit de voorkennis van de leerlingen en deze zo nodig vervolledigen. Betrokkenheid van beide partners benadrukken en de stem van het ongeboren kind vertolken. Wat anticonceptie betreft, nadruk leggen op preventie.
- 43 ——— Het belang van preventief onderzoek (bv. van borst en baarmoeder) en preventief gedrag (bv. tegen AIDS) kan hierbij benadrukt worden.

5 ——— EVALUATIE

De evaluatie dient zowel gebaseerd te zijn op kennis en inzicht als op vaardigheden en attitudes. Leerlingen moeten goed weten waarop ze geëvalueerd zullen worden. In de mate van het mogelijke kunnen zij ook aan zelfevaluatie doen.

De evaluaties moeten gespreid worden over het hele schooljaar. Taken en toetsen op regelmatige basis dragen bij tot het bijhouden en verwerken van de leerstof en zijn ook voor de leraar een element van zelfevaluatie. Er worden best vakoverschrijdende afspraken (bv. op een klassenraad) gemaakt betreffende het systeem van evalueren.

6 ——— MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

Specifieke uitrusting

Videomateriaal en/of overheadprojector met transparanten en/of modellen en/of micropreparaten en/of foto (dia, film)materiaal ... in functie van het realiseren van de leerplandoelstellingen.
Toegankelijke mediatheek.

7 ——— BIBLIOGRAFIE

DELBAERE, M, e.a., Biologie 6 Leven in evolutie, Standaard, Antwerpen, 1994.
KIRCHMANN, L, Anatomie en fysiologie van de mens, Lemna, 1995.
ROOSWINKEL, Biologie van de mens, Wolters-Noordhof, Groningen, 1991.

JEUGD- EN GEHANDICAPTENZORG
Derde graad TSO

TV *VERZORGING*
BEROEPSGERICHTE ZOR GKUNDE

Eerste leerjaar: 2 uur/week

In voege vanaf 1 september 1999

D/1999/0279/022

INHOUD

1	BEGINSITUATIE.....	133
2	ALGEMENE DOELSTELLINGEN.....	133
3	ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN.....	133
4	LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN.....	134
4.1	De zorgende houding	134
4.2	Zorgende vaardigheden	136
5	EVALUATIE.....	139
6	MINIMALE MATERIELE VEREISTEN.....	139
7	BIBLIOGRAFIE.....	139

1 BEGINSITUATIE

Bij de aanvang van de derde graad 'Jeugd- en gehandicaptenzorg' heeft iedere leerling tenminste in de eerste graad biologielessen gevolgd.

Leerlingen uit de tweede graad 'Sociale en technische wetenschappen' hebben kennisgemaakt met de menselijke behoeften cf. de behoeftepiramide van Maslow. Zij weten wat hygiënisch handelen inhoudt en zijn vertrouwd met het toepassen van handhygiëne of de HACCP-regeling.

Naar gelang van de vooropleiding van de leerlingen zal de inhoud van de lessen dienen aangepast te worden.

2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

Het belang van aanraken, verzorgen, maaltijd nemen ... binnen het geheel van het ortho(ped)agogisch handelen situeren en beseffen.

Personen met een handicap in hun totaliteit benaderen op een respectvolle en inlevende wijze. Ethisch en professioneel stilstaan bij concrete situaties bijvoorbeeld uit de stagepraktijk.

Bewust zijn van de lichamelijke en seksualiteit van diegene die verzorging nodig heeft, daarmee leren omgaan en eigen grenzen durven aangeven.

Verzorgende vaardigheden op een methodische wijze en binnen teamverband uitvoeren. Het is niet de bedoeling dat leerlingen verpleegkundige handelingen leren en/of uitvoeren. Werken onder toezicht van verpleegkundige en/of arts verbonden aan het team. Desgevallend in samenspraak werken met familie van de betrokkenen.

Inoefenen van verschillende verzorgende vaardigheden in verband met lichaamshygiëne, maaltijdgebeuren, ongemakken en EHBO.

Op de hoogte blijven van recente ontwikkelingen op gebied van verzorging, zowel wat betreft visies, statuten, technieken, materialen ...

3 ALGEMENE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

Het eerste deel van het leerplan, de zorgende houding, geeft aan op welke manier de verzorgende vaardigheden (het tweede deel), dienen uitgevoerd te worden. Bij de concrete uitwerking van het leerplan wordt het eerste deel geïntegreerd in het tweede deel.

Er zijn raakvlakken met de andere beroepsgerichte vakken. Het is nodig om goede vakoverschrijdende afspraken te maken zowel op praktisch als inhoudelijk vlak. Zo kan er bijvoorbeeld een studiebezoek afgelegd worden met gerichte vragen vanuit de verschillende vakken. Aangezien leerlingen meestal pas op het einde van het eerste leerjaar van de derde graad op stage gaan, is het erg belangrijk hen in de mate van het mogelijke in contact te brengen met praktijksituaties. Dit kan onder meer door een getuigenis, studiebezoek, inleefmoment, videofragment, concrete situatieschets ...

Na de stageperiode is het aangewezen te luisteren naar wat leerlingen meegemaakt hebben en aldus de relevantie van de lessen na te gaan alsook concrete situaties en/of vragen te bespreken.

Voldoende oefenlessen in kleine groepen zijn noodzakelijk. De oefenlessen wordt best ingeleid met een situatieschets. Leerlingen krijgen dan welomschreven opdrachten (met voorbereiding, uitvoering, observatie en evaluatie). In de mate van het mogelijke kunnen leerlingen de plaats innemen van de oefenpop zodat de inleving verhoogt.

Blokken van twee lesuren zijn aangewezen opdat er efficiënt met de oefentijd kan omgesprongen worden.

4 LEERPLANDOELSTELLINGEN, LEERINHOUDEN, PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

4.1 De zorgende houding

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

1	Verduidelijken waarom aanraken, verzorgen en maaltijd nemen belangrijk zijn in de jeugd- en gehandicaptenzorg. De link leggen tussen het vak en deze menselijke basisbehoeften.	Ortho(ped)agogische grondvormen
2.	Belang van methodisch en teamgericht werken verwoorden. Rekening houden met de visie en doelstellingen van de voorziening waar men werkt.
Weten dat men in team en onder toezicht van een verpleegkundige en/of arts werkt zonder evenwel verpleegkundige handelingen uit te voeren. Desgevallend in samenspraak met familie van de betrokkenen werken.	Methodisch werken binnen teamverband
3	Motiveren en toepassen van basisprincipes bij het uitvoeren van de dagelijkse zorgen bij kinderen en/of personen met een handicap.	Basisprincipes bij het zorgend handelen
4	Toepassen van hygiënische principes om kruis-infecties te voorkomen onder andere door een goede handhygiëne en een juiste volgorde bij het wassen.	Hygiënisch handelen
5	Beseffen dat inleving een goede manier is om met respect voor de privacy en voor het totale zijn van de persoon te handelen.	Rekening houden met de beleving van de zorgvrager

Leren omgaan met eigen mogelijkheden en grenzen op gebied van (seksuele) intimiteit.

6	Zelfzorg stimuleren op een éénvormige manier binnen het team afgesproken.
Beseffen dat er mensen zijn die omwille van hun beperkingen zeer weinig aan zelfzorg kunnen doen.	Zelfzorg stimuleren
7	Risico's in verband met veiligheid (bv. in de badkamer) opsporen en beperken.	Veiligheid waarborgen
8	Het comfort van de persoon bevorderen door rekening te houden met allerlei omgevingsfactoren (bv. temperatuur van de verzorgingsruimte).	Comfort bevorderen
9	Principes van ergonomie toepassen zowel bij het eigen handelen als dat van de zorgvrager. Gebruiken van gepaste hulpmiddelen en toepassen van verplaatsingsvaardigheden (hef- en verplaatsingstechnieken).	Ergonomisch handelen
10	Rekening houden met de kostprijs van materialen en met de efficiëntie van de eigen tijdsbesteding.	Economisch handelen
11	Milieubewust handelen met aandacht voor recycling.	Ecologisch handelen

- 1 Deze grondvormen werden door Ter Horst beschreven. Het gaat er eigenlijk om dat zorgend omgaan met mensen een dagdagelijks gebeuren is waarbij men samen doodgewone alledaagse dingen doet op een respectvolle en warme manier. Het heeft bijvoorbeeld geen zin iemand vlug te wassen en snel eten te geven zodat die nadien naar de relaxatietherapie kan. Integendeel, tijdens het wassen het maaltijdgebeuren kan de rustige sfeer en de zachte benadering zelf een relaxerend effect hebben.
- 2 Een mogelijke methodische wijze is het probleemoplossend denken via een stappenplan (analyseren, uitvoeren en evalueren).
Via een studiebezoek of brochures van instellingen zicht krijgen op de verschillende teamleden, samenwerking met ouders, visie op hulpverlening ... De emanciperende visie wordt veelal nagestreefd.
- 3 Rekening leren houden met een aantal basisprincipes maakt deel uit van een zorgende houding en zij worden concreet toegepast bij het uitvoeren van zorgende vaardigheden.
- 3-11 Overleg en samenwerking met de andere vakken is nodig bijvoorbeeld met ortho(ped)agogiek in verband met zelfstandigheidstraining. Basisprincipes worden toegelicht van leerplandoelstelling 4 tot en met 11.
- 4 Handhygiëne concreet inoefenen.
- 5 Inlevingsopdracht via situatieschets en/of rollenspel.
Omgaan met seksuele intimiteiten via stellingenspel.
- 6 Zelfstandigheidstraining gebeurt in overleg met alle betrokkenen en kan ondersteund worden met bv. tekeningen en/of foto's.
PDL (Passiviteiten Dagelijks Leven) methode, Bobath benadering, Shantala massage, basale stimulatie ... kunnen een houvast geven bij het verzorgen van personen met een grote zorgbehoefte.
- 7 Folders van het Nationaal Instituut voor de Veiligheid kunnen ter illustratie dienen.
- 8 Situatieschets kan concrete voorbeelden geven.
- 9-10 Bezoek met gerichte opdrachten aan een thuiszorgcentrum met GVO (gezondheid-, opvoeding en voorlichting)documentatie is zeer zinvol.
Concreet inoefenen van hef- en verplaatsingstechnieken.
- 11 Recyclage op school nagaan.

4.2 Zorgende vaardigheden

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

<p>12 Dagelijkse lichaamshygiëne uitvoeren bij personen met een handicap.
Aandacht hebben voor een verzorgd uiterlijk</p> | <p>Dagelijkse lichaamshygiëne:
- dagelijks toilet
- intiem toilet</p> |
|---|---|

	(oren, ogen, neus, gebit, haren ...), aangepaste kledij, zindelijkheidsproblematiek (training en materiaal), houding ...	- bedbad
13	Zorg dragen voor sfeer en hygiëne wat betreft ruimte (leefruimte, slaapruijnte, sanitaire ruimte ...) en materiaal (rolwagen, 'stalen verpleegster', bed ...).	Dagelijkse omgevingszorg
14	Het belang verwoorden van en zorg dragen voor sfeervol en hygiënisch maaltijdgebeuren. Verkennen van verschillende manieren en hulpmiddelen om vocht en voedsel toe te delen.	Maaltijdgebeuren
15	Decubituspreventie toepassen. Eenvoudige verbanden aanleggen.	Wondzorg
16	Gegevens betreffende temperatuur, polsslag, ademhaling, gewicht, lengte en uitscheiding ... opnemen en rapporteren.	Lichaamsgegevens
17	Geneesmiddelen toedien onder toezicht en op doktersvoorschrift. De belangrijkste gegevens (bewaring, bijwerking, wijze van toedienen ...) op een bijsluitert terugvinden.	Geneesmiddelen
18	Preventie toepassen om veel voorkomende ongemakken en ongevallen te voorkomen zoals bij koorts, onderkoeling, epilepsie, diarree, constipatie, braken, uitdroging, zonnslag, hitteslag, insectensteek, blaar, verslikking, verstikking, bloeding, brandwonden, vrieswonden, elektrocutie, ontwrichting, verstuiking en breuk ... te voorkomen. Signalen van deze ongemakken en/of ongevallen opmerken en verantwoord handelen (verantwoordelijke verwittigen en eerste zorgen toedienen).	Ongemakken en ongevallen
19	Vitale functies (bewustzijn, ademhaling en circulatie) controleren en hulpdiensten ver-	Reanimatie

wittigen bij noodsituatie.
Veiligheidshouding, beademing en hartmassage (CPR) uitvoeren.

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN

- 12-19 Inoefenen via situatieschetsen, bijvoorbeeld: een bedbad toedienen aan een zestienjarige persoon met spierdystrofie die een rolwagen gebruikt.
Ter gelegenheid van een studiebezoek kunnen een aantal van deze items concreet bevraagd worden
- 14 In afspraak met de leraar van Expressie en animatie.
- 16 Leren noteren van gegevens.
- 17 Ontleden van bijsluiters. Geneesmiddelen spel van de Christelijke Mutualiteiten is aan te raden.
- 18-19 Stage-ervaringen en/of audiovisuele documentatie kunnen dit onderdeel concretiseren.
De theoretische achtergronden zien de leerlingen in biologie van de mens. Een korte en beperkte omschrijving dient te volstaan.
Het Rode Kruis beschikt over goed materiaal. Zij kunnen ook demonstraties of oefenbeurten geven.
Leerlingen dienen hun eigen grenzen goed te kennen bij EHBO.
Reanimatie dient inge oefend te worden op een oefenpop.

5 EVALUATIE

De evaluatie dient zowel te bestaan uit een theoretisch bevragen als uit een (eventueel permanente) evaluatie van de zorgende houding en vaardigheden. Leerlingen dienen goed te weten waarop ze gequoteerd zullen worden en ook in de mate van het mogelijke aan zelfevaluatie te doen.

De evolutie gedurende het schooljaar moet een positieve groei vertonen.

6 MINIMALE MATERIELE VEREISTEN

Specifieke inrichting

Voorziening voor koud water

Bergruimte

Zone voor hygiëne van handen

Specifieke uitrusting

Kleine en grote oefenpop, bed en rolwagen

Producten en klein werkmateriaal in verband met lichaamshygiëne, omgevingszorg, maaltijdgebeuren, wondzorg, EHBO

Informatiebronnen zoals een medisch zakwoordenboek, GVO-folders en andere documentatiemateriaal

Uitzicht en afwerking

Het geheel is ingericht en uitgerust rekening houdend met de regelgeving in verband met hygiëne en veiligheid

7 BIBLIOGRAFIE

- Bronnen toegankelijk voor leerlingen.
- **BISSCHOP, M., COMPERNOLLE, T.,** Je kind kan het zelf. Een vlotte en plezierige methode voor het aanleren van zelfredzaamheid, Elsevier, Brussel, 1981.
- **GESQUIERE, P., MAES, B.,** Kinderen met problemen. Over de opvoeding en de behandeling van en het onderwijs aan kinderen met een fysieke, sensoriele of mentale handicap, gedragsproblemen of een leerstoornis. Garant, Leuven-Apeldoorn, 1995.

FROHLICH, A., Basale stimulatie, Garant, Leuven, 1995.
- **TER HORST, W.,** Het herstel van het gewone leven, Wolters-Noordhof, Groningen, 1977.

TIMMERS-HUYGENS, D., Opvoeden praktisch beleven, Bohn Stafleu Van Loghum, Antwerpen, 1994.

TIMMERS-HUYGENS, D., Vreugde beleven aan je mens zijn, Lemma, Utrecht, 1993.

VAN EYLE, J., Wie, wat, waar in PDL? De Pioen, Oostmalle.

Basisbehoeften derde graad 'Verzorging', uitgaven Licap, Guimardstraat, 1, 1040 Brussel.
Handboek voor helpers Rode Kruis, Brussel, 1995.